

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών
— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Π.Μ.Σ. : ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ
ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΕΤΟΣ: 2019-2020

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
του ΦΙΛΙΠΠΟΥ-ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΜΙΣΟΥΛΗ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ
Α.Μ.: 7340012019007

ΜΟΡΦΕΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΟΥ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Επιβλέποντες:

Όνοματεπώνυμα επιβλεπόντων
α) ΚΟΥΣΚΟΥΝΑ ΜΕΤΑΞΙΑ

Αθήνα, 16/10/2020

Copyright © [Όνοματεπώνυμο, χρονολογία δημοσίευσης]

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	10
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: ΜΟΡΦΕΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΣΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ.....	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο : ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ-ΜΕΛΩΝ ΜΕ ΤΗΝ ΕΝΩΣΗ.....	13
A.1.: επισκόπηση της συνεργασίας κρατών-μελών με την Ένωση.....	13
A.2.: συνεργασία κρατών-μελών με την Ένωση, μέσα από εξειδικευμένους οργανισμούς.....	14
A.2.1.: Ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος.....	15
A.2.2.: Εξειδικευμένοι Οργανισμοί για την αντιμετώπιση της θαλάσσιας ρύπανσης και της διαχείρισης των υδάτων.....	16
A.2.3.: Ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Χημικών Προϊόντων.....	17
A.3.: συνεργασία μέσω της Επιτροπής σε επιμέρους περιβαλλοντικά ζητήματα.....	18
A.3.1.: Συνεργασία κρατών-μελών με την Επιτροπή για την αντιμετώπιση της ρύπανσης των υδάτων και της οικολογικής υποβάθμισης των παράκτιων ζωνών.....	18
A.3.2.: Συνεργασία κρατών-μελών με την Επιτροπή για την αντιμετώπιση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης.....	21
A.3.3.: Συνεργασία κρατών-μελών με την Επιτροπή αναφορικά με μελέτες εκτίμησης περιβαλλοντικής επιπτώσεων.....	21
A.3.4.: Συνεργασία κρατών-μελών με την Επιτροπή αναφορικά με την διαχείριση αποβλήτων.....	23
A.4.: το δίκτυο Natura 2000.....	24
A.4.1.: Ο μηχανισμός του δικτύου Natura 2000.....	24
A.4.2.: Η προστασία της ορνιθοπανίδας και των αποδημητικών πτηνών.....	26
A.4.3.: Σύνοψη των αποτελεσμάτων του δικτύου Natura 2000.....	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο : ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ- ΜΕΛΩΝ.....	29

B.1.: σχήματα ενισχυμένης συνεργασίας των κρατών-μελών στον τομέα του περιβάλλοντος.....	30
B.2.: συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών για την αντιμετώπιση της ρύπανσης των υδάτων	32
B.2.1.: Διακρατική συνεργασία στο σκέλος της προστασίας του θαλάσσιου περιβάλλοντος.....	32
B.2.2.: Διακρατική συνεργασία στο πεδίο της αντιμετώπισης των πλημμυρών.....	33
B.2.3.: Διακρατική συνεργασία στο πεδίο της διαχείρισης των υδάτων.....	34
B.2.4.: Διακρατική συνεργασία για την αντιμετώπιση της ξηρασίας.....	35
B.3.: το παράδειγμα της συνεργασίας των κρατών για την αντιμετώπιση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης.....	35
B.4.: συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών ως προς το σκέλος της περιβαλλοντικής ευθύνης.....	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο : ΣΧΗΜΑΤΑ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΙΔΙΩΤΩΝ.....	39
Γ.1.: Γενική επισκόπηση των σχημάτων εθελοντικής συμμόρφωσης των επιχειρήσεων.....	39
Γ.2.: το σύστημα οικολογικής διαχείρισης και ελέγχου (EMAS) και το οικολογικό σήμα.....	40
Γ.2.1. : το σύστημα οικολογικής διαχείρισης και ελέγχου (EMAS).....	41
Γ.2.2.: ο μηχανισμός του οικολογικού σήματος.....	42
Γ.2.3. :σύννοψη των αποτελεσμάτων των δύο μηχανισμών.....	46
Γ.3.: η συμμετοχή των επιχειρήσεων στα σχέδια για την μετάβαση στην κυκλική οικονομία και για την προώθηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας	47
Γ.3.1.: η συμμετοχή των επιχειρήσεων στα σχέδια για την μετάβαση στην κυκλική οικονομία.....	47
Γ.3.2: η συμμετοχή των επιχειρήσεων στα σχέδια για την προώθηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.....	48
Γ.4.: η συμμετοχή των επιχειρήσεων στα σχέδια για την καταχώριση των χημικών προϊόντων- το σύστημα REACH.....	50

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ-ΜΕΛΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΖΗΤΗΜΑΤΩΝ ΣΕ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΠΙΠΕΔΟ.....53

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΜΕ ΤΡΙΤΑ ΚΡΑΤΗ ΣΕ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ.....54

A.1.: Συνεργασία της Ένωσης με τα υπό ένταξη κράτη σε περιβαλλοντικά ζητήματα.....54

A.2. : Η συνεργασία της Ένωσης σε διμερές επίπεδο με τρίτα κράτη στον τομέα του περιβάλλοντος.....56

A.2.1.: συνεργασία με τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και τον Καναδά.....56

A.2.2.: συνεργασία με την Ρωσική Ομοσπονδία.....56

A.2.3.: συνεργασία με τις χώρες του αναπτυσσόμενου κόσμου (Κίνα, Ινδία, Αφρικανικές χώρες, Νοτιοανατολική Ασία).....57

A.2.4.: σύνοψη του μηχανισμού της διμερούς συνεργασίας της Ένωσης με τρίτα κράτη στον τομέα του περιβάλλοντος.....59

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΕΙΤΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΣΧΗΜΑΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ.....61

B.1.: γενική επισκόπηση της συνεργασίας στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας.....61

B.2.: Η προστασία του περιβάλλοντος στα πλαίσια της Ανατολικής Εταιρικής Σχέσης.....63

B.3.: Η συμβολή της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας στην Προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος της Μεσογείου.....64

B.4.: Η συμμετοχή της Ένωσης σε περιφερειακά σχήματα προστασίας του περιβάλλοντος-τα παραδείγματα της Μεσογείου, της Βαλτικής, του Βόρειου Ατλαντικού.....66

B.4.1.: περιφερειακή συνεργασία για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος της Μεσογείου.....67

B.4.2.: περιφερειακή συνεργασία για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος του Βορειοανατολικού Ατλαντικού.....69

B.4.3.: περιφερειακή συνεργασία για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος της Βαλτικής θάλασσας.....70

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΣΕ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ- ΤΟ ΟΧΗΜΑ ΤΩΝ ΜΕΙΚΤΩΝ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ.....	74
Γ.1.: Η συμμετοχή της Ένωσης σε διεθνείς συμβάσεις για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής.....	74
Γ.1.1.: το Πρωτόκολλο του Κυότο.....	75
Γ.1.2.: Η διεθνής συνθήκη των Παρισίων του 2015.....	76
Γ.2. : Το όχημα των μεικτών συμβάσεων.....	77
Γ.2.1.: Οι όροι για την προστασία του περιβάλλοντος στην συμφωνία ελευθέρων συναλλαγών Ευρωπαϊκής Ένωσης και Σιγκαπούρης.....	78
Γ.2.2.: Οι όροι για την προστασία του περιβάλλοντος στην Συνολική Οικονομική και Εμπορική Συμφωνία Ευρωπαϊκής Ένωσης και Καναδά.....	79
Γ.3.: Η διεθνής συνθήκη του Aarhus και η ενσωμάτωση της στην ενωσιακή έννομη τάξη.....	81
Γ.4. Συμπέρασμα.....	84
ΕΠΙΛΟΓΟΣ- ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	85
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ.....	87

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ:

- ASEAN: Association of Southeast Asian Nations
- B.C.M.: Bilateral Cooperation Mechanism on Forests
- C.C.N.U.C.C.: Convention-cadre des Nations unies sur les changements climatiques
- CEWP: China Europe Water Platform
- C.O.S.S. : Committee on safe seas
- DABLAS: Danube Black Sea Task Force
- E.E.A. : European Environmental Agency
- E.G.P.: EU-China Environmental Governance Programme
- E.M.A.S. : Ecomanagement and Audit Scheme
- E.M.E.P: European Monitoring and Evaluation Programme
- E.M.S.A.: European Maritime Safety Agency
- E.N.P.: European Neighborhood Policy
- E.N.P.I.: European Neighborhood Policy Instrument
- E.P.A.: Environmental Protection Agency (U.S.A.)
- E.P.D.: Environmental Policy Dialogue
- E.P.I.: European Performance Index
- E.S.P.: EU-China Environmental Sustainability Programme
- FLEG: Forest law enforcement and governance initiatives
- HELCOM: Helsinki Commission/ Baltic Marine Environment Protection Commission
- I.E.W.P.: India Europe Water Partnership
- I.F.I.s: international financial institution
- I.P.A.: Instrument for Pre-Accession Assistance
- J.A.E.S. : joint Africa Europe Strategy
- M.E.P.P.C.: Ministry of environmental protection, physical planning and construction (Croatia)
- N.D.E.P.: Northern Dimension Environmental Partnership
- OSPAR Convention: Convention for the Protection of the Marine Environment of the North-East Atlantic

REACH: registration, evaluation and authorization of chemicals

R.E.F.I.T.: Regulatory Fitness and Performance Program

S.E.I.S: Shared Environmental Information System

VAPs: Voluntary Partnership Agreements

E.E. : Ευρωπαϊκή Ένωση

E.O.K.: Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα

Λ.Α.Π.: Λεκάνη Απορροής Ποταμών

Μ.Κ.Ο.: μη κυβερνητικές οργανώσεις

Ο.Δ.Π.Ζ.: Ολοκληρωμένη διαχείριση παράκτιας ζώνης

Σ.Δ.Α.: Σχέδια Διαχείρισης Αποβλήτων

Σ.Ε.Ε.: Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση

Σ.Λ.Ε.Ε.: Συνθήκη για την λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η προστασία του περιβάλλοντος στον χώρο του ενωσιακού δικαίου συντελείται μέσα από πλείονες και διαφορετικές μορφές συνεργασίας ποικίλων παραγόντων. Προέχοντα ρόλο στις μορφές αυτές συνεργασίας διαδραματίζουν τόσο η ίδια η Ένωση διά της Επιτροπής, αλλά και μέσα από ειδικά θεσπισθέντες για τον σκοπό αυτό Οργανισμούς, όσο και τα κράτη-μέλη. Ταυτόχρονα, ολοένα και μεγαλύτερη σημασία αποκτούν και τα πλαίσια συνεργασίας που προβλέπουν την συμμετοχή ιδιωτικών φορέων. Είναι δε ιδιαίτερα σημαντική και η συμμετοχή της Ένωσης και των κρατών-μελών σε σχήματα συνεργασίας στο διεθνές πεδίο, μέσα από τα οποία δίδεται μια διεθνής διάσταση στην προστασία του περιβάλλοντος. Για να γίνουν κατανοητοί οι μηχανισμοί των ως άνω συνεργασιών, είναι απαραίτητο να γίνει πρώτα αναφορά στον μηχανισμό κατανομής αρμοδιοτήτων του ενωσιακού δικαίου, εν γένει, αλλά και στα ισχύοντα ειδικά στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος.

Θεμέλιο στην διαδικασία της Ευρωπαϊκής ενοποίησης αποτελεί η αρχή της δοτής αρμοδιότητας, η οποία προβλέπεται από το άρθρο 4 παρ. 1, καθώς και το άρθρο 5 παρ. 1 της ΣΕΕ¹, και σύμφωνα με την οποία η Ένωση διαθέτει τις αρμοδιότητες που απονέμουν σε αυτήν οι συνθήκες, ενώ το τεκμήριο της αρμοδιότητας απολαμβάνουν τα κράτη-μέλη. Το σύστημα αυτό διέπει την ιδιαίτερα σημαντική για το ενωσιακό σύστημα κατανομή αρμοδιοτήτων μεταξύ της Ένωσης και των κρατών-μελών. Πρόκειται για μια κατανομή αρμοδιοτήτων, που διαφέρει ανάλογα με το αντικείμενο, καθώς η Ένωση δεν διαθέτει σε όλα τα πεδία το ίδιο εύρος αρμοδιότητας αλλά οι αρμοδιότητες της διακρίνονται σε αποκλειστικές, συντρέχουσες και υποστηρικτικές ή συντονιστικές^{2 3}. Η θεμελιώδης αυτή διαφοροποίηση του εύρους αρμοδιότητας της Ένωσης ανάλογα με το αντικείμενο, ανταποκρίνεται στο πνεύμα των ιδρυτών της Ένωσης, όπως διαφαίνεται από την αναφορά της διακήρυξης Schuman, σε ενοποίηση διά συγκεκριμένων επιτευγμάτων, και όχι «διά μιας ούτε ως σύνολο»⁴.

Σύμφωνα με το ως άνω σύστημα κατανομής αρμοδιοτήτων, ο τομέας του περιβάλλοντος, εντάχθηκε στις συντρέχουσες αρμοδιότητες της Ένωσης⁵, καθιστώντας ούτως κομβικό στο πεδίο αυτό, τον ρόλο των κρατών-μελών.

Στο πλαίσιο αυτό στα εκάστοτε ενωσιακά νομοθετήματα, συναντώνται συχνά σχετικές ρήτρες, οι οποίες επιτρέπουν στα κράτη μέλη να υιοθετούν αυστηρότερα από την ενωσιακή ρύθμιση μέτρα περιβαλλοντικής προστασίας με σκοπό τη βέλτιστη δυνατή σύγκλιση μεταξύ του σχετικού εθνικού ρυθμιστικού πλαισίου και των ενωσιακών ρυθμίσεων, ενώ όρια στην υιοθέτηση αυστηρότερων μέτρων τίθενται και από τις ίδιες τις περιβαλλοντικές αρχές του άρθρου 192 ΣΛΕΕ⁶.

¹ ΣΕΕ Άρθρα 4 παρ. 1 και 5 παρ. 1

² ΣΛΕΕ Άρθρα 2-6

³ Βασιλείος Α. Χριστιανός «Εισαγωγή στο Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης», σελίδα 29, Νομική Βιβλιοθήκη, έκδοση 2010, 2011

⁴ Διακήρυξη Schuman, της 9^{ης} Μαΐου 1950

⁵ ΣΛΕΕ Άρθρο 4 παρ. 2ε

⁶ Πουϊκλή Κ., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 3/2015, Ιούλιος - Αύγουστος - Σεπτέμβριος - Η περιβαλλοντική ευθύνη υπό την Οδηγία 2004/35/EK - Μεταξύ καινοτομίας και αναποτελεσματικότητας

Συνεπώς, στον τομέα του περιβάλλοντος η μη ύπαρξη αποκλειστικής αρμοδιότητας της Ένωσης, συντελεί σε έναν ενισχυμένο ρόλο των κρατών-μελών, και στην διατήρηση ενός ισχυρού διακυβερνητικού στοιχείου, ενώ η περιβαλλοντική πολιτική της Ένωσης, περιορίζεται από την αρχή της επικουρικότητας⁷.

Ειδικότερα, το ενωσιακό σύστημα προστασίας του περιβάλλοντος, βασίζεται στην ιδέα της κοινής αρμοδιότητας, και υλοποιείται μέσα από μια σειρά εθνικών και ενωσιακών νομικών εργαλείων. Αντίθετα, προς άλλους κλάδους του ενωσιακού δικαίου, ως μέσο νομοθέτησης στον τομέα του περιβάλλοντος, χρησιμοποιούνται κατά κύριο λόγο οι Οδηγίες, αντί των Κανονισμών, γεγονός που καταδεικνύει και την αυξημένη συμμετοχή των κρατών, στην διαδικασία εναρμόνισης του υπό κρίση τομέα, μέσα από την μεταφορά των οδηγιών.

Αναλυτικότερα, το εργαλείο εναρμόνισης που χρησιμοποιείται κατά κύριο λόγο είναι η μεταφορά Οδηγιών, οι οποίες λειτουργούν θέτοντας ένα ελάχιστο προϋποθέσεων (minimum standards) ως προς την προστασία του περιβάλλοντος, αφήνοντας ούτως την δυνατότητα στα κράτη-μέλη να ενισχύσουν το επίπεδο αυτό προστασίας σε εθνικό επίπεδο μέσα από την λήψη μέτρων που θέτουν αυστηρότερους όρους περιβαλλοντικής προστασίας. Με τον τρόπο αυτό εξασφαλίζεται η ύπαρξη ενός κατώτατου επιπέδου προστασίας σε ενωσιακό επίπεδο, δίνεται όμως και η δυνατότητα σε κράτη-μέλη με αυξημένη περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση να το υπερβούν. Το πλαίσιο αυτό κατανομής αρμοδιοτήτων διέπεται από τις αρχές της καλόπιστης συνεργασίας και της αλληλεγγύης τόσο ανάμεσα στα κράτη-μέλη και στην Ένωση, όσο και στις μεταξύ τους σχέσεις.

Παράλληλα, ιδιαίτερα σημαντική είναι η κατανομή της αρμοδιότητας μεταξύ της Ένωσης και των κρατών-μελών, στο πεδίο της σύναψης διεθνών συνθηκών, οι οποίες καλύπτουν παράλληλα περισσότερους τομείς αρμοδιότητας, σε κάποιους από τους οποίους η Ένωση έχει αποκλειστική, ενώ σε άλλους συντρέχουσα αρμοδιότητα. Για τον λόγο αυτό στις συμβάσεις που αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος, επιλέγεται συχνότερα, η μέθοδος της μεικτής σύμβασης, στην οποία προσχωρούν τόσο η Ένωση, όσο και τα κράτη-μέλη⁸.

Στο παρόν κείμενο, επιχειρείται μια συνολική μέθοδος προσέγγισης των ποικίλων αυτών μορφών συνεργασίας, που αναπτύσσονται στα πλαίσια της δράσης της Ένωσης στον τομέα του περιβάλλοντος, ακολουθώντας την ακόλουθη διάκριση. Στο πρώτο μέρος αναλύονται οι μορφές συνεργασίας, που αναπτύσσονται στο εσωτερικό της Ένωσης, με σκοπό την προστασία του περιβάλλοντος, εντός της ενωσιακής επικρατείας, και οι οποίες διακρίνονται αντίστοιχα με κριτήριο τους συμμετέχοντες, σε εκείνες που εκπονούνται με κύριο παράγοντα την δράση της ίδιας της Ένωσης, σε εκείνες που υφίστανται ανάμεσα στα κράτη-μέλη χωρίς συμμετοχή της Ένωσης, ή με μια επικουρική μόνο συμμετοχή αυτής, και σε εκείνες που εντάσσουν την συμμετοχή του ιδιωτικού παράγοντα. Το δεύτερο μέρος επικεντρώνεται τόσο στα μέσα, που η Ευρωπαϊκή Ένωση χρησιμοποιεί για την προστασία του περιβάλλοντος της ευρύτερης γεωγραφικής της περιφέρειας, αλλά και παγκοσμίως, μέσα από την συμμετοχή της σε διμερή και πολυμερή σχήματα συνεργασίας, όσο και στην αντιμετώπιση ειδικών περιβαλλοντικών ζητημάτων από την Ένωση, μέσα από την αξιοποίηση των εργαλείων του διεθνούς δικαίου.

⁷ Rose Mwebaza “Regulating the environment in the European Union: a critical review of the general law of European Union external environmental relations” Int’l & Comp. Envtl. L. 1 έκδοση 2008

⁸ Ibid, σελίδα 7

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: ΜΟΡΦΕΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΣΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Η προστασία του περιβάλλοντος ως στόχος της ευρωπαϊκής ενοποίησης αποτελεί μια ιδέα συνεχώς εξελισσόμενη, που προέκυψε ταυτόχρονα με την συνεχή διεύρυνση των αρμοδιοτήτων της Ένωσης σε πλείστους τομείς. Η αρχική Συνθήκη που εγκαθίδρυε την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, είναι χαρακτηριστικό ότι δεν εμπεριείχε συγκεκριμένη νομική βάση για την δράση της Ένωσης στο πεδίο του περιβάλλοντος. Αντίθετα, τα όποια μέτρα περιβαλλοντικής προστασίας από την πλευρά της τότε Κοινότητας περιορίζονταν στον σκοπό της υπερπήδησης τυχόν εμποδίων στην εσωτερική αγορά και διακατέχονταν από μια σαφή οικονομικοκεντρική θεώρηση. Σταδιακά ωστόσο με την ταυτόχρονη εμβάθυνση της ευρωπαϊκής ενοποίησης, οι αποσπασματικές και άνευ διακριτής νομικής βάσης δέσμες μέτρων της Ένωσης στον τομέα του περιβάλλοντος, εξελίχθηκαν σε ένα αυτοτελές πεδίο ενωσιακής νομοθέτησης, με διακριτό σκοπό, που κατατάσσεται σε μια από τις πιο εκτεταμένες αλλά και εξελισσόμενες πτυχές της ενωσιακής πολιτικής. Σήμερα, η περιβαλλοντική προστασία αποτελεί ένα εκτεταμένο πεδίο ενωσιακής δράσης, τόσο στο εσωτερικό της Ένωσης όσο και διεθνώς, ενώ η Ένωση διεκδικεί διεθνώς ηγετικό ρόλο στην προστασία του περιβάλλοντος⁹.

Η προστασία του περιβάλλοντος εντάσσεται στις συντρέχουσες αρμοδιότητες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μαζί με τα κράτη μέλη, (άρθ. 4 ΣΛΕΕ), ενώ στις αποκλειστικές της αρμοδιότητες εντάσσεται η διατήρηση των βιολογικών πόρων της θάλασσας και η αλιευτική πολιτική (άρθ. 3 ΣΛΕΕ). Η νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το περιβάλλον, παρότι αρχικά περιοριζόταν στην αντιμετώπιση συγκεκριμένων περιβαλλοντικών προβλημάτων καλύπτει πλέον όλο το εύρος των δραστηριοτήτων και των οχλήσεων προς το περιβάλλον. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι η ελληνική νομοθεσία για την προστασία του περιβάλλοντος αποτελείται κατά 85% περίπου από πηγές παραγώγου ενωσιακού δικαίου¹⁰.

Δεδομένου του ως άνω πλαισίου, η προστασία του περιβάλλοντος στο εσωτερικό της Ένωσης, ακολουθεί πλέον τρία σχήματα. Συντελείται είτε μέσω της συνεργασίας των κρατών με την Ένωση, είτε μέσω της συνεργασίας των κρατών-μελών μεταξύ τους είτε τέλος μέσα από σχήματα συνεργασίας που παράλληλα προς την Ένωση ή τα κράτη-μέλη περιλαμβάνουν και ιδιωτικούς φορείς.

⁹ Orlando Emanuela “The evolution of EU policy and law in the environmental field: achievements and current challenges” The transatlantic relationship and the future global governance, working paper 21, Απρίλιος 2013

¹⁰ Καλλία - Αντωνίου Α., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 2_2012, Απρίλιος - Μάιος - Ιούνιος - Δίκαιο Περιβάλλοντος της Ευρωπαϊκής Ένωσης - Σύντομη επισκόπηση_ Ατμόσφαιρα και Κλιματική αλλαγή - Ύδατα - Απόβλητα και Ανακύκλωση

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ-ΜΕΛΩΝ ΜΕ ΤΗΝ ΕΝΩΣΗ

A.1.: επισκόπηση της συνεργασίας κρατών-μελών με την Ένωση

Το πρώτο από τα ως άνω σχήματα συνεργασίας, αυτό δηλαδή με την συμμετοχή της Ένωσης αλλά και των κρατών-μελών αποτέλεσε την σπουδαιότερη ίσως ώθηση στην κατοχύρωση αλλά και ενίσχυση της προστασίας του περιβάλλοντος στο εσωτερικό της Ένωσης.

Η εξέλιξη αυτή αποτελεί παρέκκλιση από τα αρχικώς ισχύοντα στον τομέα του περιβάλλοντος. Ειδικότερα, στα πρώτα στάδια της ενοποίησης ήταν τα κράτη-μέλη εκείνα που έθεσαν την απαίτηση διαμόρφωσης κοινής πολιτικής και εναρμόνισης ως προς την προστασία του περιβάλλοντος. Αντίθετα, η πολιτική της τότε Κοινότητας στόχευε στην εδραίωση της εσωτερικής αγοράς και αντιμετώπιζε ως εμπόδιο σε αυτήν την ύπαρξη αυστηρών περιβαλλοντικών ρυθμίσεων στα κράτη-μέλη. Σταδιακά ωστόσο, η προστασία του περιβάλλοντος αποτέλεσε σημαντικό ενοποιητικό εργαλείο και η αειφόρος ανάπτυξη αναδείχθηκε σε βασικό σκοπό της Ένωσης. Ειδικά, μετά την είσοδο κρατών της Βόρειας κυρίως Ευρώπης, και ιδίως των σκανδιναβικών¹¹, τα οποία διέθεταν ένα ισχυρό πλαίσιο περιβαλλοντικής προστασίας, υπήρξαν δυναμικές πιέσεις στην Ένωση, να υιοθετήσει ένα ολοένα και αυστηρότερο πλαίσιο προστασίας του περιβάλλοντος έναντι της θέωρησης που προέτασσε ως πρώτη προτεραιότητα την οικονομική ανάπτυξη και αντιμετώπιζε την αυξημένη προστασία του περιβάλλοντος ως ενδεχόμενο τροχοπέδη για τον σκοπό αυτό.

Στο πλαίσιο των εξελίξεων αυτών, ένας σημαντικός αριθμός κρατών-μελών, ώθησε την Ένωση να αναλάβει ολοένα και σημαντικότερες πρωτοβουλίες για την προστασία του περιβάλλοντος. Αποτέλεσμα υπήρξε η διαμόρφωση ενός ενιαίου minimum περιβαλλοντικής προστασίας σε ενωσιακό επίπεδο, μέσω της υιοθέτησης οδηγιών για την αντιμετώπιση ποικίλων περιβαλλοντικών προβλημάτων. Συγχρόνως, η Ένωση συμμετείχε ενεργά στις διεθνείς και περιφερειακές πρωτοβουλίες στον χώρο αυτό, φιλοδοξώντας να αναδειχθεί σε διεθνώς ηγετική δύναμη στο ζήτημα της περιβαλλοντικής προστασίας.

Τα ανωτέρω γεγονότα, οδήγησαν ώστε η Ένωση να λάβει την πρωτοβουλία περιβαλλοντικής προστασίας, σε συνεργασία όμως με τα κράτη-μέλη. Η εξέλιξη αυτή κορυφώθηκε με την μεγάλη διεύρυνση της Ένωσης σε έναν σημαντικό αριθμό κρατών της Ανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης τα οποία διέθεταν ένα σημαντικά κατώτερο επίπεδο εθνικής περιβαλλοντικής προστασίας σε σύγκριση με την Ευρώπη των 15, και άρα επέτειναν την ανάγκη για λήψη μέτρων περιβαλλοντικού χαρακτήρα με πρωτοβουλία της Ένωσης.

Στο πλαίσιο συνεργασίας των κρατών-μελών και της Ένωσης στον προαναφερθέντα τομέα, εμπίπτει και η έκκληση των κυβερνήσεων δεκατριών κρατών-μελών προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για χρησιμοποίηση της νέας Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας (European Green New Deal), ως βάση για την ανόρθωση της Ευρωπαϊκής οικονομίας μετά το πέρας της κρίσης που προκάλεσε η πανδημία του ιού Covid-19. Πιο συγκεκριμένα, σε κείμενο που συνυπογράφουν οι Υπουργοί Περιβάλλοντος της Αυστρίας, της Δανίας, της Φινλανδίας, της Ιταλίας, της Λεττονίας,

¹¹ Πρόκειται και για τις χώρες, που παρουσιάζουν τον μεγαλύτερο βαθμό συμμόρφωσης προς την περιβαλλοντική νομοθεσία της Ένωσης, βλ. Καλλικαντζάρου Ε., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 4/2009, Οκτώβριος - Νοέμβριος - Δεκέμβριος - Διοικητικές δομές και λειτουργίες της περιβαλλοντικής πολιτικής σε 14 κράτη μέλη της ΕΕ πριν τη διεύρυνση, σελ.64

του Λουξεμβούργου, της Ολλανδίας, της Πορτογαλίας, της Ισπανίας, της Σουηδίας, της Γαλλίας, της Γερμανίας και της Ελλάδας, αναφέρεται η ανάγκη για προσήλωση της Ένωσης στο ρυθμιστικό της πλαίσιο για το περιβάλλον, στην συμφωνία των Παρισίων για το κλίμα, στην νέα Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία και στους στόχους της κλιματικής ουδετερότητας έως το έτος 2050 , καθώς και στον στόχο της μείωσης των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα σε ποσοστό 50-55% έως το έτος 2030¹².

Γίνεται επομένως φανερό, ότι η προστασία του περιβάλλοντος στην Ένωση αποτελεί μια προσπάθεια συγκερασμού αντιθέτων στόχων και επιδιώξεων. Αφενός μεν υπηρετεί τον σκοπό της εγκαθίδρυσης ενός ενιαίου πανευρωπαϊκά επιπέδου αυξημένης περιβαλλοντικής προστασίας μέσω της ενωσιακής δράσης, η οποία συχνά κινητοποιείται και υποστηρίζεται από μέρος των κρατών-μελών. Αφετέρου, ωστόσο, επιδιώκεται και η προστασία των συμφερόντων και των εθνικών προτεραιοτήτων των κρατών εκείνων που προτάσσουν τον στόχο της οικονομικής ανάπτυξης και διάκεινται σκεπτικά απέναντι σε μια παρεμβατική περιβαλλοντική νομοθεσία σε ενωσιακό επίπεδο. Ο συγκερασμός αυτός είναι έκδηλος μέσα από την επιλογή του μοντέλου συνεργασίας της Ένωσης με τα κράτη-μέλη, σε ένα σύνολο επιμέρους περιβαλλοντικών ζητημάτων, όπως η επιλογή της ανοικτής μεθόδου συντονισμού στην προστασία των ακτογραμμών ή η οριοθέτηση από τις εθνικές αρχές των περιοχών του δικτύου Natura 2000, οι οποίες αναλύονται κατωτέρω. Με το ως άνω μοντέλο συνεργασίας, η Ένωση λαμβάνει δράση για την ενίσχυση της προστασίας του περιβάλλοντος, ενώ συγχρόνως, καίριοι για τα εθνικά συμφέροντα τομείς, όπως το ιδιοκτησιακό καθεστώς στις προστατευόμενες περιοχές, ή η διενέργεια οικονομικών δραστηριοτήτων σε αυτές παραμένουν στην αρμοδιότητα των κρατών-μελών.

A.2.: συνεργασία κρατών-μελών με την Ένωση, μέσα από εξειδικευμένους οργανισμούς

Μορφή διευρυμένης συνεργασίας μεταξύ της Ένωσης και των κρατών μελών στον τομέα του περιβάλλοντος, είναι και εκείνη που συντελείται μέσω της θέσπισης εξειδικευμένων οργανισμών σε ενωσιακό επίπεδο, που λειτουργούν συντονιστικά της δράσης των επιμέρους αντίστοιχων υπηρεσιών και οργανισμών των κρατών-μελών.

¹² <http://www.ypeka.gr/el-gr/%CE%A5%CF%80%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B3%CE%B5%CE%AF%CE%BF/%CE%93%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%B5%CE%AF%CE%BF-%CE%A4%CF%8D%CF%80%CE%BF%CF%85/%CE%94%CE%B5%CE%BB%CF%84%CE%AF%CE%B1-%CE%A4%CF%8D%CF%80%CE%BF%CF%85/ID/305>, ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ «Η Ελλάδα ανάμεσα στα φιλόδοξα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσον αφορά στην Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία» Αθήνα, 13 Απριλίου 2020, από το γραφείο τύπου του Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας

A.2.1.: Ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος

Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιου οργανισμού, αποτέλεσε ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος, με έδρα την Κοπεγχάγη (European Environmental Agency, EEA), ο οποίος δημιουργήθηκε με τον Κανονισμό 1210 του Συμβουλίου, της 7ης Μαΐου του 1990¹³, έχοντας ως σκοπό την εποπτεία επί ενός δικτύου συλλογής πληροφοριών σε ζητήματα περιβάλλοντος¹⁴. Στο πλαίσιο του σκοπού αυτού, προεξέχοντα ρόλο διαδραματίζουν τα κράτη-μέλη, τα οποία βρίσκονται σε ευθεία συνεργασία με τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Περιβάλλοντος, είτε μέσω της δημιουργίας κοινού δικτύου συναποτελούμενου από τις εθνικές περιβαλλοντικές αρχές των κρατών-μελών, είτε μέσω της παροχής πληροφοριών και στοιχείων στις εθνικές αρχές από τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Περιβάλλοντος αναφορικά με το πλαίσιο των εθνικών και ενωσιακών περιβαλλοντικών πολιτικών.

Τα κράτη-μέλη συνεπώς, διαμορφώνουν ένα δίκτυο εθνικών δικτύων πληροφοριών, το οποίο λειτουργεί σε συνεργασία με τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Περιβάλλοντος, και αποτελεί τον κινητήριο μοχλό που έχει την πρωτοβουλία των δράσεων, καθώς επιλαμβάνεται της συγκέντρωσης πληροφοριών σε εθνικό επίπεδο και της διαβίβασης τους στον Οργανισμό. Παράλληλα, εκτός της συνεργασίας των κρατών-μελών με τον Οργανισμό, προβλέπεται και η δυνατότητα της μεταξύ τους συνεργασίας σε διακρατικό επίπεδο¹⁵.

Ο Οργανισμός λειτουργεί με σκοπό την τεχνική και επιστημονική υποστήριξη της Ένωσης αλλά και των κρατών-μελών σε ζητήματα περιβάλλοντος, αλλά και την παροχή πληροφοριών με στόχο την λήψη των αναγκαίων μέτρων από τα κράτη-μέλη και την Ένωση για την προστασία του περιβάλλοντος, την καλύτερη δυνατή αξιολόγηση των αποτελεσμάτων τους αλλά και την ορθή ενημέρωση του κοινού¹⁶. Παράλληλα, η ίδια μέθοδος συνεργασίας που προβλέπεται από τον Οργανισμό ισχύει εκτός των κρατών-μελών και για τα τρίτα κράτη, που βάσει συμφωνιών μεταξύ αυτών και της Ένωσης, δύνανται να γίνουν μέλη του Οργανισμού¹⁷.

Ο Οργανισμός ακολουθεί εν γένει την πάγια τακτική της Ένωσης σε ζητήματα περιβάλλοντος, που έγκειται στον συντονισμό της δράσης των κρατών σε τεχνικό και επιστημονικό επίπεδο, με τον μέγιστο δυνατό βαθμό συνεργασίας όχι όσον αφορά στο σκέλος της λήψης μέτρων αλλά ως προς το σκέλος της ανταλλαγής και διαβίβασης επιστημονικών δεδομένων.

Πρόκειται για μια μορφή συνεργασίας με έντονο διακρατικό στοιχείο. Στην διαπίστωση αυτή συνηγορεί και το γεγονός ότι η παροχή συμβουλών αλλά και η αξιολόγηση των αποτελεσμάτων των περιβαλλοντικών προγραμμάτων των κρατών-μελών, γίνεται κατόπιν αιτήσεως αυτών¹⁸, ενώ και η ίδια η διοίκηση του Οργανισμού ακολουθεί σε μεγαλύτερο βαθμό το διακυβερνητικό αντί του υπερεθνικού μοντέλου.

¹³ Κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ. 1210/90 του Συμβουλίου της 7ης Μαΐου 1990 για την ίδρυση του ευρωπαϊκού οργανισμού περιβάλλοντος και του ευρωπαϊκού δικτύου πληροφοριών και παρατηρήσεων σχετικά με το περιβάλλον, ΟJ : JOL_1990_120_R_0001_029, CELEX : 31990R1210

¹⁴ Westbrook David A., “Environmental Policy in the European Community: Observations on the European Environmental Agency”, Harvard Environmental Law Review, έκδοση 1991, σελίδα 257,258

¹⁵ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΚ) αριθ. 401/2009 ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 23ης Απριλίου 2009 για τον ευρωπαϊκό οργανισμό περιβάλλοντος και το ευρωπαϊκό δίκτυο πληροφοριών και παρατηρήσεων σχετικά με το περιβάλλον, ΕΕ L 126 της 21.5.2009, Άρθρο 4

¹⁶ Ibid, Άρθρο 1, Παράγραφος 2

¹⁷ Ibid, Άρθρο 19

¹⁸ Ibid, Άρθρο 2, εδάφιο δ

Πιο συγκεκριμένα «Το διοικητικό συμβούλιο του Οργανισμού αποτελείται από έναν αντιπρόσωπο κάθε κράτους μέλους και από δύο αντιπροσώπους της Επιτροπής. Επιπλέον, μπορεί να περιλαμβάνει έναν αντιπρόσωπο από κάθε άλλη χώρα που συμμετέχει στον Οργανισμό, σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις. Επιπλέον, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο διορίζει, ως μέλη του διοικητικού συμβουλίου, δύο επιστήμονες με ιδιαίτερα προσόντα στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος, οι οποίοι επιλέγονται βάσει της προσωπικής συμβολής που μπορούν να παράσχουν στο έργο του Οργανισμού»¹⁹.

A.2.2.: Εξειδικευμένοι Οργανισμοί για την αντιμετώπιση της θαλάσσιας ρύπανσης και την διαχείριση των υδάτων

Ανάλογο είδος συνεργασίας προβλέπεται και για την αντιμετώπιση της θαλάσσιας ρύπανσης, μέσα από την δημιουργία το 2002 (Κανονισμός 1406/2002) του Ευρωπαϊκού Οργανισμού για την Ασφάλεια στη θάλασσα (European Maritime Safety Agency-EMSA), με στόχο τη διευκόλυνση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και των κρατών μελών στην εφαρμογή της ενωσιακής νομοθεσίας στον τομέα της ασφάλειας στη ναυσιπλοΐα αλλά και την αντιμετώπιση στο στάδιο της πρόληψης της ρύπανσης που προκαλείται από τα πλοία.

Ο EMSA εκτός από το σκέλος της τεχνικής και επιστημονικής αρωγής στα κράτη-μέλη και στην Επιτροπή, αναλαμβάνει προπαρασκευαστικές δράσεις για την οργάνωση επιχειρήσεων επέμβασης σε επεισόδια ρύπανσης, ενώ οργανώνει σχετικές Ημερίδες και Συσκέψεις ανταλλαγής εμπειρίας. Όσον αφορά το σκέλος της επιστημονικής αρωγής εφοδιάζει την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τα κράτη μέλη με επιστημονικά δεδομένα και πληροφορίες για τη θαλάσσια ρύπανση. Τέλος, έχει και επιχειρησιακή δράση καθώς από το 2006 ο EMSA παρέχει την δυνατότητα κατόπιν αιτήσεως, από τα πληγέντα κράτη, ναύλωσης ειδικών σκαφών καταπολέμησης της ρύπανσης, τα οποία θα υποστηρίξουν την προσπάθεια των πληγέντων κρατών στην αντιμετώπιση της ρύπανσης. Παράλληλα, στον δικτυακό τόπο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής λειτουργεί Ενωσιακό Σύστημα Πληροφόρησης (CIS) για την ανταλλαγή δεδομένων μεταξύ των κρατών μελών, σχετικά με τις δυνατότητες επέμβασης και τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν σε περίπτωση ρύπανσης²⁰.

Επιπλέον, υφίστανται και άλλα όργανα όπως η Διαχειριστική Επιτροπή για τη θαλάσσια ρύπανση (Management Committee for Marine Pollution), στην οποία συμμετέχουν εμπειρογνώμονες από τα κράτη μέλη, η συγκροτηθείσα από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ομάδα εμπειρογνομόνων που ασχολείται με τη δορυφορική παρακολούθηση της πετρελαϊκής ρύπανσης στη θάλασσα (EGEMP) ή το υφιστάμενο από το 2002 πρόγραμμα ανταλλαγής εμπειρογνομόνων μεταξύ των κρατών μελών, για την προαγωγή της κατάρτισης και την ανταλλαγή εμπειρίας (EUMAREX)²¹.

Αντίστοιχος οργανισμός είναι και το Παρατηρητήριο και Σύστημα Έγκαιρης Προειδοποίησης για τα φαινόμενα ξηρασίας, το οποίο λειτουργεί με μέθοδο παρόμοια με εκείνη του

¹⁹ Ibid, Άρθρο 8, Παράγραφος 1

²⁰ Καλλία - Αντωνίου Α., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 1/2007, Ιανουάριος - Φεβρουάριος - Μάρτιος - Η Ευρωπαϊκή πολιτική για τη Διαχείριση και την Προστασία του Θαλάσσιου Περιβάλλοντος, σελίδα 6

²¹ Ibid, σελίδα 6

Ευρωπαϊκού Οργανισμού Περιβάλλοντος, καθώς συγκεντρώνει δεδομένα και ερευνητικά αποτελέσματα από τα κράτη μέλη²².

Τέλος, με τον Κανονισμό 2099/2002²³, συγκροτήθηκε η Επιτροπή Ασφάλειας στη Ναυτιλία και Πρόληψης της Ρύπανσης από Πλοία (Committee on Safe Seas - COSS) με αρμοδιότητες την ασφάλεια στη ναυσιπλοΐα, την πρόληψη της ρύπανσης από πλοία και την βελτίωση των όρων διαβίωσης και εργασίας στα πλοία²⁴.

A.2.3.: Ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Χημικών Προϊόντων

Ιδιαίτερα σημαντικός οργανισμός επιφορτισμένος με περιβαλλοντικού χαρακτήρα καθήκοντα, είναι και ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Χημικών Προϊόντων (European Chemicals Agency), με έδρα το Ελσίνκι, η σύσταση του οποίου προβλέπεται στον Κανονισμό 1907/2006²⁵. Ο οργανισμός αυτός διαχειρίζεται τις τεχνικές, επιστημονικές και διοικητικές πτυχές του συστήματος καταχώρησης χημικών προϊόντων REACH και συντονίζει τις αποφάσεις που λαμβάνονται σε εθνικό επίπεδο. Ο Οργανισμός επιλαμβάνεται αναλυτικότερα, της διαδικασίας καταχώρισης χημικών ουσιών στο σύστημα REACH, διαδραματίζει βασικό ρόλο στην εξασφάλιση της συνέπειας στην αξιολόγηση, θεσπίζει κριτήρια για την καθοδήγηση των κρατών μελών στην επιλογή των ουσιών που θα πρέπει να αξιολογηθούν και έχει ακόμα την δυνατότητα να απαιτεί περαιτέρω πληροφορίες για ουσίες υπό αξιολόγηση. Λειτουργεί επίσης γνωμοδοτικά κατά τη διαδικασία της αδειοδότησης και της επιβολής περιορισμών²⁶.

Το σύνολο των ως άνω οργανισμών παρουσιάζει ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά, όπως για παράδειγμα ο αμιγώς εξειδικευμένος χαρακτήρας τους, καθώς με εξαίρεση τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Περιβάλλοντος, πρόκειται για μηχανισμούς που επιλαμβάνονται έναντι εξειδικευμένων περιβαλλοντικών προβλημάτων, η συνεργασία τους με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή αλλά και η ταυτόχρονη αυτοτέλεια τους έναντι αυτής. Τέλος, ένα πολύ σημαντικό χαρακτηριστικό τους, είναι το γεγονός ότι έχουν υποστηρικτικό και συντονιστικό χαρακτήρα απέναντι στην δράση των κρατών-μελών, εν είδει μιας εξειδικευμένης τεχνικής και

²² Καλλία - Αντωνίου Α., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 2/2012, Απρίλιος - Μάιος - Ιούνιος - Δίκαιο Περιβάλλοντος της Ευρωπαϊκής Ένωσης - Σύντομη επισκόπηση: Ατμόσφαιρα και Κλιματική αλλαγή - Ύδατα - Απόβλητα και Ανακύκλωση - Φύση και Βιοποικιλότητα - Περιβαλλοντική ευθύνη, σελίδα 14

²³ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΚ) αριθ. 2099/2002 ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 5ης Νοεμβρίου 2002 για την επιτροπή ασφάλειας στη ναυτιλία και πρόληψης της ρύπανσης από τα πλοία (COSS) και για την τροποποίηση των κανονισμών για την ασφάλεια στη ναυτιλία και την πρόληψη της ρύπανσης από τα πλοία (ΕΕ L 324 της 29.11.2002, σ. 1), 2002R2099 — EL — 07.08.2009 — 003.001 — 1

²⁴ Καλλία - Αντωνίου Α., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 1/2007, Ιανουάριος - Φεβρουάριος - Μάρτιος - Η Ευρωπαϊκή πολιτική για τη Διαχείριση και την Προστασία του Θαλάσσιου Περιβάλλοντος, σελίδα 7

²⁵ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΚ) αριθ. 1907/2006 ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 18ης Δεκεμβρίου 2006 για την καταχώριση, την αξιολόγηση, την αδειοδότηση και τους περιορισμούς των χημικών προϊόντων (REACH) και για την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Χημικών Προϊόντων καθώς και για την τροποποίηση της οδηγίας 1999/45/ΕΚ και για κατάργηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 793/93 του Συμβουλίου και του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1488/94 της Επιτροπής καθώς και της οδηγίας 76/769/ΕΟΚ του Συμβουλίου και των οδηγιών της Επιτροπής 91/155/ΕΟΚ, 93/67/ΕΟΚ, 93/105/ΕΚ και 2000/21/ΕΚ, (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L 396 της 30.12.2006) , όπως ισχύει έπειτα από σειρά τροποποιήσεων με τελευταία τον Κανονισμό (ΕΕ) 2020/1149 της Επιτροπής της 3ης Αυγούστου 2020

²⁶ Βαλατσός Α., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 3_2007, Ιούλιος - Αύγουστος - Σεπτέμβριος - Χημικά προϊόντα (σύστημα REACH)

επιστημονικής αρωγής εμφανίζοντας ούτως μια επικουρικότητα, και δη μια επικουρικότητα διττή, δηλαδή τόσο απέναντι στα κράτη-μέλη, όσο και απέναντι στην Επιτροπή.

A.3.: συνεργασία μέσω της Επιτροπής σε επιμέρους περιβαλλοντικά ζητήματα

Εκτός όμως, από την ύπαρξη και λειτουργία του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Περιβάλλοντος και άλλων εξειδικευμένων οργανισμών, σε πλείονα πεδία του τομέα του περιβάλλοντος, κυρίαρχη μέθοδος συνεργασίας είναι αυτή των κρατών-μελών με την Ένωση, διά μέσου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Η συνεργασία αυτή των κρατών-μελών με την Επιτροπή είναι θεμελιώδης για το σύνολο των συντρεχουσών αρμοδιοτήτων του ενωσιακού δικαίου, και δεν αποτελεί εξαίρεση η αρμοδιότητα στον τομέα του περιβάλλοντος. Αυτό γίνεται φανερό μέσα από την ύπαρξη πλείστων πηγών παραγωγού ενωσιακού δικαίου, με αντικείμενο την αντιμετώπιση εξειδικευμένων περιβαλλοντικών προκλήσεων ποικίλου χαρακτήρα, που προβλέπουν τέτοιου είδους συνεργασία.

A.3.1.: Συνεργασία κρατών-μελών με την Επιτροπή για την αντιμετώπιση της ρύπανσης των υδάτων και της οικολογικής υποβάθμισης των παράκτιων ζωνών

Για παράδειγμα, η Οδηγία 2006/7/EK αναφορικά με την Διαχείριση της ποιότητας των υδάτων κολύμβησης, προβλέπει στο άρθρο 13 αυτής, συνεργασία των κρατών-μελών με την Επιτροπή, μέσω της υποβολής εκθέσεων από αυτά στην Επιτροπή, οι οποίες εμπεριέχουν τα αποτελέσματα της παρακολούθησης των υδάτων κολύμβησης και αξιολόγηση της ποιότητας τους ανά περιοχή καθώς και ενημέρωση ως προς τα μέτρα που έχουν ληφθεί²⁷.

Αντίστοιχα, συνεργασία σε ενημερωτικό και τεχνικό επίπεδο προβλέπει και η Οδηγία 91/676/ΕΟΚ²⁸ αναφορικά με την προστασία των υδάτων από την νιτρορρύπανση. Ειδικότερα, το άρθρο 3 αυτής ορίζει ότι κάθε κράτος-μέλος απολαμβάνει την δυνατότητα κοινοποίησης σε οποιοδήποτε άλλο ενδιαφερόμενο κράτος-μέλος ή στην Επιτροπή των στοιχείων σχετικά με τις ζώνες υδάτων εντός της επικράτειας του, που υφίστανται ρύπανση από τα ύδατα άλλου κράτους-μέλους²⁹. Στο πλαίσιο αυτό εκτός της ενημέρωσης για την αντιμετώπιση της διασυνοριακής ρύπανσης προβλέπεται και συντονισμένη δράση πλειόνων κρατών-μελών μεταξύ τους αλλά και με την Επιτροπή για τον εντοπισμό των πηγών ρύπανσης αλλά και για την λήψη των κατάλληλων μέτρων για την αντιμετώπιση της. Παρόμοια ρύθμιση εμπεριέχει και το άρθρο 9

²⁷ Οδηγία 2006/7/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Φεβρουαρίου 2006, σχετικά με τη διαχείριση της ποιότητας των υδάτων κολύμβησης και την κατάργηση της οδηγίας 76/160/ΕΟΚ, ΕΕ L 64 της 4.3.2006, ως ισχύει όπως τροποποιήθηκε από τον Κανονισμό 596/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 18^{ης} Ιουνίου του 2009 και την Οδηγία 2013/64 ΕΕ του Συμβουλίου της 17^{ης} Δεκεμβρίου του 2013- Διαχείριση ποιότητας υδάτων κολύμβησης, άρθρο 13

²⁸ Οδηγία 91/676/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 12ης Δεκεμβρίου 1991 για την προστασία των υδάτων από τη νιτρορύπανση γεωργικής προέλευσης, ως ισχύει όπως έχει τροποποιηθεί από τον Κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1882/2003 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 29ης Σεπτεμβρίου 2003 και τον Κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1137/2008 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 22ας Οκτωβρίου 2008, ΕΕ L 375 της 31.12.1991

²⁹ Ibid, άρθρο 3

της οδηγίας 91/271/ΕΟΚ³⁰ αναφορικά με την επεξεργασία αστικών λυμάτων, το οποίο προβλέπει συνεργασία των κρατών-μελών μεταξύ τους και με την Επιτροπή μέσω της κοινοποίησης στοιχείων, στην περίπτωση που ύδατα κράτους-μέλους επηρεάζονται αρνητικά από απορρίψεις αστικών λυμάτων προερχόμενων από άλλο κράτος-μέλος³¹. Εκτός από ενημέρωση τα κράτη-μέλη οργανώνουν και την λήψη των απαραίτητων μέτρων για την αντιμετώπιση των εν λόγω ρύπων, ενώ η συμμετοχή της Επιτροπής στις διαβουλεύσεις αυτές είναι προαιρετική. Παράλληλα προβλέπεται ο ορισμός εθνικού δικτύου παρακολούθησης ποιότητας και ποσότητας των υδάτων.

Ακόμη, η Οδηγία 2000-60-ΕΚ Οδηγία Πλαίσιο για διαχείριση υδάτων εκτός από την κατάρτιση του διακρατικού σχεδίου διαχείρισης υδάτων προβλέπει συνεργασία με τα υπόλοιπα ενδιαφερόμενα κράτη αλλά και με την Επιτροπή και μέσω της ενημέρωσης αυτών διά της υποβολής αντιγράφου σε αυτά του σχεδίου διαχείρισης³². Επιπλέον, όσον αφορά ζητήματα τα οποία είναι αδύνατον να επιλυθούν σε εθνικό επίπεδο από ένα μόνο κράτος-μέλος, το άρθρο 12 προβλέπει ξανά συνεργασία του ενδιαφερόμενου κράτους με άλλα κράτη-μέλη ή και με την Επιτροπή³³.

Παράλληλα, η αντιμετώπιση της οικολογικής υποβάθμισης των παράκτιων ζωνών, τομέας στενά συνδεδεμένος με την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος αποτέλεσε το κατεξοχήν πεδίο συνεργασίας κρατικών αρχών και Επιτροπής, κυρίως λόγω της διαπλοκής των παρακτιών ζωνών με ζητήματα εθνικής αρμοδιότητας, όπως το ιδιοκτησιακό καθεστώς τους.

Εργαλείο για την αντιμετώπιση του ζητήματος αποτέλεσε η Ολοκληρωμένη Διαχείριση της Παράκτιας Ζώνης, η οποία θεμελιώνεται στην συνεργασία των κρατών-μελών, τόσο μεταξύ τους όσο και με τρίτα κράτη ή ενωσιακά όργανα, κυρίως δε με την Επιτροπή, κατά την μέθοδο της ανοικτής μεθόδου συντονισμού.

Ο εν λόγω τρόπος συνεργασίας χαρακτηρίζεται κατά κύριο λόγο από την αλληλεπίδραση όχι μόνο κρατών και ενωσιακών οργάνων αλλά και τοπικών ή περιφερειακών παραγόντων και οδήγησε στην σύγκλιση των εθνικών νομοθεσιών στον τομέα της προστασίας των παρακτιών ζωνών³⁴. Εφαρμόζεται κατά κύριο λόγο σε πεδία παρακρατηθεισών αρμοδιοτήτων των κρατών-

³⁰ Οδηγία 91/271/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 21ης Μαΐου 1991 για την επεξεργασία των αστικών λυμάτων, ως ισχύει, ΕΕ L 135 της 30.5.1991 με τελευταία τροποποίηση την Οδηγία 2013/64/ΕΕ του Συμβουλίου της 17ης Δεκεμβρίου 2013

³¹ Ibid, άρθρο 9

³² Οδηγία 2000/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Οκτωβρίου 2000 για τη θέσπιση πλαισίου κοινοτικής δράσης στον τομέα της πολιτικής των υδάτων, ως ισχύει, ΕΕ L 327 της 22.12.2000, όπως τροποποιήθηκε από την Απόφαση αριθ. 2455/2001/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20ής Νοεμβρίου 2001, την Οδηγία 2008/32/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 11ης Μαρτίου 2008, την Οδηγία 2008/105/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16ης Δεκεμβρίου 2008, την Οδηγία 2009/31/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Απριλίου 2009 και την Οδηγία 2013/39/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 12ης Αυγούστου 2013, ως ισχύει - Οδηγία Πλαίσιο για διαχείριση υδάτων, άρθρο 15

³³ Ibid, άρθρο 12

³⁴ Κουσκουνά Μεταξία, «η Ευρωπαϊκή Στρατηγική ολοκληρωμένης διαχείρισης των παράκτιων ζωνών: ένα παράδειγμα εφαρμογής της ανοικτής μεθόδου συντονισμού στον τομέα του περιβάλλοντος», Ιούλιος 2007, Νόμος και Φύση

μελών, ενώ χαρακτηρίζεται από την θέση ορισμένων στόχων και ποσοτικών αναφορών, τόσο σε ενωσιακό επίπεδο, όσο και σε εθνικό ή τοπικό και περιφερειακό.

Η ανοικτή μέθοδος συντονισμού στον τομέα του περιβάλλοντος εγκρίθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Γκέτεμποργκ τον Ιούνιο του 2001, ενώ η ωφελιμότητά της είχε ήδη διαπιστωθεί στο πλαίσιο της προαναφερθείσας αρχής της ενσωμάτωσης του άρθρου 6 της τότε Συνθήκης ΕΚ, το οποίο προέβλεπε την λήψη υπόψη της περιβαλλοντικής διάστασης σε κάθε κλάδο και πτυχή της πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η ανοικτή μέθοδος συντονισμού χαρακτηρίζεται από ευελιξία και μειωμένη ρυθμιστική δράση από μέρους της Ένωσης, καθώς βάση της αποτελούν κανόνες ηπίου δικαίου, όπως ανακοινώσεις και συστάσεις, θεσπιζόμενοι μετά από αίτημα του κατεξοχόν διακυβερνητικού οργάνου της Ένωσης του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου.

Όσον αφορά ειδικότερα την ΟΔΠΖ, αυτή υιοθετήθηκε το 2002 με βάση σύσταση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, βασισμένη σε ανακοίνωση της Επιτροπής του 2000, ενώ εντασσόταν στην γενικότερη στρατηγική της τότε Κοινότητας για την αειφόρο ανάπτυξη. Αποσκοπεί στην ενίσχυση του συντονισμού των δράσεων για την εξυπηρέτηση κοινά αποδεκτών στόχων, με καίριο ρόλο των εθνικών, τοπικών και περιφερειακών αρχών, και λήψη υπόψη των εθνικών και τοπικών ιδιαίτερων χαρακτηριστικών. Παράλληλα, στο πλαίσιο της συνεργασίας καίριο ρόλο διαδραματίζουν τα κράτη-μέλη καθένα εκ των οποίων θέτει την δική του εθνική στρατηγική, η οποία τίθεται και ως προϋπόθεση για την πρόσβαση του στην ενωσιακή χρηματοδότηση.

Η επιλογή της ανοικτής μεθόδου συντονισμού στο πλαίσιο της προστασίας του περιβάλλοντος των ακτογραμμών αποτελεί απόρροια του γεγονότος ότι οιαδήποτε νομοθέτηση στο πεδίο αυτό επηρεάζει σημαντικά το ιδιοκτησιακό καθεστώς επί των ακτογραμμών, ζήτημα που τίθεται στον πυρήνα της εθνικής κυριαρχίας των κρατών-μελών. Ο διακυβερνητικός χαρακτήρας της ανοικτής μεθόδου συντονισμού διαφυλάσσει αυτή την κυριαρχία, καθώς αποτρέπεται η αντίθεση με τους στόχους της εθνικής πολιτικής. Παράλληλα, μέσω της ως άνω μεθόδου, η νομοθέτηση λαμβάνει υπόψη την συνιστώσα των τοπικών και περιφερειακών συνθηκών και συμφερόντων, που είναι επίσης ουσιώδης για την οικονομική ανάπτυξη των ακτογραμμών.

Μολονότι τα κράτη-μέλη μετέχουν ελεύθερα στην μέθοδο ανοικτού συντονισμού και αποτελούν τον κύριο εφαρμοστή της, αυτοδεσμεύονται εν συνεχεία τουλάχιστον όχι μόνο ως προς τον στόχο αλλά και ως προς το πλαίσιο που αυτή διαμορφώνει³⁵. Η ανοικτή μέθοδος συντονισμού στον τομέα της αντιμετώπισης της οικολογικής υποβάθμισης των παράκτιων ζωνών υπηρετεί ούτως πρωτίστως την ενωσιακή στρατηγική, ενώ τα συμμετέχοντα κράτη αν και μέρη της συνεργασίας διάκεινται συχνά ανταγωνιστικά μεταξύ τους ως προς την επίτευξη των τιθεμένων σκοπών³⁶.

Η ανοικτή μέθοδος συντονισμού, αποτελεί εντέλει μια μέθοδο συλλειτουργίας, που διαφοροποιείται τόσο από την διακυβερνητική συνεργασία, όσο και από την κοινοτική μέθοδο. Η ευελιξία, που διαθέτει την συνιστά μια αποτελεσματική μέθοδο για την επέκταση της δράσης

³⁵ Κουσκουνά Μεταξία, «η Ευρωπαϊκή Στρατηγική ολοκληρωμένης διαχείρισης των παράκτιων ζωνών: ένα παράδειγμα εφαρμογής της ανοικτής μεθόδου συντονισμού στον τομέα του περιβάλλοντος», Ιούλιος 2007, Νόμος και Φύση

³⁶ Ibid

της Ένωσης σε τομείς συντρέχουσας αρμοδιότητάς της, που επιτυγχάνει την σύγκλιση των εθνικών νομοθεσιών και την έμμεση διεύρυνση των θεματικών αντικειμένων της ενωσιακής δράσης, ενώ αποτελεί και εφαρμογή της αρχής της επικουρικότητας³⁷.

Τα πλεονεκτήματα αυτά την καθιστούν ιδιαίτερα χρήσιμο εργαλείο για τον τομέα του περιβάλλοντος, ιδίως δε για εκείνον του νομικού καθεστώτος των ακτογραμμών, τομέα καίρια συνδεδεμένο με τα εθνικά συμφέροντα του κάθε κράτους-μέλους.

A.3.2.: Συνεργασία κρατών-μελών με την Επιτροπή για την αντιμετώπιση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης

Αντίστοιχη μέθοδο συνεργασίας της Επιτροπής και των κρατών-μελών θεσπίζει και η Οδηγία-Πλαίσιο για τον Αέρα.

Το αποτελεσματικότερο μέσο της πολιτικής για την καταπολέμηση της ρύπανσης του αέρα είναι η Οδηγία 96/62/EC της 27.9.1996 «για την αξιολόγηση και τη διαχείριση του αέρα», γνωστή και ως Οδηγία Πλαίσιο. Σε αυτήν αποτυπώνονται οι βασικοί άξονες της στρατηγικής που θα πρέπει να τεθεί στην Ένωση για την καταπολέμηση ενός προβλήματος με σημαντικές επιπτώσεις στην υγεία των κατοίκων των ευρωπαϊκών αστικών κέντρων. Η Ευρωπαϊκή Οδηγία Πλαίσιο για τον Αέρα θέτει στα κράτη μέλη την υποχρέωση καθορισμού τοπικών σχεδίων δράσης για την πρόληψη επεισοδίων ρύπανσης, στις περιοχές αυξημένης ρύπανσης, καταγραφής των περιοχών όπου τα επίπεδα ρύπανσης είναι κάτω από τα όρια και λήψης μέτρων, ώστε αυτά να παραμείνουν μειωμένα καθώς και τέλος κοινοποίησης στην Επιτροπή αλλά και ενημέρωσης των πολιτών, κατά συστηματικό τρόπο και ανά τακτά χρονικά διαστήματα, αναφορικά με τον αντίκτυπο των πολιτικών αντιμετώπισης της ρύπανσης, ούτως ώστε η ενημέρωση των πολιτών να επιφέρει σταδιακά τον περιορισμό της χρήσης του αυτοκινήτου³⁸.

Η πρόβλεψη περί συστηματικής κοινοποίησης των αποτελεσμάτων των εθνικών μέτρων στην Επιτροπή αποτελεί την συνήθη μορφή συνεργασίας των κρατών-μελών με την Επιτροπή, η οποία ακολουθεί το εξής μοντέλο: η Ένωση μέσω Οδηγιών προβλέπει την λήψη μέτρων για την προστασία του περιβάλλοντος, η θέσπιση και εκτέλεση των οποίων εναπόκειται στα κράτη-μέλη. Στην συνέχεια, η Επιτροπή επανέρχεται σε ένα ελεγκτικό και εποπτικό στάδιο για να αποφανθεί ως προς την αποτελεσματικότητα των εν λόγω μέτρων, βάσει των στοιχείων που τα κράτη-μέλη είναι υποχρεωμένα να της κοινοποιούν.

A.3.3.: Συνεργασία κρατών-μελών με την Επιτροπή αναφορικά με μελέτες εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων

Αντίστοιχα προβλέπεται και όσον αφορά την νομοθέτηση αναφορικά με την εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων, καθώς η Ένωση θέτει τις γενικές αρχές του συστήματος, η εξειδίκευση και εφαρμογή των οποίων εναπόκειται στα κράτη-μέλη βάσει της αρχής της

³⁷ Παπαδοπούλου Ρεβέκκα- Εμμανουέλα, «Η συνεργασία στο δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προς μια τυπολογία», εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, έκδοση 2005, σελίδες 210, 211, 212, 213

³⁸ Βλαστός Θ., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 1_2001, Ιανουάριος - Φεβρουάριος - Μάρτιος - Η ευρωπαϊκή Οδηγία - πλαίσιο για την καταπολέμηση της ρύπανσης του αέρα και η άτολμη μεταφορά της στην ελληνική νομοθεσία

επικουρικότητας. Στο πλαίσιο αυτό η Οδηγία 2001/42-ΕΚ³⁹, προέβλεπε ήδη από την θέσπιση της την συνεργασία των κρατών με την Επιτροπή, σε τεχνικό επίπεδο διά της υποχρέωσης ανακοίνωσης στην Επιτροπή τυχόν μέτρων που αυτά λαμβάνουν σχετικά με την ποιότητα των περιβαλλοντικών μελετών⁴⁰. Συγχρόνως, προβλέπεται διαβούλευση και μεταξύ των κρατών-μελών σε περίπτωση που η εφαρμογή ή εκπόνηση ενός σχεδίου ή προγράμματος ενός κράτους-μέλους επιφέρει περιβαλλοντικές επιπτώσεις σε άλλο κράτος-μέλος⁴¹. Αυτά ορίζει αναλυτικότερα και το άρθρο 7 της Οδηγίας, το οποίο αναφέρεται ειδικά στις διασυνοριακές διαβουλεύσεις. Ο συντονισμός της δράσης των εμπλεκόμενων κρατών αφορά την ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με την φύση του έργου και τις επιπτώσεις του καθώς και με την απόφαση που πρόκειται να ληφθεί, ενώ παρέχεται εύλογη προθεσμία στο κράτος που επηρεάζεται από το έργο ως προς το αν επιθυμεί να συμμετάσχει στην διαδικασία λήψης απόφασης. Ακόμη, τα σχετικά χρονοδιαγράμματα και η εφαρμογή των λεπτομερειών της οδηγίας εναπόκεινται στα κράτη-μέλη⁴².

Πρόκειται επομένως για μια *in concreto* διμερή συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών σε τεχνικό επίπεδο για την εφαρμογή της οδηγίας, η οποία λειτουργεί παράλληλα προς την ανταλλαγή πληροφοριών και στοιχείων με την Επιτροπή, που προβλέπει το άρθρο 12 της Οδηγίας. Τα κράτη καθίστανται ούτως οι εφαρμοστές του ευρωπαϊκού δικαίου περιβάλλοντος, υπό την συνεχή ωστόσο εποπτεία της Επιτροπής. Πρόκειται για ένα υβριδικό είδος συνεργασίας, που παρότι προσεγγίζει σε μεγάλο βαθμό εκείνο της συνεργασίας μεταξύ των κρατών-μελών, περιλαμβάνει και την συμμετοχή της Επιτροπής, με εποπτικό και καθοδηγητικό ρόλο, με αποτέλεσμα να εντάσσεται στην ίδια κατηγορία με τις προγενέστερες μορφές συνεργασίας.

³⁹ Οδηγία 2001/42/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Ιουνίου 2001, σχετικά με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων, ΕΕ L 197 της 21.7.2001

⁴⁰ Ibid, προοίμιο σκέψη 14

⁴¹ Ibid, προοίμιο σκέψη 16

⁴² Οδηγία 2011/92/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ, ως ισχύει, όπως τροποποιήθηκε με την Οδηγία 2014/52 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16^{ης} Απριλίου του 2014, ΕΕ L 26 της 28.1.2012 (όπως ισχύει), άρθρο 7

A.3.4.: Συνεργασία κρατών-μελών με την Επιτροπή αναφορικά με την διαχείριση αποβλήτων

Αντίστοιχα, συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών αλλά και μεταξύ αυτών και της Επιτροπής προβλέπει και το άρθρο 32 της Οδηγίας 2008/98/EK με αντικείμενο την Διαχείριση αποβλήτων⁴³. Πρόκειται για μια αναγκαία ρύθμιση, ώστε να αντιμετωπιστεί ένα πρόβλημα, που συνιστά σημαντική περιβαλλοντική πρόκληση για το μεγαλύτερο μέρος της ενωσιακής επικράτειας.

Ειδικότερα, το εν λόγω άρθρο ορίζει συνεργασία των ως άνω αναφερόμενων για την κατάρτιση σχεδίων διαχείρισης αποβλήτων αλλά και για την πρόληψη της δημιουργίας αποβλήτων. «Τα κράτη μέλη οφείλουν να καταρτίσουν ένα ή περισσότερα Σχέδια Διαχείρισης Αποβλήτων (ΣΔΑ), τα οποία μόνα τους ή συνδυασμένα, να καλύπτουν ολόκληρη τη γεωγραφική επικράτεια του κράτους μέλους. Τα ΣΔΑ πρέπει να περιλαμβάνουν: ανάλυση της υπάρχουσας κατάστασης διαχείρισης αποβλήτων στην οικεία γεωγραφική ενότητα, μέτρα που πρέπει να ληφθούν για τη βελτίωση της προετοιμασίας προς επαναχρησιμοποίηση, ανακύκλωση, ανάκτηση και διάθεση των αποβλήτων, αξιολόγηση του τρόπου, με τον οποίο το σχέδιο θα υποστηρίξει την υλοποίηση των στόχων και των διατάξεων της νέας Οδηγίας»⁴⁴. Συγχρόνως, προβλέπεται συνεργασία τους και στο σκέλος της ενημέρωσης και ανταλλαγής στοιχείων και πληροφοριών σχετικά με την επιθεώρηση των οργανισμών ή επιχειρήσεων που εμπλέκονται στην επεξεργασία, συλλογή ή μεταφορά αποβλήτων σε επαγγελματική βάση, ιδίως μέσω της πρόσβασης των κρατών-μελών στο κοινοτικό σύστημα οικολογικής διαχείρισης και οικολογικού ελέγχου (EMAS)⁴⁵. Τα καταρτισμένα σε εθνικό επίπεδο, σχέδια διαχείρισης αποβλήτων υποβάλλονται στην συνέχεια στην εποπτεία της Επιτροπής.

Επίσης, συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών και της Επιτροπής προέβλεπε και η Οδηγία 1999/31⁴⁶, η οποία στοχεύει στην πρόληψη ή μείωση των αρνητικών επιπτώσεων της ταφής αποβλήτων στο περιβάλλον, καθώς ανά τριετία οφείλουν βάσει αυτής τα κράτη-μέλη να ενημερώνουν την Επιτροπή για την εφαρμογή της.

⁴³ Οδηγία 2008/98/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 19ης Νοεμβρίου 2008, για τα απόβλητα και την κατάργηση ορισμένων οδηγιών (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ), ως ισχύει, ΕΕ L 312 της 22.11.2008, ως ισχύει όπως τροποποιήθηκε από τον Κανονισμό 1357/2014 της Επιτροπής της 18^{ης} Δεκεμβρίου του 2014, την Οδηγία 2015/1127 της Επιτροπής της 10^{ης} Ιουλίου του 2015, τον Κανονισμό 2017/997 του Συμβουλίου της 8^{ης} Ιουνίου του 2017 και την Οδηγία 2018/851 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 30^{ης} Μαΐου του 2018 - Διαχείριση αποβλήτων, άρθρο 32

⁴⁴ Κάλλια - Αντωνίου Α., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 4/2009, Οκτώβριος - Νοέμβριος - Δεκέμβριος - Το ευρωπαϊκό νομικό πλαίσιο διαχείρισης αποβλήτων και η εφαρμογή του στην Ελλάδα, σελίδα 8

⁴⁵ Οδηγία 2008/98/EK ως ισχύει - Διαχείριση αποβλήτων, άρθρα 34,35

⁴⁶ Οδηγία 1999/31/EK του Συμβουλίου της 26ης Απριλίου 1999 περί υγειονομικής ταφής των αποβλήτων, ΕΕ L 182 της 16.7.1999, όπως τροποποιήθηκε από τον Κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1882/2003 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 29ης Σεπτεμβρίου 2003, τον Κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1137/2008 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 22ας Οκτωβρίου 2008, την Οδηγία του Συμβουλίου 2011/97/ΕΕ της 5ης Δεκεμβρίου 2011 και την Οδηγία (ΕΕ) 2018/850 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 30ής Μαΐου 2018

A.4.: το δίκτυο Natura 2000

Ο σημαντικότερος ωστόσο μηχανισμός συνεργασίας των κρατών-μελών με την Επιτροπή στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος, είναι το δίκτυο Natura 2000, που αποσκοπεί στην προστασία της βιοποικιλότητας. Η Οδηγία 92/43/ΕΟΚ⁴⁷, που το θεσπίζει έχει ως σκοπό, σύμφωνα με το προοίμιο της την αποκατάσταση ή διατήρηση των φυσικών οικοτόπων και των ειδών κοινοτικού ενδιαφέροντος σε ικανοποιητικό επίπεδο, μέσα από τον χαρακτηρισμό ειδικών ζωνών, με τελικό σκοπό την υλοποίηση « ενός συνεκτικού ευρωπαϊκού οικολογικού δικτύου ».

Ο σκοπός της Οδηγίας, όπως αναγράφεται στο άρθρο 2, είναι « να συμβάλει στην προστασία της βιολογικής ποικιλομορφίας, μέσω της διατήρησης των φυσικών οικοτόπων, καθώς και της άγριας χλωρίδας στο ευρωπαϊκό έδαφος των κρατών μελών ». Προς τον σκοπό αυτό, η Οδηγία θέτει υποχρεώσεις στα κράτη μέλη, τα οποία καλούνται να επιληφθούν για την διασφάλιση της διατήρησης ή της αποκατάστασης σε ικανοποιητική κατάσταση, των φυσικών οικοτόπων και των άγριων ειδών χλωρίδας και πανίδας ενωσιακού ενδιαφέροντος. Μέσο υλοποίησης του ως άνω στόχου προστασίας της βιοποικιλότητας αποτελεί η σύσταση του δικτύου Natura 2000, ήτοι «ενός Ευρωπαϊκού οικολογικού δικτύου ειδικών περιοχών περιβαλλοντικής διαχείρισης» (άρθρο 3 παρ. 1α)⁴⁸.

A.4.1.: Ο μηχανισμός του δικτύου Natura 2000

Το δίκτυο βασίζεται στον καθορισμό από το κάθε κράτος-μέλος ενός καταλόγου φυσικών οικοτόπων και των ειδών που διαβιούν σε αυτούς και στην διαβίβασή τους στην Επιτροπή⁴⁹. Παράλληλα, προβλέπεται συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών και της Επιτροπής για τον καθορισμό των ποσών αλλά και για την χρηματοδότηση των μέτρων που απαιτούνται για την περιβαλλοντική αποκατάσταση των οικοτόπων⁵⁰. Ακόμη, προβλέπεται συνεχής ενημέρωση της Επιτροπής από τα κράτη-μέλη ανά εξαετία σχετικά με την υλοποίηση του δικτύου Natura 2000⁵¹.

Γίνεται επομένως φανερό, ότι το δίκτυο βασίζεται στην υλοποίηση του από τα κράτη-μέλη. Ειδικότερα, κάθε κράτος - μέλος έχει στην επικράτειά του την υποχρέωση να εντοπίσει και στη συνέχεια να ορίσει ως «ειδικές ζώνες διατήρησης» τις περιοχές, που κρίνονται σημαντικές για την διαφύλαξη των ενδιαιτημάτων και των ειδών, τα οποία αφορά η οδηγία. Οι ζώνες αυτές στην συνέχεια υπάγονται σε κανονιστικά ή συμβατικά μέτρα και ενδεχομένως σε διαχειριστικά σχέδια, τα οποία θέτουν τις προϋποθέσεις συντήρησής τους σε μακροπρόθεσμη βάση με την ένταξη των οικονομικών δραστηριοτήτων σε μια στρατηγική βιώσιμης ανάπτυξης. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή από την πλευρά της συμβάλλει στη δημιουργία του δικτύου και μεριμνά για την υλοποίηση των στόχων που έχουν τεθεί από κοινού. Πρέπει να σημειωθεί ότι το δίκτυο «NATURA» δεν οδηγεί εντέλει στην δημιουργία άβατων περιοχών, όπου κάθε οικονομική

⁴⁷ Οδηγία 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 21ης Μαΐου 1992 για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας, ως ισχύει, Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 206 της 22/07/1992, όπως τροποποιήθηκε από την Οδηγία 97/62/ΕΚ του Συμβουλίου της 27ης Οκτωβρίου 1997, τον Κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1882/2003 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 29ης Σεπτεμβρίου 2003, την Οδηγία 2006/105/ΕΚ του Συμβουλίου της 20ής Νοεμβρίου 2006 και την Οδηγία 2013/17/ΕΕ του Συμβουλίου της 13ης Μαΐου 2013

⁴⁸ Αποστολάκης Γ., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 2_2002, Απρίλιος - Μάιος - Ιούνιος - Το ευρωπαϊκό οικολογικό δίκτυο «Φύση (Natura) 2000». Η ένταξη των Μετεώρων στο δίκτυο

⁴⁹ Οδηγία 92/43/ΕΟΚ όπως ισχύει - Προστασία οικοτόπων (δίκτυο Natura), άρθρο 4

⁵⁰ Ibid, άρθρο 8

⁵¹ Ibid, άρθρο 17

δραστηριότητα θα είναι εξ' ολοκλήρου αποκλεισμένη. Οι δραστηριότητες αυτές εντούτοις πρέπει να βρίσκονται σε συμφωνία με τον σκοπό της διατήρησης των χαρακτηρισμένων περιοχών⁵².

Αναλυτικότερα το δίκτυο διαμορφώθηκε μέσα από πλείονα στάδια. Κατά το πρώτο στάδιο της διαδικασίας χαρακτηρισμού (1992-1995) σε κάθε κράτος - μέλος έπρεπε να συντελεστεί επιστημονική αξιολόγηση σε εθνική κλίμακα για κάθε ενδιαίτημα και είδος ενωσιακού ενδιαφέροντος. Στη συνέχεια, να εντοπισθούν οι τοποθεσίες με το εντονότερο οικολογικό ενδιαφέρον, κατάλογος των οποίων θα διαβιβαζόταν στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Η προεπιλογή των περιοχών έγινε βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων όπως η οικολογική ποιότητα του ενδιαίτηματος, η αντιπροσωπευτικότητα, ο βαθμός απομόνωσης σε σχέση με το χώρο φυσικής εξάπλωσης, η πυκνότητα και το μέγεθος του πληθυσμού του κάθε είδους, καθώς και η έκταση που καταλαμβάνουν. Κατά το δεύτερο στάδιο (1995-1998) έπρεπε να ορισθούν με τη συνδρομή του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Περιβάλλοντος, οι περιοχές ενωσιακού ενδιαφέροντος που θα αποτελέσουν το δίκτυο «NATURA 2000»⁵³. Η επιλογή έγινε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή σε συνεργασία με τα κράτη μέλη.

Από το χρονικό σημείο που ένας τόπος χαρακτηρίζεται περιοχή ενωσιακού ενδιαφέροντος, εναπόκειται στα κράτη να ολοκληρώσουν εντός εξαετίας το τρίτο στάδιο της διαδικασίας, ήτοι για να την ορίσουν ειδική ζώνη προστασίας. Τα κράτη-μέλη οφείλουν να δώσουν προτεραιότητα στον χαρακτηρισμό των περιοχών εκείνων, που είναι οι πλέον απειλούμενες ή που έχουν την μεγαλύτερη σημασία από πλευράς συντήρησης. Μέχρι το πέρας της εξαετίας τα κράτη - μέλη ορίζουν προοδευτικά τα αναγκαία μέτρα διαφύλαξης και διαχείρισης των εν λόγω τόπων⁵⁴

Το δίκτυο Natura, εμπεριέχει ακόμα και διατάξεις συνεργασίας μεταξύ των κρατών-μελών. Ειδικότερα, το άρθρο 18 της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ, προβλέπει ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των κρατών-μελών σε τεχνικό επίπεδο για τον συντονισμό τους στο πεδίο της έρευνας και των επιστημονικών δραστηριοτήτων τους⁵⁵. Ωστόσο, οι εν λόγω μορφές συνεργασίας, δεν αναιρούν τον χαρακτήρα του δικτύου ως αποτέλεσμα συνεργασίας των κρατών με την Ένωση, ούτε την θεμελιώδη συμβολή της τελευταίας διά της Επιτροπής, στην δημιουργία του.

Είναι ενδεικτικό της σημασίας της δράσης της Ένωσης στο πρόγραμμα το γεγονός ότι ακόμα και η επιλογή των τόπων προστασίας δεν τίθεται στην απόλυτη ευχέρεια των κρατών-μελών. Το Δικαστήριο στην υπόθεση First Corporate Shipping⁵⁶ κατέληξε ότι «το άρθρο 4 παρ. 1 της

⁵² Αποστολάκης Γ., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 2_2002, Απρίλιος - Μάιος - Ιούνιος - Το ευρωπαϊκό οικολογικό δίκτυο «Φύση (Natura) 2000». Η ένταξη των Μετεώρων στο δίκτυο, σελίδες 2,3

⁵³ Αποστολάκης Γ., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 2_2002, Απρίλιος - Μάιος - Ιούνιος - Το ευρωπαϊκό οικολογικό δίκτυο «Φύση (Natura) 2000». Η ένταξη των Μετεώρων στο δίκτυο, σελίδες 3 επόμενη

⁵⁴Ibid, σελ.4

⁵⁵ Οδηγία 92/43/ΕΟΚ όπως ισχύει - Προστασία οικοτόπων (δίκτυο Natura), άρθρο 18

⁵⁶ ECLI:EU:C:2000:600 ,ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ της 7ης Νοεμβρίου 2000 ,στην υπόθεση C-371/98, που έχει ως αντικείμενο αίτηση του High Court of Justice (England & Wales), Queen's Bench Division (Divisional Court) (Ηνωμένο Βασίλειο), προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 234 ΕΚ), με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ The Queen Και Secretary of State for the Environment, Transport and the Regions, ex parte: First Corporate Shipping Ltd, παρισταμένων των: World Wide Fund for Nature UK (WWF) Και Avon Wildlife Trust, η έκδοση προδικαστικής απόφασης

Οδηγίας περί οικοτόπων έχει την έννοια ότι ένα κράτος μέλος δεν μπορεί να λαμβάνει υπ' όψη του τις οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές απαιτήσεις, καθώς και τις περιφερειακές και τοπικές ιδιομορφίες, τις οποίες αναφέρει το άρθρο 2 παρ. 3 της εν λόγω Οδηγίας, κατά την επιλογή και την οριοθέτηση των τόπων που πρέπει να προτείνει στην Επιτροπή ως τόπους δυναμένους να χαρακτηρισθούν κοινοτικής σημασίας», και άρα πρέπει να βασίζεται σε κριτήρια οικολογικού χαρακτήρα.

Επομένως, περιορίζεται η διακριτική ευχέρεια που κατ' αρχήν διαθέτουν τα κράτη μέλη κατά την επιλογή των περιοχών, οι οποίες εντάσσονται στον εθνικό κατάλογο. Αντίθετα, σύμφωνα με την κρίση του Δικαστηρίου τα κριτήρια καθορισμού τίθενται αποκλειστικώς βάσει του σκοπού διατηρήσεως των φυσικών οικοτόπων ή της άγριας χλωρίδας και πανίδας που απαριθμούνται, αντιστοίχως, στο Παράρτημα Ι ή στο Παράρτημα ΙΙ. Επομένως, το άρθρο 4 παρ. 1 της Οδηγίας περί οικοτόπων προβλέπει για την επιλογή των επιλεχθέντων τόπων κοινά για το σύνολο της επικράτειας της Ένωσης και συγκεκριμένα μόνο κριτήρια που αφορούν τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων και της άγριας χλωρίδας και πανίδας.

A.4.2.: Η προστασία της ορνιθοπανίδας και των αποδημητικών πτηνών

Ειδικότερος τομέας όσον αφορά την προστασία της βιοποικιλότητας, που απαιτεί εκ φύσεως την συνεργασία και τον συντονισμό των κρατών, είναι η προστασία της ορνιθοπανίδας και ιδίως των αποδημητικών πτηνών. Παρά τον εξειδικευμένο χαρακτήρα του, πρόκειται για έναν τομέα περιβαλλοντικής προστασίας, που εντάσσεται στην γενικότερη στρατηγική της Ένωσης, στην προστασία της βιοποικιλότητας, ενώ τυχόν νομοθετικές δράσεις στον τομέα αυτό, συμπληρώνουν το δίκτυο Natura, και το σύστημα προστασίας που το τελευταίο καθιερώνει. Πιο συγκεκριμένα, η Οδηγία 2009/147, η οποία θέτει το νομικό πλαίσιο της προστασίας αυτής, προβλέπει τον συντονισμό των δράσεων των κρατών-μελών από την Επιτροπή μέσω της διαβίβασης πληροφοριών από αυτά με στόχο την διαμόρφωση ενός συνεκτικού δικτύου⁵⁷. Παράλληλα, υπάρχει ενημέρωση της Επιτροπής σχετικά με την θηρευτική νομοθεσία των κρατών-μελών⁵⁸, την έρευνα και τις εργασίες προστασίας των επαπειλούμενων ειδών⁵⁹, αλλά και υποβολή εκθέσεων για την εφαρμογή του συνόλου των διατάξεων της οδηγίας⁶⁰. Όσον αφορά το σκέλος της θηρευτικής νομοθεσίας και της αγοράς, πώλησης ή μεταφοράς των πτηνών ειδικότερα, προβλέπεται υποχρέωση των κρατών στο άρθρο 6 να απαγορεύουν τέτοιου είδους δραστηριότητες. Ωστόσο, προβλέπεται στις επόμενες παραγράφους του ίδιου άρθρου, η δυνατότητα κατ' εξαίρεσης χορήγησης άδειας για τις εν λόγω δραστηριότητες, υπό την προϋπόθεση όμως της διαβούλευσης με την Επιτροπή.

Αναλυτικότερα, η τρίτη παράγραφος του άρθρου 6, ορίζει ότι: *«Τα κράτη μέλη μπορούν να επιτρέψουν στο έδαφός τους, για τα είδη που περιλαμβάνονται στο παράρτημα ΙΙΙ μέρος Β, τις δραστηριότητες που αναφέρονται στην παράγραφο Ι και να προβλέψουν γι' αυτόν το σκοπό περιορισμούς, εφόσον τα πτηνά έχουν φονευθεί ή συλληφθεί νόμιμα ή έχουν με άλλο νόμιμο τρόπο αποκτηθεί. Τα κράτη μέλη που επιθυμούν να παραχωρήσουν αυτή την άδεια συμβουλευόμαστε*

⁵⁷ Οδηγία 2009/147/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 30ής Νοεμβρίου 2009, περί της διατηρήσεως των αγρίων πτηνών, ως ισχύει, ΕΕ L 20 της 26.1.2010 όπως ισχύει - Προστασία ορνιθοπανίδας άρθρο 4

⁵⁸ Ibid, άρθρο 7

⁵⁹ Ibid, άρθρο 10

⁶⁰ Ibid, άρθρο 12

προηγούμενος την Επιτροπή με την οποία εξετάζουν αν η εμπορία των ατόμων του εν λόγω είδους οδηγεί ή απειλεί, σύμφωνα με λογικές προβλέψεις, να οδηγήσει σε κίνδυνο το επίπεδο του πληθυσμού, τη γεωγραφική κατανομή ή το ρυθμό αναπαραγωγής του στο σύνολο της Κοινότητας. Αν η εξέταση αυτή δείξει ότι σύμφωνα με τη γνώμη της Επιτροπής η υπό συζήτηση άδεια οδηγεί ή απειλεί να οδηγήσει σε κάποιον από τους κινδύνους που απαριθμούνται παραπάνω, η Επιτροπή απευθύνει στο κράτος μέλος δεόντως αιτιολογημένη σύσταση, αποδοκιμάζοντας την εμπορία του εν λόγω είδους. Αν η Επιτροπή εκτιμά ότι δεν υπάρχει τέτοιος κίνδυνος, πληροφορεί σχετικά το κράτος μέλος. Η σύσταση της Επιτροπής δημοσιεύεται στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το κράτος μέλος που παραχωρεί άδεια με βάση την παρούσα παράγραφο ελέγχει σε τακτά διαστήματα κατά πόσον εξακολουθούν να πληρούνται οι απαιτούμενοι όροι για τη χορήγηση της άδειας αυτής.» Επομένως, προβλέπεται μια καταρχήν διακριτική ευχέρεια των κρατών για αδειοδότηση, η οποία όμως εκτελείται σε συνεργασία με την Επιτροπή, και δη υπό την λήψη υπόψη συγκεκριμένων κριτηρίων, ώστε να διαφυλαχθεί ο σκοπός της οδηγίας, και δη των κριτηρίων που ορίζει η ίδια η οδηγία και έχουν τεθεί σε ενωσιακό επίπεδο. Τέλος, αξίζει να αναφερθεί η διάταξη του άρθρου 16, που προβλέπει ότι η Επιτροπή επικουρείται από την επιτροπή για την προσαρμογή στην επιστημονική και τεχνική πρόοδο.

A.4.3.: Σύνοψη των αποτελεσμάτων του δικτύου Natura 2000

Συμπερασματικά, το δίκτυο Natura, εκ της φύσεως του θεμελιώνεται στην ένταξη των προστατευόμενων περιοχών σε μια κοινή βάση και ως εκ τούτου στην συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών και της Ένωσης. Ειδικότερα, το δίκτυο καλύπτει πλέον του 18% του χερσαίου και θαλάσσιου περιβάλλοντος της ενωσιακής επικράτειας και έχει συμβάλει στην διαμόρφωση μιας κοινής συνισταμένης στην προστασία του περιβάλλοντος μεταξύ κρατών με διαφορετικό επίπεδο περιβαλλοντικής προστασίας σε εθνικό επίπεδο.

Στην επίτευξη των αποτελεσμάτων του δικτύου συντελεί ο μηχανισμός συνεργασίας μεταξύ κρατών και Ένωσης αλλά και η εποπτεία αυτών από την Επιτροπή. Τέτοιο σημαντικό μέσο εποπτείας αποτελεί η θεσμοθέτηση του προγράμματος REFIT (Regulatory Fitness and Performance Program). Το πρόγραμμα αυτό υλοποιείται μέσω ελέγχων απόδοσης (fitness checks) από την Επιτροπή, στα πλαίσια της πολιτικής έξυπνης ρύθμισης (smart regulation policy), με στόχο την συνεχή εποπτεία και αξιολόγηση των ευρωπαϊκών περιβαλλοντικών πολιτικών, και ιδίως εν προκειμένω την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας και της αναλογικότητας της περιβαλλοντικής νομοθεσίας.

Είναι χαρακτηριστικό για την αποτελεσματικότητα ή μη του συστήματος αυτού συνεργασίας το γεγονός ότι στον δείκτη περιβαλλοντικής απόδοσης EPI (European Performance Index) του 2018, που δημιουργήθηκε από τα πανεπιστήμια Yale και Columbia, και από το Διεθνές Οικονομικό Φόρουμ τις 17 από τις 20 καλύτερες θέσεις καταλάμβαναν χώρες της Ένωσης, ενταγμένες στο δίκτυο Natura⁶¹.

Συνοψίζοντας, γίνεται επομένως φανερό, ότι το δίκτυο διαπνέεται από έντονο διακυβερνητικό χαρακτήρα. Παρότι, επιχειρείται μέσω αυτού η σύνδεση των προστατευόμενων περιοχών σε ενωσιακή κοινή βάση, η οριοθέτηση και η δήλωση αυτών γίνεται με αρμοδιότητα των κρατών-μελών καθώς και βάσει των πληροφοριών και στοιχείων που αυτά συγκεντρώνουν και θέτουν

⁶¹ Kleining Bettina “The future of Natura 2000 Network in Post—Brexit Britain” Aberdeen Student Law Review Volume 9, έκδοση 2019, σελίδες 70-76

στην διάθεση της Επιτροπής. Μέσα από αυτό το μοντέλο συνεργασίας, διαφαίνεται ότι η Ένωση περιορίζεται στο γενικό πλαίσιο προστασίας στις περιοχές Natura 2000, χωρίς όμως και να προβαίνει σε τελικό χαρακτηρισμό αυτών. Η δράση εντούτοις της Επιτροπής δεν παύει να αποτελεί σημαντικό περιορισμό του εύρους αρμοδιοτήτων των κρατών-μελών αλλά και τελικό εγγυητή ότι ο μηχανισμός δεν θα εκφεύγει εντέλει των επιταγών του ενωσιακού δικαίου, διαδραματίζοντας συνεπώς θεμελιώδη εποπτικό αλλά και συντονιστικό ρόλο. Πρόκειται εντέλει για μια εξαιρετικά επιτυχημένη περίπτωση συντονισμού της ενωσιακής και της εθνικής δράσης, που παρά τις προκλήσεις (όπως για παράδειγμα τυχόν αστοχίες κατά τον χαρακτηρισμό από πλευράς των κρατών ή τον τυχόν χαρακτηρισμό επί τη βάση λανθασμένων επιστημονικών δεδομένων από τις εθνικές αρχές), έχει να επιδείξει ιδιαίτερα σημαντικά αποτελέσματα αναφορικά με τον στόχο της προστασίας της βιοποικιλότητας στην ενωσιακή επικράτεια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ-ΜΕΛΩΝ

Όπως προκύπτει από τον τίτλο XX της ΣΛΕΕ, αναφορικά με τον τομέα του περιβάλλοντος⁶², πρόκειται για τομέα με έντονο το διακυβερνητικό στοιχείο. Ειδικότερα, το άρθρο 191 της ΣΛΕΕ, παράγραφος 2, προβλέπει ότι «τα μέτρα εναρμόνισης που ανταποκρίνονται σε ανάγκες προστασίας του περιβάλλοντος, περιλαμβάνουν, όπου ενδείκνυται, ρήτρα διασφάλισης, που εξουσιοδοτεί τα κράτη-μέλη, να λαμβάνουν, για μη οικονομικούς περιβαλλοντικούς λόγους, προσωρινά μέτρα, υποκείμενα σε διαδικασία ελέγχου της Ένωσης», η παράγραφος 4 του ίδιου άρθρου προβλέπει υποχρέωση συνεργασίας των κρατών-μελών με τρίτες χώρες και τους αρμόδιους διεθνείς οργανισμούς στον τομέα του περιβάλλοντος, ενώ τέλος, προβλέπεται ότι «δεν θίγεται η αρμοδιότητα των κρατών-μελών να διαπραγματεύονται στα πλαίσια διεθνών οργανισμών και να συνάπτουν διεθνείς συμφωνίες». Επιπλέον, στο άρθρο 192 παράγραφος 2 της ΣΛΕΕ, γίνεται εμφανής η ύπαρξη διακυβερνητικού στοιχείου καθώς απαιτείται ομοφωνία⁶³ στην απόφαση του Συμβουλίου, αναφορικά με την θέσπιση μέτρων που αφορούν την ποσοτική διαχείριση των υδάτινων πόρων, τις χρήσεις γης καθώς και τα μέτρα που επηρεάζουν την επιλογή κράτους-μέλους μεταξύ διαφορετικών πηγών ενέργειας ή σε σχέση με τον ενεργειακό του εφοδιασμό. Τέλος, το άρθρο 193 της ΣΛΕΕ κατοχυρώνει την δυνατότητα των κρατών-μελών, να διατηρούν και να θεσπίζουν μέτρα ενισχυμένης συνεργασίας στον τομέα του περιβάλλοντος.

Το ευρωπαϊκό δίκαιο αντιμετωπίζει επομένως τον τομέα του περιβάλλοντος υπό ένα πρίσμα ευελιξίας, όπως γίνεται φανερό από τις προαναφερθείσες διατάξεις,⁶⁴ επιτρέποντας σε κράτη-μέλη να υιοθετήσουν αυστηρότερα μέτρα περιβαλλοντικής προστασίας από εκείνα, που λαμβάνει η Ένωση, αλλά και να διαδραματίζουν ενεργό και καίριας σημασίας ρόλο στην αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προκλήσεων.

Η εν λόγω διακρατική συνεργασία παρότι ανήκει κατά κύριο λόγο στο πεδίο του διεθνούς δικαίου, υπακούοντας στους δικούς του κανόνες, δεν παύει να υφίσταται ισχυρό επηρεασμό από το ενωσιακό δίκαιο, στο περιθώριο του οποίου αναπτύσσεται. Όπως χαρακτηριστικά γίνεται δεκτό «η διακρατική συνεργασία, υφίσταται την παρέμβαση (του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης) μέσω της εμπλοκής των ίδιων των κοινών οργάνων και των μηχανισμών, που αυτό εισάγει, ακόμα δε περισσότερο υπό το φως των στόχων της Ένωσης. Η παρέμβαση αυτή συναρτάται προς το είδος της αναλαμβανόμενης δράσης και τη συνάφεια που αυτή εμφανίζει προς το θεματικό αντικείμενο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας ή/και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχει δε ως αποτέλεσμα την άμβλυση της συνεργατικής μεθόδου»⁶⁵. Επομένως, ακόμα και η διακρατική συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών, επηρεάζεται ακόμα και σε τομείς παρακρατηθείσας αρμοδιότητας, από την ιδιότητα τους ως κρατών-μελών της Ένωσης, δεδομένης της ευρύτητας του θεματικού αντικειμένου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Παράλληλα, εμφανής είναι ο διακυβερνητικός χαρακτήρας στον τομέα του περιβάλλοντος και μέσα από τις σχέσεις του Συμβουλίου με τις κυβερνήσεις των κρατών-μελών αναφορικά με την

⁶² ΣΛΕΕ Άρθρα 191-193

⁶³ Bär Stefani, Thomas Gering, Ingmar von Homeyer, R. Andreas Kraemer, Anne-Gabrielle Mazurek, Anneke Klasing, Richard G. Tarasofky, Closer Co-operation, a new instrument for European Environmental Policy?, European Integration Online Papers, Vol. 4, ημερομηνία δημοσίευσης 11.10.2000, σελίδα 10

⁶⁴ Ibid, σελίδα 1

⁶⁵ Παπαδοπούλου Ρεβέκκα- Εμμανουέλα, «Η συνεργασία στο δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προς μια τυπολογία», εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, έκδοση 2005, σελίδα 102,103

νομοθέτηση σε ζητήματα περιβάλλοντος. Οι σχέσεις αυτές ακολουθούν το πρότυπο ενός κυκλικού *consensus*, σύμφωνα με το οποίο, οι εθνικές προτάσεις ενός κράτους -μέλους, ακολουθούμενες από τα υπόλοιπα κράτη-μέλη ως πρότυπο, αναγνωρίζονται ως *consensus* από την Ένωση, η οποία τις ενσωματώνει τελικά στις δικές της προτάσεις⁶⁶. Συνεπώς, οι εθνικές προτάσεις λειτουργούν ως ώθηση για την λήψη δράσης στον τομέα του περιβάλλοντος σε ενωσιακό επίπεδο.

Τέλος ένα στοιχείο που επιτείνει την σημασία της διακρατικής συνεργασίας είναι και το πραγματικό γεγονός ότι οι περιβαλλοντικές προκλήσεις, παρά την εκ φύσεως διασυννοριακότητα τους δεν παρουσιάζουν την ίδια ένταση στο σύνολο της ενωσιακής επικράτειας, αλλά ενδέχεται να εμφανίζουν διαφοροποιήσεις ανά περιφέρεια. Στις περιπτώσεις αυτές προκρίνεται η συνεργασία των κρατών-μελών μιας ορισμένης γεωγραφικής περιοχής σε διακρατικό επίπεδο, με εποπτεία μόνο της Ένωσης, παρά η ανάληψη πρωτοβουλίας αποκλειστικά από αυτήν. Αυτό το στοιχείο γίνεται ιδιαίτερα εμφανές στις περιπτώσεις της διαχείρισης των υδάτων και της αντιμετώπισης των πλημμυρών.

B.1. : σχήματα ενισχυμένης συνεργασίας των κρατών-μελών στον τομέα του περιβάλλοντος

Όπως γίνεται φανερό εκ των ανωτέρω, η συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών σε ζητήματα περιβάλλοντος λειτουργεί παράλληλα προς την συνεργασία της Ένωσης με αυτά. Στο πλαίσιο αυτό, υπάρχει η δυνατότητα διαμόρφωσης ενισχυμένης συνεργασίας των κρατών μελών στον τομέα του περιβάλλοντος, υπό τους όρους και τις προϋποθέσεις του άρθρου 20 της ΣΕΕ, και ειδικότερα υπό τον όρο της μη παραβίασης του πρωτογενούς δικαίου, αλλά και της μη επίδρασης στο κοινοτικό κεκτημένο. Υπάρχει δηλαδή η δυνατότητα ορισμένου αριθμού κρατών δια της συμμετοχής σε ενισχυμένη συνεργασία στον τομέα του περιβάλλοντος, να ενισχύουν το επίπεδο περιβαλλοντικής προστασίας που θεσπίζει η Ένωση, αποκλείεται εντούτοις η δυνατότητα μείωσης του επιπέδου περιβαλλοντικής προστασίας που η Ένωση έχει κατοχυρώσει, κατά την ίδια λογική που ακολουθείται σε κάθε μορφή ενισχυμένης συνεργασίας των κρατών στον χώρο του ενωσιακού δικαίου. Επιπλέον, τίθεται ως προϋπόθεση η ύπαρξη της ενισχυμένης συνεργασίας να μην παρεμποδίζει τα προγράμματα, τις δράσεις και τους σκοπούς της Ένωσης, επομένως να σέβεται ως κεκτημένο και τυχόν δευτερογενές ενωσιακό δίκαιο, που υπάρχει στον εν λόγω τομέα⁶⁷. Λειτουργεί συνεπώς, η ενισχυμένη συνεργασία συμπληρωματικά και όχι σε αντίθεση με την ενωσιακή δράση.

Επιπλέον, στο πλαίσιο της ενισχυμένης συνεργασίας δεν πρέπει να προκαλούνται περιορισμός του εμπορίου ή στρέβλωση του ανταγωνισμού⁶⁸, όπως προκύπτει και από το πρωτογενές δίκαιο της Ένωσης, ήτοι από το άρθρο 101 της ΣΛΕΕ, το οποίο απαγορεύει την ύπαρξη διακρίσεων, καθώς και κάθε παρεμπόδιση, περιορισμό ή νόθευση του ανταγωνισμού εντός της εσωτερικής αγοράς⁶⁹.

⁶⁶ Freestone David, “European Community Environmental Policy and Law”, σελίδα 139, 6^η έκδοση 1991

⁶⁷ Bär Stefani, Thomas Gering, Ingmar von Homeyer, R. Andreas Kraemer, Anne-Gabrielle Mazurek, Anneke Klasing, Richard G. Tarasofky, Closer Co-operation, a new instrument for European Environmental Policy?, European Integration Online Papers, Vol. 4, ημερομηνία δημοσίευσης 11.10.2000, σελίδα 4,5,6, 11

⁶⁸ Ibid, σελίδα 9

⁶⁹ ΣΛΕΕ Άρθρο 101

Η απαγόρευση αυτή αποτελεί ιδιαίτερο εμπόδιο ως προς την υιοθέτηση περιβαλλοντικών προτύπων και όρων αυξημένης περιβαλλοντικής προστασίας για προϊόντα. Ωστόσο, είναι ιδιαίτερα σημαντικό ότι αυτή η απαγόρευση δεσμεύει μόνο τα εμπορεύματα, που προέρχονται από κράτη-μέλη που βρίσκονται εκτός της ενισχυμένης συνεργασίας. Αντίθετα, τα μέρη της ενισχυμένης συνεργασίας εφαρμόζουν το γενικό ενωσιακό πρότυπο στα προερχόμενα από τα υπόλοιπα κράτη-μέλη προϊόντα⁷⁰. Στην πράξη, εντούτοις, μια τέτοια διαφοροποίηση είναι πολύ πιθανό να επέφερε στρεβλώσεις του ανταγωνισμού, και θα ήταν δυνατόν να επιτευχθεί ομαλά μόνο αν εξασφαλιζόταν η συμμετοχή στην ενισχυμένη συνεργασία των καίριων παραγωγικά χωρών αλλά με παράλληλη αποφυγή της αύξησης του μεριδίου αγοράς των μη συμμετεχουσών στην ενισχυμένη συνεργασία χωρών, οι οποίες θα βρίσκονταν σε ανταγωνιστικό πλεονέκτημα λόγω της ελεύθερης κυκλοφορίας των προϊόντων τους χωρίς τις αυξημένες δεσμεύσεις περιβαλλοντικής προστασίας⁷¹.

Οι αρχές αυτές εφαρμόζονται και στην δράση μεμονωμένων κρατών μελών, καθώς όπως δέχθηκε και το Δικαστήριο στην υπόθεση 148/78 Ratti⁷², τα κράτη-μέλη δεν δύνανται να παρεκκλίνουν από τις εκ του ενωσιακού δικαίου υποχρεώσεις τους επικαλούμενα την περιβαλλοντική προστασία⁷³.

Συνεπώς, γίνεται φανερό ότι δεδομένων των δεσμεύσεων που επιφέρει η μέθοδος της ενισχυμένης συνεργασίας, ήτοι του σεβασμού του κοινοτικού κεκτημένου και του πρωτογενούς δικαίου, αυτή περιορίζεται σε συγκεκριμένες μορφές, οι οποίες θα αφορούν την ρύθμιση μη εναρμονισμένου πεδίου⁷⁴.

Εν γένει η ενισχυμένη συνεργασία αποτελεί μια πολλά υποσχόμενη μέθοδο για την υιοθέτηση δράσεων στον τομέα του περιβάλλοντος. Αυτό οφείλεται τόσο στον ιδιαίτερα σημαντικά ρόλο των κρατών-μελών στον τομέα αυτό, ο οποίος αποτελεί όπως προαναφέρθηκε συντρέχουσα αρμοδιότητα της Ένωσης, όσο και σε μια σειρά εμποδίων που δυσχεραίνουν την υιοθέτηση ανάλογων δράσεων για την προστασία του περιβάλλοντος σε ενωσιακό επίπεδο.

Ειδικότερα, η επίτευξη ομοφωνίας ή αυξημένης πλειοψηφίας στο Συμβούλιο, είναι δυσχερής σε περιβαλλοντικά ζητήματα, ιδίως λόγω του μεγάλου αριθμού κρατών που αποτελούν πλέον την Ένωση, και τα οποία δεν μοιράζονται τις ίδιες προτεραιότητες αλλά ούτε διαθέτουν το ίδιο επίπεδο περιβαλλοντικής προστασίας στο εθνικό τους δίκαιο⁷⁵.

Αντίθετα, η ενισχυμένη συνεργασία είναι ευέλικτη και ευχερής μορφή συνεργασίας, καθώς αποτελεί ένα εργαλείο εμβάθυνσης της περιβαλλοντικής προστασίας των κρατών-μελών που το

⁷⁰ Bär Stefani, Thomas Gering, Ingmar von Homeyer, R. Andreas Kraemer, Anne-Gabrielle Mazurek, Anneke Klasing, Richard G. Tarasofky, Closer Co-operation, a new instrument for European Environmental Policy?, European Integration Online Papers, Vol. 4, ημερομηνία δημοσίευσης 11.10.2000, σελίδα 11

⁷¹ Ibid, σελίδα 11

⁷² ECLI:EU:C:1979:110, C-148/78, αίτηση της Pretura Penale του Μιλάνου προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογή του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του παραπέμποντος δικαστηρίου μεταξύ Εισαγγελικής Αρχής και Tullio Ratti, κατοίκου Μιλάνου η έκδοση προδικαστικής απόφασης/European Court Reports 1979 -01629

⁷³ Lord Slynn of Hadley, "the European community and the environment", σελίδα 268, 6^η έκδοση 1993

⁷⁴ Bär Stefani, Thomas Gering, Ingmar von Homeyer, R. Andreas Kraemer, Anne-Gabrielle Mazurek, Anneke Klasing, Richard G. Tarasofky, Closer Co-operation, a new instrument for European Environmental Policy?, European Integration Online Papers, Vol. 4, ημερομηνία δημοσίευσης 11.10.2000, σελίδα 4, 5

⁷⁵ Ibid, σελίδα 3

επιθυμούν, έτσι ώστε να δημιουργηθεί ένα πλαίσιο προστασίας ως βάση, στο οποίο θα μπορούν ενδεχομένως να προστεθούν και τα υπόλοιπα κράτη-μέλη όταν οι συνθήκες τους το επιτρέψουν. Το γεγονός αυτό, επιβεβαιώνεται και από την ιδιότητα της ενισχυμένης συνεργασίας, να είναι ανοικτή σε όλα τα κράτη-μέλη που επιθυμούν να αποτελέσουν μέρος αυτής σε οποιοδήποτε χρονικό στάδιο, υπό τον όρο του σεβασμού των αποφάσεων που λαμβάνονται υπό το πλαίσιο της⁷⁶.

B.2.: συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών για την αντιμετώπιση της ρύπανσης των υδάτων

Ωστόσο, το πεδίο με την μεγαλύτερη ανάπτυξη διακρατικής συνεργασίας στον χώρο του ενωσιακού δικαίου περιβάλλοντος αποτελεί εκείνο της προστασίας του θαλάσσιου περιβάλλοντος, αλλά και της αντιμετώπισης της ρύπανσης των υδάτων εν γένει. Ο λόγος εντοπίζεται τόσο στην φύση διασυνοριακότητα του υδάτινου περιβάλλοντος, όσο και στην καίρια σημασία του για την οικονομία των κρατών-μελών, που επιτάσσει την διατήρηση σημαντικού βαθμού διακυβερνητικότητας.

B.2.1.: Διακρατική συνεργασία στο σκέλος της προστασίας του θαλάσσιου περιβάλλοντος

Η οδηγία-πλαίσιο για την θαλάσσια στρατηγική, 2008/56 ΕΚ αποτελεί ένα εξαιρετικής σημασίας νομοθέτημα για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος της Ένωσης, το οποίο βασίζεται σε πολλά σημεία του στην διακρατική συνεργασία.

Θέτει ως στόχο την επίτευξη καλής περιβαλλοντικής κατάστασης στα ενωσιακά ύδατα ως το έτος 2020. Μέσα προς επίτευξη του στόχου αυτού αποτελούν η ανάπτυξη εθνικής θαλάσσιας στρατηγικής των κρατών αλλά και η συνεργασία τους με τα υπόλοιπα κράτη-μέλη, που υπάγονται στην ίδια θαλάσσια υποπεριφέρεια⁷⁷. Ειδικότερα, η οδηγία θέτει ένα συγκεκριμένο πλαίσιο συνεργασίας των κρατών-μελών, το οποίο ακολουθεί ορισμένα στάδια, με στόχο τον συντονισμό των εθνικών μέτρων των κρατών κάθε θαλάσσιας περιοχής ή υποπεριοχής. Τα μέτρα αυτά περιλαμβάνουν από κοινού αξιολόγηση της περιβαλλοντικής κατάστασης της υπό κρίση περιοχής, θέσπιση κοινών στόχων καθώς και από κοινού θέσπιση προγραμμάτων εποπτείας και παρακολούθησης με στόχο την συνεχή αξιολόγηση⁷⁸. Παράλληλα, σε περίπτωση που αξιολογείται ως κρίσιμη η περιβαλλοντική κατάσταση ορισμένης θαλάσσιας περιοχής αρμόδια για την αντιμετώπιση κρίνονται τα παράκτια κράτη, τα οποία συνεργαζόμενα, εκπονούν σχέδιο δράσης με στόχο την επίσπευση έναρξης του υπάρχοντος προγράμματος μέτρων ή την αυστηροποίηση του, ενώ η Επιτροπή περιορίζεται σε ενημέρωση από τα κράτη-μέλη και

⁷⁶ Bär Stefani, Thomas Gering, Ingmar von Homeyer, R. Andreas Kraemer, Anne-Gabrielle Mazurek, Anneke Klasing, Richard G. Tarasofky, Closer Co-operation, a new instrument for European Environmental Policy?, European Integration Online Papers, Vol. 4, ημερομηνία δημοσίευσης 11.10.2000, σελίδα 6

⁷⁷ Έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής, Επισκόπηση της εφαρμογής της περιβαλλοντικής πολιτικής της ΕΕ 2019, έκθεση χώρας Ελλάδα, 4.4.2019

⁷⁸ Οδηγία 2008/56/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Ιουνίου 2008, περί πλαισίου κοινοτικής δράσης στο πεδίο της πολιτικής για το θαλάσσιο περιβάλλον (οδηγία-πλαίσιο για τη θαλάσσια στρατηγική) (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ), ως ισχύει όπως τροποποιήθηκε από την Οδηγία 2017/845 της Επιτροπής της 17ης Μαΐου του 2017, ΕΕ L 164 της 25.6.2008, ως ισχύει- Οδηγία πλαίσιο θαλάσσιας στρατηγικής, άρθρο 5, παράγραφος 2

υποστήριξη τους⁷⁹. Επιπλέον, το άρθρο 6 της εν λόγω οδηγίας προβλέπει την συνεργασία των κρατών-μελών σε περιφερειακό επίπεδο τόσο μεταξύ τους όσο και με τρίτα κράτη για την υλοποίηση διεθνών συμβάσεων προστασίας ορισμένων θαλάσσιων περιφερειών⁸⁰. Επομένως και στο πεδίο της συνεργασίας με τρίτα κράτη για την υλοποίηση του διεθνούς δικαίου προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος, πρωταγωνιστούν τα κράτη-μέλη και όχι η Ένωση. Τέλος, ο συντονισμός δεν πραγματοποιείται από ενωσιακά όργανα αλλά από αρχή που ορίζουν από κοινού τα συνεργαζόμενα κράτη-μέλη⁸¹.

Γίνεται επομένως φανερό από το σύνολο των διατάξεων της Οδηγίας ότι η προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος ακολουθεί τους στόχους στρατηγικής που θέτουν τα κράτη-μέλη και υλοποιείται από τα μέτρα που αυτά σε συνεργασία μεταξύ τους ορίζουν, με την Ένωση να διαδραματίζει στο πεδίο αυτό δευτερεύοντα και ενημερωτικό ρόλο.

B.2.2.: Διακρατική συνεργασία στο πεδίο διαχείρισης των υδάτων και της αντιμετώπισης των πλημμυρών

Αντίστοιχες μορφές διακρατικής συνεργασίας προβλέπονται και στο πεδίο της διαχείρισης των υδάτων και αντιμετώπισης πλημμυρών. Ειδικότερα, συντονισμός της δράσης των κρατών-μελών προβλέπεται για την αντιμετώπιση των πλημμυρών από την οδηγία 2007/60/ΕΚ⁸². Αναλυτικότερα, το άρθρο 8 της Οδηγίας προβλέπει συντονισμό της δράσης των κρατών, ώστε να καταρτίζεται ένα κοινό διακρατικό σχέδιο διαχείρισης των κινδύνων πλημμύρας, όσον αφορά την περίπτωση διεθνών περιοχών λεκανών απορροής ποταμού.

Αντίστοιχα, την ίδια μορφή συνεργασίας προβλέπει και η Οδηγία 2007/60, σκοπός της οποίας είναι «ο καθορισμός πλαισίου για την αξιολόγηση και τη διαχείριση των κινδύνων πλημμύρας καθώς και η μείωση των κινδύνων από τις πλημμύρες στην ανθρώπινη υγεία, το περιβάλλον, την πολιτιστική κληρονομιά και τις οικονομικές δραστηριότητες» (άρθ. 1). Ειδικότερα, προβλέπεται «Προκαταρκτική αξιολόγηση των κινδύνων πλημμύρας για κάθε ΛΑΠ» και για σχετικές παράκτιες περιοχές (άρθ. 4 και 5) βάσει της οποίας τα κράτη μέλη ορίζουν και κατηγοριοποιούν τις περιοχές, για τις οποίες κρίνεται ότι υπάρχουν σημαντικοί ή μη κίνδυνοι πλημμύρας. Τα Σχέδια Διαχείρισης Κινδύνων Πλημμύρας αποτελούν μορφή συνεργασίας με θεμέλιο την Αρχή της αλληλεγγύης ήτοι απαιτείται τα μέτρα που λαμβάνει ένα κράτος μέλος να μην επιβαρύνουν άλλο κράτος μέλος, με επίταση του κινδύνου πλημμύρας αλλά με συντονισμό, να λαμβάνεται κοινά αποδεκτή λύση από τα γειτνιάζοντα κράτη⁸³.

Η Οδηγία 2007/60 εφαρμόζεται σε συντονισμό με την Οδηγία - Πλαίσιο για τα ύδατα 2000/60, ώστε να επιτυγχάνονται τα βέλτιστα αποτελέσματα, ενώ συγχρόνως, τα κράτη μέλη απαιτείται

⁷⁹ Οδηγία 2008/56-ΕΚ ως ισχύει- Οδηγία πλαίσιο θαλάσσιας στρατηγικής, άρθρο 5 παράγραφος 3

⁸⁰ Ibid, άρθρο 6

⁸¹ Ibid, άρθρο 7

⁸² Οδηγία 2007/60/ΕΚ - Οδηγία για την αξιολόγηση κινδύνων πλημμύρας, άρθρο 8

⁸³ Καλλία - Αντωνίου Α., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 2/2012, Απρίλιος - Μάιος - Ιούνιος - Δίκαιο Περιβάλλοντος της Ευρωπαϊκής Ένωσης - Σύντομη επισκόπηση: Ατμόσφαιρα και Κλιματική αλλαγή - Ύδατα - Απόβλητα και Ανακύκλωση - Φύση και Βιοποικιλότητα - Περιβαλλοντική ευθύνη, σελίδα 16

να θεμελιώνουν τις αξιολογήσεις, τους χάρτες και τα σχέδια διαχείρισης σε βέλτιστες πρακτικές και βέλτιστες διαθέσιμες τεχνολογίες που δεν επιφέρουν υπερβολικό κόστος⁸⁴.

B.2.3.: Διακρατική συνεργασία στο πεδίο της διαχείρισης των υδάτων

Ως προς το πεδίο της διαχείρισης των υδάτων, η Οδηγία 2000/60/ΕΚ - Οδηγία Πλαίσιο για την διαχείριση των υδάτων, επιβάλλει τον συντονισμό της δράσης των κρατών-μελών προς τον σκοπό της προστασίας της ποιότητας των υδάτων. Αναλυτικότερα, το άρθρο 3 της εν λόγω οδηγίας επισημαίνει τον πρωταρχικό ρόλο των κρατών-μελών, τα οποία με συντονισμένη δράση εξασφαλίζουν την υπαγωγή λεκάνης απορροής ποταμού που διαπερνά το έδαφος πλειόνων εξ αυτών σε διεθνή περιοχή λεκάνης απορροής ποταμού, ενώ η Επιτροπή διαδραματίζει έναν δευτερεύοντα ρόλο συμπληρωματικό και επικουρικό της δράσης των κρατών-μελών. Συγχρόνως, στο πεδίο αυτό τα κράτη συντονίζουν την δράση τους και με ενδεχόμενα τρίτα κράτη παράκτια της ίδιας διεθνούς περιοχής⁸⁵, ενώ την συνεργασία όσον αφορά την κατάρτιση ενιαίου διεθνούς σχεδίου διαχείρισης για την λεκάνη απορροής ποταμού προβλέπει και το άρθρο 13 της Οδηγίας⁸⁶.

Πρέπει να σημειωθεί ότι στο σύνολο των ως άνω διατάξεων κυρίαρχη είναι η διακρατική συνεργασία, με την Επιτροπή να περιορίζεται όπως προαναφέρθηκε σε καθαρά επικουρικό ρόλο, επιλαμβανόμενη μόνο σε ειδικές περιπτώσεις.

Επιπρόσθετα, αξίζει ιδιαίτερης μνείας ο τρόπος με τον οποίο, προσεγγίζει η Οδηγία 2000/60/ΕΚ⁸⁷ τη διαχείριση των νερών διακρατικών ποταμών και λεκανών απορροής, όπου συγκεκριμένα για την περίπτωση που εμπλέκονται κράτη μέλη, καθιερώνεται υποχρέωση συνεργασίας με την μορφή του από κοινού συντονισμού με γνώμονα τόσο την Οδηγία όσο και τις υπάρχουσες διεθνείς συμβάσεις. Η Επιτροπή λειτουργεί όπως και στις προαναφερθείσες περιπτώσεις μόνο επικουρικά απέναντι στην δράση των κρατών-μελών. Στην ιδιαίτερη περίπτωση των διακρατικών ποταμών και λεκανών απορροής μεταξύ κρατών μελών και τρίτων χωρών, προκρίνεται και πάλι η λύση της από κοινού αντιμετώπισης με κατάλληλο συντονισμό. Σε αυτή την περίπτωση, μέσω της Οδηγίας εξασφαλίζεται έμμεσα η εφαρμογή του ενωσιακού δικαίου και σε αυτή την περίπτωση, αφού το εμπλεκόμενο κράτος μέλος οφείλει να συντονίζει τον από κοινού χειρισμό με το τρίτο κράτος, με γνώμονα την Οδηγία 2000/60/ΕΚ⁸⁸.

⁸⁴ Καλλία - Αντωνίου Α., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 2_2012, Απρίλιος - Μάιος - Ιούνιος - Δίκαιο Περιβάλλοντος της Ευρωπαϊκής Ένωσης - Σύντομη επισκόπηση_ Ατμόσφαιρα και Κλιματική αλλαγή - Ύδατα - Απόβλητα και Ανακύκλωση

⁸⁵ Οδηγία 2000/60-ΕΚ ως ισχύει, όπως τροποποιήθηκε από την Απόφαση αριθ. 2455/2001/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20ής Νοεμβρίου 2001, την Οδηγία 2008/32/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 11ης Μαρτίου 2008, την Οδηγία 2008/105/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16ης Δεκεμβρίου 2008, την Οδηγία 2009/31/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Απριλίου 2009 και την Οδηγία 2013/39/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 12ης Αυγούστου 2013 - ΕΕ L 327 της 22.12.2000, Οδηγία Πλαίσιο για διαχείριση υδάτων, άρθρο 3

⁸⁶ Ibid, άρθρο 13

⁸⁷ Οδηγία 2000/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Οκτωβρίου 2000 για τη θέσπιση πλαισίου κοινοτικής δράσης στον τομέα της πολιτικής των υδάτων, ως ισχύει, ΕΕ L 327 της 22.12.2000

⁸⁸ Διαμαντής Ι., Πλιάκας Φ., Πεταλάς Χ., Καλλιώρας Α., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 4/2004, Οκτώβριος - Νοέμβριος - Δεκέμβριος - Η εναρμόνιση του εθνικού δικαίου με την Οδηγία 2000/60/ΕΚ για την προστασία και διαχείριση των υδάτων

B.2.4.: Διακρατική συνεργασία για την αντιμετώπιση της ξηρασίας

Συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών προβλέπεται και σε επιμέρους περιβαλλοντικά ζητήματα, όπως για παράδειγμα η αντιμετώπιση της ξηρασίας. Η Επιτροπή υιοθέτησε για την αντιμετώπιση της λειψυδρίας και ξηρασίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, την Ανακοίνωση COM 2007/414, 18.7.2007, που στοχεύει στην ολοκληρωμένη εφαρμογή της Οδηγίας - Πλαίσιο για το νερό 2000/60. Προβλέπει συνεργασία μέσα από την κατάρτιση σε εθνικό επίπεδο, από τα κράτη μέλη, όπου είναι απαραίτητο, Ειδικών Σχεδίων Διαχείρισης της Ξηρασίας, συμπληρωματικά προς τα προβλεπόμενα από την Οδηγία 2000/60 Σχέδια Διαχείρισης Λεκανών Απορροής Ποταμών, αλλά και μέσα από την ανταλλαγή πληροφοριών και βέλτιστων πρακτικών σε ενωσιακό επίπεδο⁸⁹.

Αναλυτικότερα, ειδικότεροι στόχοι είναι η σωστή τιμολόγηση του νερού, η βελτίωση του σχεδιασμού χρήσης γης, η βιωσιμότητα της χρήσης των υδάτινων πόρων και τέλος η χρηματοδότηση της ορθολογικής χρήσης του νερού. Ενδεικτικά μέτρα αποτελούν μεταξύ άλλων η σε εθνικό επίπεδο, κατάρτιση από τα κράτη μέλη, όπου είναι αναγκαίο, Ειδικών Σχεδίων Διαχείρισης της Ξηρασίας, συμπληρωματικά προς τα οριζόμενα από την Οδηγία 2000/60 Σχέδια Διαχείρισης Λεκανών Απορροής Ποταμών. Παράλληλα, η συνεργασία ακολουθεί, όπως προαναφέρθηκε, και την συνήθη στο ενωσιακό πλαίσιο μέθοδο της Σύστασης εξειδικευμένων Οργανισμών για τον συντονισμό της, μέσα από την σύσταση Παρατηρητηρίου και Συστήματος Έγκαιρης Προειδοποίησης για τα φαινόμενα ξηρασίας⁹⁰.

B.3.: το παράδειγμα της συνεργασίας των κρατών για την αντιμετώπιση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης

Ταυτόχρονα, σημαντική είναι και η συνεργασία των κρατών-μελών για την καταπολέμηση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης. Η Σύμβαση της Γενεύης για τη διαμεθοριακή ρύπανση της ατμόσφαιρας σε μεγάλη απόσταση, η οποία κυρώθηκε με την Απόφαση του Συμβουλίου 81/462⁹¹, 11.6.1981 ορίζει ως διαμεθοριακή ρύπανση σε μεγάλες αποστάσεις την ανθρωπογενή εκπομπή στην ατμόσφαιρα ουσιών ή ενέργειας που έχουν σε κάποια άλλη χώρα ζημιογόνες επιπτώσεις στην υγεία, το περιβάλλον ή τα υλικά αγαθά, χωρίς να είναι δυνατόν να γίνει διάκριση των μεμονωμένων και των συλλογικών πηγών που ευθύνονται για τις εν λόγω εκπομπές. Η συνθήκη με τον σκοπό της καταπολέμησης της διασυνοριακής ρύπανσης, προβλέπει την ανάληψη επειγουσών ενεργειών σε περίπτωση σημαντικής ρύπανσης ή ουσιώδους κινδύνου ρύπανσης από κάποιο κράτος-μέλος, ενώ έχει ως βάση την συνεργασία των κρατών-μελών, καθώς τα κράτη-μέλη ανταλλάσσουν πληροφορίες για την εκπομπή των κυρίων ατμοσφαιρικών ρύπων, τις επιπτώσεις τους, τις εθνικές πολιτικές τους και τις τεχνικές που χρησιμοποιούν για τον περιορισμό των εκπομπών. Ακόμα, τα κράτη συνεργάζονται διά της συμμετοχής στο πρόγραμμα «Επιτήρηση και Αξιολόγηση της Μεταφοράς Ατμοσφαιρικών

⁸⁹ Καλλία - Αντωνίου Α., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 2/2012, Απρίλιος - Μάιος - Ιούνιος - Α Δίκαιο Περιβάλλοντος της Ευρωπαϊκής Ένωσης - Σύντομη επισκόπηση: Ατμόσφαιρα και Κλιματική αλλαγή - Ύδατα - Απόβλητα και Ανακύκλωση - Φύση και Βιοποικιλότητα - Περιβαλλοντική ευθύνη, σελίδα 14

⁹⁰ Ibid, σελίδα 13,14

⁹¹ 81/462/EOK: Απόφαση του Συμβουλίου της 11ης Ιουνίου 1981 για τη σύναψη της σύμβασης για τη διαμεθοριακή ρύπανση της ατμόσφαιρας σε μεγάλη απόσταση, EE L 171 της 27.6.1981, σ. 11 έως 24 (DA, DE, EL, IT, NL), EE L 171 της 27.6.1981, σ. 11 έως 12 (EN, FR)

Ρύπων σε Μεγάλη Απόσταση στην Ευρώπη - EMEP», το οποίο διέπεται από ειδικό Πρωτόκολλο. Τα κράτη-μέλη ανταλλάσσουν τέλος μετεωρολογικά και φυσικοχημικά δεδομένα καθώς και δεδομένα από την επιτήρηση του νερού, του εδάφους, της βλάστησης και δεδομένα για τις επιπτώσεις των ρύπων στην υγεία⁹².

Στο ίδιο πνεύμα της διακρατικής συνεργασίας κινείται και το άρθρο 6, παράγραφος 6 της Οδηγίας 2016/2284⁹³, αναφορικά με τα Εθνικά ανώτατα όρια εκπομπών, το οποίο προβλέπει την δυνατότητα διασυννοριακής διαβούλευσης μεταξύ των κρατών-μελών σχετικά με τα προγράμματα ελέγχου της ατμοσφαιρικής ρύπανσης⁹⁴. Παράλληλα, δυνάμει της Οδηγίας δημιουργείται το ευρωπαϊκό φόρουμ «Καθαρός Αέρας», το οποίο βασίζεται στην συνεργασία των αρμοδίων αρχών των κρατών-μελών, μέσα από ανταλλαγή πληροφοριών και εμπειριών, με στόχο την εφαρμογή, την ενίσχυση και την βελτίωση των εθνικών προγραμμάτων ελέγχου της ατμοσφαιρικής ρύπανσης⁹⁵. Τέλος, στο άρθρο 15 της Οδηγίας προβλέπεται συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών και τρίτων κρατών καθώς και διεθνών οργανισμών, σε επιστημονικό και τεχνικό επίπεδο⁹⁶.

Αντίστοιχα, η σκέψη 20 του προοιμίου της Οδηγίας 2008/50/EK, για την ποιότητα του ατμοσφαιρικού αέρα, αναφέρεται στην ανάγκη διαβουλεύσεων μεταξύ των κρατών-μελών τόσο κατά την κατάρτιση όσο και κατά την εφαρμογή σχεδίων για την ποιότητα του αέρα αλλά και σχεδίων βραχυπρόθεσμης δράσης. Η ανάγκη αυτή απορρέει από την de facto διασυννοριακότητα της ατμοσφαιρικής ρύπανσης και την ιδιότητα των αέριων ρύπων να διαχέονται σε μεγάλη έκταση. Στο πλαίσιο της ανάγκης αυτής επιβάλλεται δε συνεργασία όχι μόνο με γειτονικά κράτη-μέλη αλλά και με τρίτα κράτη⁹⁷. Παράλληλα, εκτός από την κατάρτιση των σχεδίων δράσης, συνεργασία σε διασυννοριακό επίπεδο επιβάλλεται και ως προς το σκέλος της ανταλλαγής πληροφοριών και επιστημονικών στοιχείων αναφορικά με την ποιότητα του ατμοσφαιρικού αέρα, και δη τόσο των κρατών-μελών μεταξύ τους όσο και μεταξύ αυτών και της Επιτροπής⁹⁸. Την υποχρέωση συνεργασίας μεταξύ των κρατών-μελών επιβάλλει αναλυτικότερα το άρθρο 25 της Οδηγίας, με αντικείμενο την διαμεθοριακή ρύπανση⁹⁹. Το άρθρο εφαρμόζεται στην περίπτωση υπέρβασης των τιμών στόχου ή των οριακών τιμών ή των μακροπρόθεσμων στόχων, λόγω σημαντικής διασυννοριακής μεταφοράς ρύπων. Σημαντικό είναι ότι η διακρατική αυτή συνεργασία επικουρείται από την συμβολή της Επιτροπής.

⁹² Καλλία - Αντωνίου Α., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 2_2006, Απρίλιος - Μάιος - Ιούνιος - Η νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την αντιμετώπιση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης και η εφαρμογή της στην Ελλάδα, σελίδα 12επ.

⁹³ Οδηγία (ΕΕ) 2016/2284 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 14ης Δεκεμβρίου 2016, σχετικά με τη μείωση των εθνικών εκπομπών ορισμένων ατμοσφαιρικών ρύπων, την τροποποίηση της οδηγίας 2003/35/EK και την κατάργηση της οδηγίας 2001/81/EK (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ), ΕΕ L 344 της 17.12.2016

⁹⁴ Ibid, άρθρο 6, παράγραφος 6

⁹⁵ Ibid, άρθρο 12

⁹⁶ Ibid, άρθρο 15

⁹⁷ Οδηγία 2008/50/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 2008, για την ποιότητα του ατμοσφαιρικού αέρα και καθαρότερο αέρα για την Ευρώπη, ως ισχύει, ΕΕ L 152 της 11.6.2008, όπως ισχύει, όπως τροποποιήθηκε από την Οδηγία 2015/1480 της Επιτροπής, της 28^{ης} Αυγούστου του 2015- για την ποιότητα του ατμοσφαιρικού αέρα, προοίμιο σκέψη 20

⁹⁸ Ibid, προοίμιο σκέψη 21

⁹⁹ Ibid, άρθρο 25

Ανάλογη είναι και η ρύθμιση που εμπεριέχει το άρθρο 26 της Οδηγίας 2010/75/ΕΕ, με αντικείμενο την Ολοκληρωμένη πρόληψη και έλεγχο της ρύπανσης¹⁰⁰. Το άρθρο αυτό προβλέπει την διμερή συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών στο σκέλος της διαβούλευσης και της ανταλλαγής πληροφοριών, στην περίπτωση που η λειτουργία εγκατάστασης εντός της επικράτειας ενός κράτους-μέλους επιφέρει σημαντική ρύπανση και περιβαλλοντική υποβάθμιση σε άλλο κράτος-μέλος.

Πολλές από τις προαναφερθείσες περιπτώσεις, όπως γίνεται φανερό περιλαμβάνουν και την δράση της Επιτροπής. Ωστόσο, υπάρχει μια σημαντική διαφοροποίηση με τις περιπτώσεις της προηγούμενης ενότητας. Δεν πρόκειται για διμερή σχήματα συνεργασίας μεταξύ του κράτους-μέλους και της Επιτροπής. Αντίθετα, πρόκειται για πολυμερή σχήματα συνεργασίας των κρατών-μελών είτε του συνόλου αυτών είτε των γειτνιαζόντων ορισμένης περιοχής, των οποίων η Επιτροπή δεν αποτελεί μέρος αλλά ως προς τα οποία περιορίζεται σε επικουρικό και υποστηρικτικό ρόλο.

B.4.: συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών ως προς το σκέλος της περιβαλλοντικής ευθύνης

Συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών προβλέπεται και ως προς το σκέλος της περιβαλλοντικής ευθύνης, ήτοι της πρόληψης ενεργειών που υποβαθμίζουν το φυσικό περιβάλλον αλλά και αποκατάστασης της επελευθέρωσης ζημίας. Ειδικότερα, το άρθρο 15 της Οδηγίας 2004/35¹⁰¹, προβλέπει πλείονα στάδια συνεργασίας των επηρεαζόμενων κρατών σε περίπτωση περιβαλλοντικής ζημίας που επηρεάζει ή ενδέχεται να επηρεάζει πλείονα εξ αυτών, εκκινώντας από την ανταλλαγή πληροφοριών με στόχο την όσον το δυνατόν καλύτερη δράση για την πρόληψη ή την αντιμετώπιση της ζημίας και φτάνοντας ως την διατύπωση συστάσεων για την αντιμετώπιση περιβαλλοντικής ζημίας που προκλήθηκε εντός των συνόρων κράτους-μέλους αλλά όχι με δική του ευθύνη. Τέλος, προβλέπεται και η δυνατότητα στην τελευταία αυτή περίπτωση επιδίωξης ανάκτησης δαπανών λόγω ζημίας που ωφελείται στην μη λήψη προληπτικών μέτρων. Πρόκειται για μια σειρά μέτρων διακυβερνητικού χαρακτήρα, που εμπεριέχουν το σκέλος της συνεργασίας μεταξύ των κρατών –μελών, σε τεχνικό και επιστημονικό επίπεδο, και υπαγορεύεται από την ιδιότητα της διασυνοριακότητας, που χαρακτηρίζει τις περιβαλλοντικές ζημίες και καταστροφές στις περισσότερες των περιπτώσεων¹⁰². Μια τέτοιου είδους ρύθμιση, εξάλλου, πέραν από την πρακτική της αναγκαιότητα, αποτυπώνει και βασικές αρχές του ενωσιακού δικαίου, όπως εκείνη της

¹⁰⁰ Οδηγία 2010/75/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24ης Νοεμβρίου 2010, περί βιομηχανικών εκπομπών (ολοκληρωμένη πρόληψη και έλεγχος της ρύπανσης) Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ, ως ισχύει, ΕΕ L 334 της 17.12.2010 όπως ισχύει - Ολοκληρωμένη πρόληψη και έλεγχος της ρύπανσης, άρθρο 26

¹⁰¹ Οδηγία 2004/35/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 21ης Απριλίου 2004, σχετικά με την περιβαλλοντική ευθύνη όσον αφορά την πρόληψη και την αποκατάσταση περιβαλλοντικής ζημίας, ΕΕ L 143 της 30.4.2004, όπως ισχύει, όπως τροποποιήθηκε από την Οδηγία 2006/21 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Μαρτίου του 2006, 2009/31 ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Απριλίου του 2009, 2013/30 ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Ιουνίου του 2013 και τον Κανονισμό 2019/1010 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουνίου του 2019/άρθρο 15

¹⁰² Πουϊκλή Κ., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 3/2015, Ιούλιος - Αύγουστος - Σεπτέμβριος - Η περιβαλλοντική ευθύνη υπό την Οδηγία 2004/35/ΕΚ - Μεταξύ καινοτομίας και αναποτελεσματικότητας

αλληλεγγύης, της καλόπιστης συνεργασίας μεταξύ των κρατών-μελών αλλά και την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει», η οποία ισχύει ειδικά στο δίκαιο προστασίας του περιβάλλοντος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: ΣΧΗΜΑΤΑ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΙΔΙΩΤΩΝ

Εκτός όμως από την Ένωση και τα κράτη-μέλη, σημαντικό υποκείμενο του ενωσιακού δικαίου περιβάλλοντος είναι και οι πάσης φύσεως ιδιώτες, είτε πρόκειται για επιχειρήσεις, που συνιστούν και τον βασικότερο παράγοντα, είτε για άλλους ιδιωτικούς φορείς, όπως είναι οι μη κυβερνητικές οργανώσεις και οι καταναλωτικές οργανώσεις, είτε και ο ίδιος ο πολίτης της Ένωσης. Η σημασία των παραγόντων αυτών συναντά συν τω χρόνω μια προοδευτική αύξηση, που συμπίπτει ασφαλώς με την ενίσχυση του ηπίου δικαίου προστασίας του περιβάλλοντος, δια της παροχής στους ιδιώτες και κυρίως στις επιχειρήσεις άμεσων ή έμμεσων, προτρεπτικών ή αποτρεπτικών κινήτρων, όπως επιδοτήσεις, φόροι, καταναλωτική ενημέρωση, με άμεσο στόχο την ώθηση προς μια περισσότερο φιλική προς το περιβάλλον συμπεριφορά. Συγχρόνως, όπως αναπτύσσεται αναλυτικότερα κατωτέρω, οι επιχειρήσεις αποτελούν πλέον συμμετοχο σε πλείστα προγράμματα εθελοντικής και εκούσιας συμμετοχής των επιχειρήσεων.

Τα προγράμματα αυτά ηπίου δικαίου, λειτουργούν ως αντίβαρο στους επιτακτικούς κανόνες δικαίου αλλά και στο δυσβάστακτο για πολλές επιχειρήσεις βάρος, που αναπόφευκτα συνεπάγεται η συμμόρφωση προς τις επιταγές του ενωσιακού δικαίου προστασίας του περιβάλλοντος αλλά και η προσαρμογή τους σε έναν πράσινο και οικολογικά βιώσιμο τρόπο του επιχειρείν.

Γ.1.: Γενική επισκόπηση των σχημάτων εθελοντικής συμμόρφωσης των επιχειρήσεων

Πιο συγκεκριμένα, από την δεκαετία του 1970, κατά την οποία ετέθη για πρώτη φορά το ζήτημα της περιβαλλοντικής προστασίας, αυτό αντιμετωπίστηκε μέσα από μία κάθετη προσέγγιση. Αυτή συνίστατο στην υιοθέτηση άμεσων ρυθμίσεων από την δημόσια διοίκηση, στην επιβολή δηλαδή συγκεκριμένων κανόνων αντιρρύπανσης, μέσω απαγορεύσεων, αλλά και κυρώσεων στους οικονομικούς φορείς που τις παραβιάζουν. Η εν λόγω προσέγγιση ήταν ήδη κυρίαρχη στα επιμέρους εθνικά δίκαια των κρατών-μελών, ενώ αποτέλεσε και την βάση του σκεπτικού των πρώτων ενωσιακών οδηγιών εναρμόνισης του δικαίου περιβάλλοντος¹⁰³.

Η προσέγγιση αυτή, ωστόσο, δέχτηκε κριτική ως προς την αποτελεσματικότητά της, ενόψει και του γενικότερου κλίματος της οικονομικής θεώρησης της εποχής, που προέτασε ολοένα και περισσότερο ένα οικονομικό πρότυπο συμπράξεων του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα αλλά και ενόψει του γεγονότος ότι, ήταν πλείονες οι περιπτώσεις ελαττωματικής μεταφοράς των οδηγιών στο εθνικό δίκαιο, αλλά και οι δυσχέρειες ως προς τον πρακτικό έλεγχο εφαρμογής τους. Δεδομένων των ανωτέρω, η κατεύθυνση που επελέγη αρχής γενομένης με το 5ο Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον ήδη από το 1992 προέτασε λιγότερες επιτακτικές ρυθμίσεις και περισσότερη ευελιξία στις επιχειρήσεις, λαμβανομένης υπόψη και της ανάγκης διαφύλαξης της οικονομικής ισχύος της Ένωσης σε συνθήκες οικονομικού ανταγωνισμού¹⁰⁴.

«Έπρεπε, δηλαδή, σύμφωνα με την μέθοδο αυτή να υιοθετηθούν, παράλληλα προς τις επιτακτικές ρυθμίσεις μηχανισμοί, οι οποίοι θα οδηγήσουν τον εν δυνάμει ρυπαίνοντα σε

¹⁰³ Γκιζάρη – Ξανθοπούλου Α., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 4_2012, Οκτώβριος - Νοέμβριος - Δεκέμβριος - Το οικολογικό σήμα ως εργαλείο της περιβαλλοντικής πολιτικής της ΕΕ - Με αφορμή την επέκταση της απονομής του και στα τουριστικά καταλύματα, σελίδα 1

¹⁰⁴ Ibid, σελίδες 1,2

φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά με το κίνητρο του οικονομικού του συμφέροντος, έτσι ώστε αντί αυτός να αποτελεί αποδέκτη του κρατικού ελέγχου, να μετατραπεί ο ίδιος σε εφαρμοστή του δικαίου και σε υποκείμενο του ελέγχου της ρύπανσης. Παράλληλα, η αλλαγή πλεύσης συνοδεύτηκε από ποικίλες διατάξεις ηπιού δικαίου, ήτοι από Δηλώσεις, Διακηρύξεις για αλλαγή συμπεριφοράς μέσα από την εμπλοκή όλων των κοινωνικών τομέων, δημόσια διοίκηση, οικονομικοί φορείς και κοινό, στη λογική της διαμόρφωσης σχημάτων συνεργασίας»¹⁰⁵.

Για το λόγο αυτό στο έκτο Κοινοτικό Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον προβλεπόταν μεταξύ των στρατηγικών προσεγγίσεων της Κοινότητας για την επίτευξη των περιβαλλοντικών της στόχων η θέσπιση βελτιωμένων κανόνων για τη χορήγηση αδειών, την επιθεώρηση, την παρακολούθηση και την επιβολή των επιταγών της περιβαλλοντικής νομοθεσίας από τα κράτη μέλη¹⁰⁶. Τα νέα μέτρα είχαν ως στόχο την παροχή κατάλληλων κινήτρων που θα ωθήσουν τις επιχειρήσεις προς το επιθυμητό αποτέλεσμα, υπό το σκεπτικό ότι η οργάνωση από τις ίδιες της δραστηριότητας τους, αποτελεί τον αποτελεσματικότερο τρόπο για την μετάβαση τους προς ένα οικολογικό πρότυπο. Λόγω του συμμετοχικού της χαρακτήρα, η εν λόγω περιβαλλοντική νομοθεσία καλείται και «εκούσια» ή «εθελοντική» («voluntary schemes»)¹⁰⁷.

Το μοντέλο της «εθελοντικής» ή «εκούσιας» νομοθεσίας προστασίας του περιβάλλοντος, αποτυπώνεται ήδη στον Κανονισμό (ΕΟΚ) 2092/1991¹⁰⁸ του Συμβουλίου της 24ης Ιουνίου 1991 «περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής».

Γ.2.: το σύστημα οικολογικής διαχείρισης και ελέγχου (EMAS) και το οικολογικό σήμα

Ωστόσο, τα δύο σημαντικότερα μέτρα που βασίζονται στην εθελοντική συμμόρφωση των επιχειρήσεων ήταν το μέτρο του οικολογικού σήματος (Ecolabel) και του κοινοτικού συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης και οικολογικού ελέγχου (EMAS). Τα μέτρα αυτά καθιερώνουν ένα μεικτής φύσης ρυθμιστικό πλαίσιο διατάξεων, καθώς παρότι έχουν υποχρεωτικές διατάξεις για τα κράτη-μέλη, αποτελούν δυνητικού χαρακτήρα διατάξεις για τις επιχειρήσεις. Κοινό χαρακτηριστικό τους αποτελεί το γεγονός ότι ανταποκρίνονται στην ανάγκη εσωτερίκευσης του περιβαλλοντικού κόστους στην επιχειρηματική δραστηριότητα, στην ανάγκη συνεργασίας μεταξύ των κρατικών οργάνων και των φορέων εκμετάλλευσης βιομηχανικών δραστηριοτήτων αλλά και στην ανάγκη ενημέρωσης του καταναλωτικού κοινού όσον αφορά στις περιβαλλοντικές επιπτώσεις των διαδικασιών παραγωγής των προϊόντων.

¹⁰⁵ Γκιζάρη – Ξανθοπούλου Α., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 4_2012, Οκτώβριος - Νοέμβριος - Δεκέμβριος - Το οικολογικό σήμα ως εργαλείο της περιβαλλοντικής πολιτικής της ΕΕ - Με αφορμή την επέκταση της απονομής του και στα τουριστικά καταλύματα, σελίδα 2

¹⁰⁶ Απόφαση αριθ. 1600/2002/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 22ας Ιουλίου 2002 για τη θέσπιση του έκτου κοινοτικού προγράμματος δράσης για το περιβάλλον, ΕΕ L 242 της 10.9.2002

¹⁰⁷ Κάτσος Χ., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 1_2003, Ιανουάριος - Φεβρουάριος - Μάρτιος - Εφαρμογή και επιβολή του Κοινοτικού Περιβαλλοντικού Δικαίου ή συμμετοχή σε εθελοντικές περιβαλλοντικές ρυθμίσεις; Εισαγωγικές σκέψεις με βάση την κοινοτική περιβαλλοντική νομοθεσία σχετικά με τις βιομηχανικές εγκαταστάσεις, σελίδα 7 επόμενα

¹⁰⁸ Κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91 του Συμβουλίου της 24ης Ιουνίου 1991 περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής, Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 198 της 22/07/1991 σ. 0001 - 0015

Γ.2.1.: το σύστημα οικολογικής διαχείρισης και ελέγχου (EMAS)

Το σύστημα οικολογικής διαχείρισης και ελέγχου (EMAS), θεσπίστηκε το 1993, μέσα από τον Κανονισμό 1836/93¹⁰⁹ του Συμβουλίου.

Μέσα από το σύστημα του Κανονισμού, θεσπίζονται συγκεκριμένες μορφές συνεργασίας των επιχειρήσεων με την Επιτροπή αλλά και με τα κράτη-μέλη. Ειδικότερα, η συμμετέχουσα επιχείρηση, υιοθετεί σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης, πρόγραμμα περιβαλλοντικών στόχων, και συντάσσει έκθεση για τις υπηρεσίες, τα προϊόντα που παρέχει και τις δραστηριότητες της. Το σύνολο των παραπάνω στοιχείων εξετάζεται από ανεξάρτητους διαπιστευμένους επιθεωρητές περιβάλλοντος, η διαπίστευση και εποπτεία επί των οποίων γίνεται από τις θεσπισθείσες για τον σκοπό αυτό αρχές των κρατών-μελών, ενώ ο κατάλογος των διαπιστευμένων επιθεωρητών διαβιβάζεται τακτικά από κάθε κράτος-μέλος στην Επιτροπή, και η Επιτροπή δημοσιεύει κατάλογο για το σύνολο της Ένωσης στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης¹¹⁰.

Πρόκειται για μια μορφή συνεργασίας που βασίζεται σε κλιμακωτά στάδια ελέγχου και εποπτείας. Πιο συγκεκριμένα, οι επιχειρήσεις αποτελούν τον βασικό μοχλό του συστήματος, καθώς εκούσια συμμετέχουν και καταρτίζουν το πρόγραμμα, υπό την εποπτεία του επιθεωρητή, ο οποίος λειτουργεί στα πλαίσια των εθνικών αρχών εκάστου κράτους-μέλους. Τέλος η Επιτροπή αναλαμβάνει το σκέλος του ελέγχου των επιμέρους εθνικών επιθεωρητών και άρα του συντονισμού της δράσης των επιμέρους κρατών-μελών.

Σήμερα, ο εν λόγω μηχανισμός διέπεται από τον Κανονισμό 1221/2009¹¹¹ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου της 25^{ης} Νοεμβρίου του 2009, ο οποίος αντικαθιστά τους προγενέστερους και εξειδικεύει ως προς ορισμένα επιμέρους ζητήματα του συστήματος. Ειδικότερα, θεσπίζονται αναλυτικά μέσα από τον Κανονισμό ειδικές διαδικασίες ως προς την προετοιμασία των υπό αίτηση επιχειρήσεων (οργανισμών κατά την ορολογία του Κανονισμού) για ένταξη στο σύστημα, που περιλαμβάνει περιβαλλοντική ανασκόπηση του οργανισμού, εσωτερικό έλεγχο αλλά και υποβολή σχετικής περιβαλλοντικής δήλωσης (άρθρο 4), υποχρέωση των οργανισμών για ανανέωση της καταχώρισης τους ανά τριετία (άρθρο 6), με ειδική όμως παρέκκλιση από τις εν λόγω υποχρεώσεις για μικρούς οργανισμούς (άρθρο 7), και τέλος ειδικές ρυθμίσεις για την θέσπιση και διενέργεια του εσωτερικού περιβαλλοντικού ελέγχου (άρθρο 9) αλλά και για την χρήση του λογοτύπου EMAS (άρθρο 10). Παράλληλα, το άρθρο 16 του Κανονισμού προβλέπει την δημιουργία ενός πλαισίου διαβούλευσης και συνεργασίας, με την

¹⁰⁹ Κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ. 1836/93 του Συμβουλίου της 29ης Ιουνίου 1993 για την εκούσια συμμετοχή των επιχειρήσεων του βιομηχανικού τομέα σε κοινοτικό σύστημα οικολογικής διαχείρισης και οικολογικού ελέγχου, ΟJ L 168, 10.7.1993, p. 1–18

¹¹⁰ Καράμπελα Α., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 1_2001, Ιανουάριος - Φεβρουάριος - Μάρτιος - Περιβαλλοντική διαχείριση και περιβαλλοντικά εργαλεία

¹¹¹ Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1221/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 25ης Νοεμβρίου 2009 περί της εκούσιας συμμετοχής οργανισμών σε κοινοτικό σύστημα οικολογικής διαχείρισης και οικολογικού ελέγχου (EMAS) και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 761/2001 και των αποφάσεων της Επιτροπής 2001/681/ΕΚ και 2006/193/ΕΚ, ΕΕ L 342 της 22.12.2009 (όπως ισχύει στην τρέχουσα ενοποιημένη έκδοση της 25ης Νοεμβρίου 2009, έπειτα από τροποποίηση από τους Κανονισμούς αριθ. 517/2013 του Συμβουλίου της 13ης Μαΐου 2013, L 158 1 10.6.2013, 2017/1505 της Επιτροπής της 28ης Αυγούστου 2017, L 222 1, 29.8.2017 και 2018/2026 της Επιτροπής της 19ης Δεκεμβρίου 2018 L 325 18 20.12.2018)

μορφή ενός φόρουμ με την συμμετοχή όλων των αρμόδιων φορέων των κρατών-μελών, με την παρουσία και εκπροσώπων της Επιτροπής, το οποίο συνέρχεται ετησίως.

Ιδιαίτερα σημαντικό είναι και το άρθρο 18, το οποίο προβλέπει ένα περαιτέρω εποπτικό στάδιο, για τις επιχειρήσεις (τους οργανισμούς κατά την γλώσσα του Κανονισμού), που συμμετέχουν στο δίκτυο EMAS, θεσπίζοντας τον θεσμό των επαληθευτών περιβάλλοντος, με καθήκοντα να : «αξιολογούν κατά πόσον η περιβαλλοντική ανασκόπηση ενός οργανισμού, η περιβαλλοντική του πολιτική, το σύστημά του περιβαλλοντικής διαχείρισης, οι διαδικασίες περιβαλλοντικού ελέγχου και η εκτέλεσή τους, πληρούν τις απαιτήσεις του παρόντος κανονισμού.2. Οι επαληθευτές περιβάλλοντος επαληθεύουν τα ακόλουθα: α) τη συμμόρφωση του οργανισμού με όλες τις απαιτήσεις του παρόντος κανονισμού όσον αφορά την αρχική περιβαλλοντική επισκόπηση, το σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης, τον περιβαλλοντικό έλεγχο και τα αποτελέσματά του, καθώς και την περιβαλλοντική δήλωση ή την επικαιροποιημένη περιβαλλοντική δήλωση· β) τη συμμόρφωση του οργανισμού με τις εφαρμοστέες κοινοτικές, εθνικές, περιφερειακές και τοπικές νομικές απαιτήσεις σχετικά με το περιβάλλον· γ) τη συνεχή βελτίωση των περιβαλλοντικών επιδόσεων του οργανισμού και δ) την εγκυρότητα, την αξιοπιστία και την ορθότητα των δεδομένων και των πληροφοριών των ακόλουθων εγγράφων: i) της περιβαλλοντικής δήλωσης, ii) της επικαιροποιημένης περιβαλλοντικής δήλωσης, iii) τυχόν προς επικύρωση περιβαλλοντικών πληροφοριών¹¹²». Τέλος, τα άρθρα 34 και 42 εισάγουν την υποχρέωση πληροφόρησης τόσο του κοινού και κάθε ενδιαφερόμενου μέρους, όπως είναι οι οικολογικές, καταναλωτικές ή συνδικαλιστικές οργανώσεις, όσο και βιομηχανικών ενώσεων και των ίδιων των οργανισμών για το σύστημα EMAS, τόσο από τα κράτη μέλη όσο και από την Επιτροπή, ενώ το άρθρο 42 προβλέπει και την τήρηση ενός μητρώου δημοσιότητας από την Επιτροπή, αναφορικά με τους συμμετέχοντες στο δίκτυο Οργανισμούς.

Γ.2.2.: ο μηχανισμός του οικολογικού σήματος

Εξίσου μεγάλη σημασία έχει και ο μηχανισμός του οικολογικού σήματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η αρχική νομική βάση για το οικολογικό σήμα, υπήρξε ο Κανονισμός (ΕΟΚ) 880/1992¹¹³ του Συμβουλίου, ο οποίος καταργήθηκε και αντικαταστάθηκε από τον Κανονισμό (ΕΚ) 1980/2000¹¹⁴ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17.7.2000 «περί αναθεωρημένου κοινοτικού συστήματος απονομής οικολογικού σήματος», και επέκτεινε το αρχικό πεδίο εφαρμογής από τα βιομηχανικά προϊόντα στις υπηρεσίες. Το σύστημα απονομής οικολογικού σήματος εν γένει στηρίζεται στην πεποίθηση ότι οι καταναλωτές λαμβάνουν υπόψη κατά την αγορά τον περιβαλλοντικό αντίκτυπο των προϊόντων, με αποτέλεσμα να απαιτείται ένα σύστημα με το οποίο ο καταναλωτής να καθοδηγείται και να ενημερώνεται επί τη βάσει ακριβών, μη παραπλανητικών και επιστημονικά τεκμηριωμένων πληροφοριών σχετικά με τα

¹¹² Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1221/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 25ης Νοεμβρίου 2009 περί της εκούσιας συμμετοχής οργανισμών σε κοινοτικό σύστημα οικολογικής διαχείρισης και οικολογικού ελέγχου (EMAS) και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 761/2001 και των αποφάσεων της Επιτροπής 2001/681/ΕΚ και 2006/193/ΕΚ, ΕΕ L 342 της 22.12.2009 (όπως ισχύει στην τρέχουσα ενοποιημένη έκδοση της 25ης Νοεμβρίου 2009, έπειτα από τροποποίηση από τους Κανονισμούς αριθ. 517/2013 του Συμβουλίου της 13ης Μαΐου 2013, L 158 1 10.6.2013, 2017/1505 της Επιτροπής της 28ης Αυγούστου 2017, L 222 1, 29.8.2017 και 2018/2026 της Επιτροπής της 19ης Δεκεμβρίου 2018 L 325 18 20.12.2018), άρθρο 18

¹¹³ Κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ. 880/92 του Συμβουλίου της 23ης Μαρτίου 1992 σχετικά με κοινοτικό σύστημα απονομής οικολογικού σήματος ,Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 099 της 11/04/1992 σ. 0001 – 0007, CELEX : 31992R0880, OJ : JOL_1992_099_R_0001_003

¹¹⁴ Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1980/2000 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Ιουλίου 2000, περί αναθεωρημένου κοινοτικού συστήματος απονομής οικολογικού σήματος, OJ L 237, 21.9.2000, p. 1–12

προϊόντα που τον ενδιαφέρουν. Ειδικότερα, το σήμα θεσπίζει ένα λογότυπο που δύναται να αποδοθεί από την αρμόδια σε κάθε κράτος-μέλος αρχή, ύστερα από αίτηση του παραγωγού, εισαγωγέα, φορέα παροχής υπηρεσιών ή εμπόρου, σε κάθε προϊόν που συνεισφέρει σημαντικά στη βελτίωση βασικών περιβαλλοντικών χαρακτηριστικών. Προς το σκοπό αυτόν, το λογότυπο απονέμεται σε προϊόντα που διατίθενται εντός της Ένωσης και τα οποία πληρούν τους απαιτούμενους οικολογικούς όρους¹¹⁵.

Επομένως, η απόδοση του οικολογικού σήματος βασίζεται στην εθελοντική συμμετοχή της επιχείρησης, ενώ η εφαρμογή του μηχανισμού προϋποθέτει την διαμόρφωση του ανάλογου συστήματος από τις αρμόδιες αρχές των κρατών-μελών. Αναλυτικότερα, η παραχώρηση του σήματος στην ενδιαφερόμενη επιχείρηση συντελείται μετά από μία συγκεκριμένη διαδικασία έπειτα από αίτηση του ενδιαφερομένου παραγωγού ή επιχειρηματία και εφαρμόζεται στα κράτη-μέλη, την Ισλανδία, την Νορβηγία και το Λιχτενστάιν¹¹⁶.

Το οικολογικό σήμα παρέχει μία εξασφάλιση στους καταναλωτές ότι αγοράζουν οικολογικά προϊόντα ή ότι λαμβάνουν φιλοπεριβαλλοντικές υπηρεσίες που έχουν εξεταστεί από έναν ανεξάρτητο επιστημονικό φορέα. Παράλληλα, χαρακτηρίζεται από μια ευκολία αναγνώρισης που το καθιστά εξαιρετικά ευανάγνωστο για το καταναλωτικό κοινό. Λειτουργεί ακόμα και ως εργαλείο προώθησης των οικολογικών προϊόντων και ενίσχυσης ενδεχόμενης προτίμησης του καταναλωτικού κοινού προς αυτά, γεγονός που στον χώρο της ανταγωνιστικής οικονομίας, παρακινεί το σύνολο των επιχειρήσεων προς μια οικολογική προσαρμογή. Το οικολογικό σήμα χορηγείται έπειτα από την υπογραφή σύμβασης μεταξύ του αρμόδιου φορέα που επιθεωρεί την επιχείρηση και της τελευταίας, αφού ο φορέας επιθεωρήσει την επιχείρηση και προτείνει τυχόν διορθωτικές ενέργειες¹¹⁷.

Το όφελος δηλαδή για τις συμμετέχουσες στο οικολογικό σήμα επιχειρήσεις προκύπτει δια της διαφήμισης της φιλικής προς το περιβάλλον επιχειρηματικής τους δραστηριότητας, συμπεριλαμβανομένου του πλεονεκτήματος της δωρεάν διαφήμισης στην επίσημη ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο διαδίκτυο.

Αντίστοιχο επίπεδο περιβαλλοντικής προστασίας στο στάδιο της παραγωγής και κατανάλωσης που θα ήταν δυσχερές να επιτευχθεί με την χρήση των εργαλείων κανονιστικών ρυθμίσεων των κρατών-μελών. Στα πλαίσια αυτής της ευελιξίας, η υποχρέωση συμμόρφωσης των επιχειρήσεων με ένα εξαιρετικά ρυθμιστικό πλαίσιο σκληρού δικαίου αμβλύνεται, ενώ ωθούνται στο να αναπτύξουν πρωτοβουλίες, να υιοθετήσουν πρωτοποριακές προσεγγίσεις και να αξιοποιήσουν ευκαιρίες, με στόχο την οικολογική τους προσαρμογή. Παράλληλα, η οικολογική σήμανση μειώνει την απαίτηση για επιπρόσθετο άμεσο έλεγχο των εν λόγω επιχειρήσεων, γεγονός που

¹¹⁵ Κάτσος Χ., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 1_2003, Ιανουάριος - Φεβρουάριος - Μάρτιος - Εφαρμογή και επιβολή του Κοινοτικού Περιβαλλοντικού Δικαίου ή συμμετοχή σε εθελοντικές περιβαλλοντικές ρυθμίσεις; Εισαγωγικές σκέψεις με βάση την κοινοτική περιβαλλοντική νομοθεσία σχετικά με τις βιομηχανικές εγκαταστάσεις, σελίδα 9

¹¹⁶ Γκιζάρη - Ξανθοπούλου Α., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 4_2012, Οκτώβριος - Νοέμβριος - Δεκέμβριος - Το οικολογικό σήμα ως εργαλείο της περιβαλλοντικής πολιτικής της ΕΕ - Με αφορμή την επέκταση της απονομής του και στα τουριστικά καταλύματα, σελίδα 2 επόμενα

¹¹⁷ Ibid, σελίδα 3

απαλλάσσει τις δημόσιες αρχές από τις δυσχέρειες, την έκταση αλλά και το κόστος που θα απαιτούσε ένας διευρυμένος ελεγκτικός μηχανισμός¹¹⁸.

Ο μηχανισμός του οικολογικού σήματος αποτελεί ένα εναλλακτικό εργαλείο περιβαλλοντικής πολιτικής της Ένωσης, το οποίο συμβάλλει σε μία φιλική προς το περιβάλλον συμπεριφορά, ενώ παράλληλα αποτελεί μια οικονομικά προσοδοφόρα λύση για τους συμμετέχοντες. Το οικολογικό σήμα είναι εντέλει το αποτέλεσμα μιας στροφής της Ένωσης προς μηχανισμούς περισσότερο ευέλικτους και αποτελεσματικούς. Τόσο αυτό όσο και άλλοι οικονομικοί μηχανισμοί υπήρξαν δείκτες μιας στροφής της Ένωσης από την παραδοσιακή πολιτική της άμεσης κανονιστικής ρύθμισης σε μηχανισμούς ηπίου δικαίου, πιο ευέλικτους, ενίοτε και εκούσιους, διαμορφώνοντας έτσι μία μορφή αυτορρύθμισης. Την υιοθέτηση του μηχανισμού προώθησαν ιδιαίτερως, περιβαλλοντικές οργανώσεις προκειμένου η στροφή προς τους μηχανισμούς της αγοράς να αντισταθμιστεί με την κατανάλωση και αποδοχή λιγότερο περιβαλλοντικά επικίνδυνων προϊόντων και υπηρεσιών.

Θεμέλιο του αποτελεί η γενική στο δίκαιο του περιβάλλοντος αρχή της πρόληψης, διότι σχεδιάστηκε για να σταματήσει τους περιβαλλοντικούς κινδύνους εν τη γενέσει τους με το να παρακινεί τους καταναλωτές να αναζητήσουν προϊόντα που προκαλούν λιγότερο αρνητικές συνέπειες στο περιβάλλον και τους κατασκευαστές ή τους παρέχοντες υπηρεσίες να παράγουν τέτοια προϊόντα ή να παρέχουν τέτοιες υπηρεσίες. Συγχρόνως, θεμέλια του αποτελούν και η αυτορρύθμιση σε ένα πλαίσιο εκούσιας συνεργασίας. Ωστόσο, κάτι τέτοιο δεν συνεπάγεται την πλήρη απουσία κανονιστικού πλαισίου, όμως αυτό το κανονιστικό πλαίσιο διαμορφώνεται με βάση ένα σχήμα διαβούλευσης των ενδιαφερομένων ομάδων που αποτελούν το forum διαβούλευσης¹¹⁹.

Ο μηχανισμός του οικολογικού σήματος όμως, παρότι επιτυγχάνει την οικειοθελή συμμόρφωση των επιχειρήσεων τίθεται υπό ορισμένες επιφυλάξεις. Η σημαντικότερη εξ' αυτών είναι ότι η χορήγηση του γίνεται μόνο κατόπιν τήρησης ορισμένων ελάχιστων απαιτήσεων περιβαλλοντικής προστασίας από την επιχείρηση και δεν συνεπάγεται τον υψηλότερο δυνατό βαθμό περιβαλλοντικής προστασίας, καθώς ο Κανονισμός προβλέπει ότι οι προϋποθέσεις χορήγησης, στις οποίες θα πρέπει να ανταποκρίνεται ένα προϊόν ή μία υπηρεσία, ορίζονται «στο μέτρο του δυνατού». Υπολογίζεται, δηλαδή, κατά πόσο είναι τεχνικά και οικονομικά εφικτό να γίνουν οι απαραίτητες μεταβολές για την προσαρμογή των επιχειρήσεων στις απαιτήσεις του μηχανισμού σε εύλογο χρόνο. Το γεγονός αυτό αναπόφευκτα οδηγεί σε σχετικοποίηση προς μια ελάχιστη συνισταμένη των απαιτήσεων με την πλήρωση των οποίων το οικολογικό σήμα χορηγείται. Παράλληλα, το σήμα χορηγείται κατά τρόπο αυτόματο και ενιαίο σε όλα τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες που ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις ενός οικολογικά ικανοποιητικού μόνο επιπέδου και δεν υπάρχει διάκριση μεταξύ εκείνων που ακολουθούν αυξημένες περιβαλλοντικές απαιτήσεις και αυτών που περιορίζονται στο ελάχιστο απαιτούμενο όριο. Η αυτόματη απονομή ενέχει ούτως τον κίνδυνο, να συντελέσει σε έναν «πράσινο» χαρακτηρισμό πλήθους προϊόντων και υπηρεσιών, ο οποίος θα περιλαμβάνει εντέλει και προϊόντα που

¹¹⁸ Γκιζάρη – Ξανθοπούλου Α., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 4_2012, Οκτώβριος - Νοέμβριος - Δεκέμβριος - Το οικολογικό σήμα ως εργαλείο της περιβαλλοντικής πολιτικής της ΕΕ - Με αφορμή την επέκταση της απονομής του και στα τουριστικά καταλύματα, σελίδα 4

¹¹⁹ Γκιζάρη – Ξανθοπούλου Α., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 4_2012, Οκτώβριος - Νοέμβριος - Δεκέμβριος - Το οικολογικό σήμα ως εργαλείο της περιβαλλοντικής πολιτικής της ΕΕ - Με αφορμή την επέκταση της απονομής του και στα τουριστικά καταλύματα

επιφέρουν σημαντική ζημία στο περιβάλλον. Για τον λόγο αυτό έχει τεθεί ως πρόταση η κατοχύρωση ενός διαβαθμισμένου οικολογικού σήματος¹²⁰.

Η αποτελεσματικότητα του μηχανισμού έγκειται εντέλει εκτός από την συμμόρφωση των επιχειρήσεων στο κατά πόσο η οικολογική πιστοποίηση των προϊόντων και υπηρεσιών αποτελεί σημαντικό κατά την αγορά κριτήριο του καταναλωτικού κοινού. Η συμπεριφορά του καταναλωτικού κοινού ωστόσο παρουσιάζει σημαντικές διαφορές στα κράτη-μέλη της Ένωσης. Σε ορισμένες περιοχές, όπως ιδίως στην Σκανδιναβία, οι καταναλωτές αξιολογούν ως σημαντικότερα τα φιλοπεριβαλλοντικά χαρακτηριστικά προϊόντων και υπηρεσιών σε σχέση με άλλες.

Το οικολογικό σήμα λειτουργεί εντέλει ως μηχανισμός συνεργασίας μεταξύ εθνικών αρχών των κρατών-μελών και επιχειρήσεων, ο οποίος έχει ως βάση του την εξισορρόπηση ποικίλων συχνά αντικρουόμενων στο πεδίο του ενωσιακού δικαίου στόχων και συμφερόντων. Ο στόχος προστασίας του περιβάλλοντος εκφεύγει ούτως από το στενό πλαίσιο της κανονιστικής ρύθμισης και προσαρμόζεται στους μηχανισμούς της αγοράς. Επιβεβαιώνεται συνεπώς ότι η μετάβαση σε μια φιλική προς το περιβάλλον επιχειρηματική δραστηριότητα με τον στόχο της επίτευξης βιώσιμης ανάπτυξης γίνεται σύμφωνα με τις επιταγές της Ένωσης, όχι σε αντίθεση αλλά σε συμφωνία με το οικονομικό πρότυπο της κοινωνικής οικονομίας της αγοράς με ελεύθερο ανταγωνισμό, στην οποία η ιδιωτική πρωτοβουλία διαδραματίζει καίριο ρόλο.

Ο μηχανισμός του οικολογικού σήματος διέπεται πλέον από τον Κανονισμό 66/2010 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 25^{ης} Νοεμβρίου του 2009¹²¹. Η σημαντικότερη αλλαγή σε σχέση με το προϊσχύον καθεστώς υπήρξε η σύνδεση του μηχανισμού με τους γενικότερους στόχους της Ένωσης για μετάβαση στην κυκλική οικονομία και αειφόρο ανάπτυξη. Ιδιαίτερα σημαντική ρύθμιση του Κανονισμού αποτελεί και η θέσπιση στο άρθρο 5 αυτού, Συμβουλίου Οικολογικής Σήμανσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το οποίο συγκροτείται από τους αντιπροσώπους των αρμόδιων φορέων όλων των κρατών-μελών και επιλαμβάνεται του καθορισμού αλλά και της αναθεώρησης των κριτηρίων απονομής του οικολογικού σήματος σε επιχειρήσεις, μέσα από την διαδικασία που ορίζεται αναλυτικά στα άρθρα 8 και 9. Παράλληλα, στα κριτήρια απονομής του άρθρου 6 υπάρχει επικαιροποίηση του μηχανισμού απέναντι στις νέες περιβαλλοντικές προκλήσεις, με αποτέλεσμα να συγκαταλέγεται στα κριτήρια απονομής του σήματος η επίπτωση που το υπό εξέταση προϊόν επιφέρει στην κλιματική αλλαγή αλλά και η κατά το μέτρο του δυνατού αποφυγή της διενέργειας πειραμάτων σε ζώα.

¹²⁰ Γκιζάρη – Ξανθοπούλου Α., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 4_2012, Οκτώβριος - Νοέμβριος - Δεκέμβριος - Το οικολογικό σήμα ως εργαλείο της περιβαλλοντικής πολιτικής της ΕΕ - Με αφορμή την επέκταση της απονομής του και στα τουριστικά καταλύματα, σελίδες 5,6 επόμενα

¹²¹ Κανονισμός 66/2010 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου της 25^{ης} Νοεμβρίου του 2009 Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 66/2010 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 25ης Νοεμβρίου 2009 σχετικά με το οικολογικό σήμα της ΕΕ (EU Ecolabel), ΕΕ L 27 της 30.1.2010, όπως τροποποιήθηκε από τον Κανονισμό (ΕΕ) αριθ. 782/2013 της Επιτροπής της 14ης Αυγούστου 2013 και τον Κανονισμό (ΕΕ) 2017/1941 της Επιτροπής της 24ης Οκτωβρίου 2017

Γ.2.3. :σύννοψη των αποτελεσμάτων των δύο μηχανισμών

Οι δύο αυτοί μηχανισμοί χαρακτηρίζονται παρά την ύπαρξη του κρατικού ρυθμιστικού στοιχείου από την εκούσια συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα, και εντέλει την συνεργασία νομοθέτη και αποδέκτη των κανόνων δικαίου για την εφαρμογή τους. Η διαφορά τους έγκειται στο ότι αφορούν διαφορετικά στάδια της επιχειρηματικής διαδικασίας. Έτσι το οικολογικό σήμα αποτυπώνει την συνεργασία στο επίπεδο της διάθεσης των προϊόντων, ενώ το σύστημα οικολογικής διαχείρισης και ελέγχου στο επίπεδο της εσωτερικής οργάνωσης της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Συγχρόνως, σημαντικό διαφοροποιητικό στοιχείο είναι και το γεγονός ότι το οικολογικό σήμα λόγω και της διαφάνειας του, είναι σχεδιασμένο κατά τέτοιο τρόπο ώστε να απευθύνεται στον καταναλωτή, χρησιμοποιώντας την δύναμη του καταναλωτικού κοινού και τον μηχανισμό της αγοράς για την κατοχύρωση της περιβαλλοντικής προστασίας. Αντίθετα, το σύστημα EMAS παρότι λειτουργεί με γνώμονα την εθελούσια συμμετοχή των επιχειρήσεων, αφορά την εσωτερική οργάνωση της επιχειρηματικής δραστηριότητας, και δεν υπολογίζει την ενδεχόμενη επιρροή του καταναλωτικού κοινού, παρά την διαφάνεια που χαρακτηρίζει και το εν λόγω σύστημα.

Δεν πρέπει ωστόσο να παραβλέπεται ότι η εθελούσια αυτή συμμετοχή δεν αντικαθιστά αλλά συμπληρώνει τα κλασικά νομικά εργαλεία αντιμετώπισης της περιβαλλοντικής ζημίας, ήτοι εκείνα της εγκαθίδρυσης συστημάτων διοικητικών αδειών με επιταγές και απαγορεύσεις. Οι Κανονισμοί σχετικά με το οικολογικό σήμα και το EMAS θεσπίζουν ένα πλήρες ρυθμιστικό πλαίσιο, του οποίου την ορθή εφαρμογή υποχρεούνται να ελέγχουν τα κράτη μέλη, με την υποχρέωση επιβολής κυρώσεων σε περίπτωση παράβασης. Επαναλαμβάνεται, συνεπώς, η θέση του κράτους ως τελικού εφαρμοστή στο δίκαιο προστασίας του περιβάλλοντος της Ένωσης. Όπως ρητά τονίζεται στο έκτο Πρόγραμμα Δράσης της Κοινότητας για το Περιβάλλον «*Η νομοθεσία παραμένει κεντρικό εργαλείο για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προκλήσεων και η πλήρης και ορθή εφαρμογή της υφιστάμενης νομοθεσίας αποτελεί προτεραιότητα. Θα πρέπει επίσης να εξετασθούν και άλλες λύσεις για την επίτευξη των στόχων προστασίας του περιβάλλοντος*»¹²². Πρόκειται για μια μορφή συνεργασίας που επιδιώκει εντέλει να επεκτείνει την προστασία που εξασφαλίζεται μέσα από το ρυθμιστικό μέρος του δικαίου, το οποίο λειτουργεί ως *minimum* προστασίας του περιβάλλοντος. Γεγονός αποτελεί πάντως το ότι μέσα από τα σύγχρονα αυτά μέσα, οι επιχειρήσεις αποκτούν ουσιαστική θέση συνδιαμορφωτή και συνεργάτη των δημόσιων αρχών των κρατών-μελών και της Επιτροπής προς τον σκοπό επίτευξης της μέγιστης δυνατής αποτελεσματικότητας στην προστασία του περιβάλλοντος ¹²³.

¹²² Απόφαση αριθ. 1600/2002/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου

¹²³ Κάτσος Χ., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 1_2003, Ιανουάριος - Φεβρουάριος - Μάρτιος - Εφαρμογή και επιβολή του Κοινοτικού Περιβαλλοντικού Δικαίου ή συμμετοχή σε εθελοντικές περιβαλλοντικές ρυθμίσεις; Εισαγωγικές σκέψεις με βάση την κοινοτική περιβαλλοντική νομοθεσία σχετικά με τις βιομηχανικές εγκαταστάσεις, σελίδες 11,12 επόμενα

Γ.3.: η συμμετοχή των επιχειρήσεων στα σχέδια για την μετάβαση στην κυκλική οικονομία και για την προώθηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας

Εκτός όμως από τους δύο προαναφερθέντες μηχανισμούς σημαντική εξέλιξη των τελευταίων ετών είναι η ανάπτυξη και διαμόρφωση νέων σχημάτων εκούσιας συμμόρφωσης των επιχειρήσεων προσαρμοσμένων στους νέους στόχους της περιβαλλοντικής νομοθεσίας. Τέτοιους στόχους αποτελούν η μετάβαση προς την κυκλική οικονομία αλλά και η προσαρμογή της Ένωσης στις προκλήσεις της κλιματικής αλλαγής, κυρίως δια μέσου της προώθησης των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, οι οποίες προκαλούν μηδενικές εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου, και άρα αποτελούν κλιματικά ουδέτερες πηγές ενέργειας.

Γ.3.1: η συμμετοχή των επιχειρήσεων στα σχέδια για την μετάβαση στην κυκλική οικονομία

Θεμέλιο της στρατηγικής της Ένωσης στον τομέα του περιβάλλοντος, αποτελεί ο στόχος της μετάβασης στην κυκλική οικονομία. Η κυκλική οικονομία παράλληλα προς την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής αποτελούν τον πυρήνα του ενωσιακού δικαίου περιβάλλοντος τα τελευταία έτη, αλλά και έναν συνεχώς εξελισσόμενο στόχο στο δίκαιο περιβάλλοντος συνολικά σε διεθνές επίπεδο.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η μετάβαση αυτή είναι αναγκαία καθώς, λιγότερο από το 25% των πλαστικών απορριμμάτων που συλλέγεται ανακυκλώνεται, ενώ ένα ποσοστό κατά προσέγγιση της τάξης του 50% καταλήγει σε χώρους υγειονομικής ταφής. Κύριος και άμεσος στόχος της ενωσιακής πολιτικής είναι η μείωση των πλαστικών αποβλήτων, συμπεριλαμβανομένων και των θαλάσσιων απορριμμάτων μέσω της θέσπισης ειδικών ποσοτικών στόχων και τιμών αναφοράς¹²⁴. Οι στόχοι του περιορισμού των απορριμμάτων και της ανακύκλωσης και επαναχρησιμοποίησης του μέγιστου δυνατού όγκου απορριμμάτων συγκεκριμενοποιούνται δηλαδή πλέον και ποσοτικά. Για την επίτευξη του εν λόγω σκοπού, θεσπίστηκε η Οδηγία 2019/904 σχετικά με την μείωση των επιπτώσεων ορισμένων πλαστικών προϊόντων στο περιβάλλον¹²⁵.

Αναφορικά με τα υλικά, η εξόρυξη των οποίων επιφέρει ιδιαίτερα σημαντικό περιβαλλοντικό αντίκτυπο, κύρια προτεραιότητα της Ένωσης αποτελεί η βελτίωση της ανάκτησης πρώτων υλών μέσω της συλλογής, αποσυναρμολόγησης και υψηλής ποιότητας ανακύκλωσης των προϊόντων που εμπεριέχουν τέτοιες ουσίες, όπως για παράδειγμα τα ηλεκτρικά απόβλητα. Στο πεδίο αυτό η Ένωση αποσκοπεί στην εφαρμογή ενός σχεδίου συνεργασίας με τις επιχειρήσεις κατασκευαστών προϊόντων. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού, η Επιτροπή έχει καταρτίσει εκθέσεις με τις βέλτιστες πρακτικές, έτσι ώστε να ενδυναμωθεί η συνεργασία μεταξύ των κατασκευαστών και των φορέων ανακύκλωσης προϊόντων. Ανάλογη μέθοδο συνεργασίας ακολουθείται και στο πεδίο των κατασκευών και κατεδαφίσεων, το οποίο αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες πηγές αποβλήτων. Στο πεδίο αυτό βασική προτεραιότητα είναι η αξιοποίηση, μέσω επαναχρησιμοποίησης ή ανακύκλωσης των εκμεταλλεύσιμων πόρων από τα οικοδομικά και κατασκευαστικά απόβλητα μέσω του σωστού εντοπισμού και της συγκέντρωσης τους. Η

¹²⁴ Πουϊκλή Κ., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 4_2018, Οκτώβριος - Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2018 - Κυκλική οικονομία και ενωσιακό δίκαιο περιβάλλοντος_ Θεμέλια περιεχόμενο προοπτικές

¹²⁵ Οδηγία 2019/904 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 5^{ης} Ιουνίου 2019, OJ L 155, 12.6.2019

συμμόρφωση των επιχειρήσεων για την επίτευξη του ως άνω στόχου γίνεται μέσα από την έκδοση πρωτοκόλλου ανακύκλωσης από την Επιτροπή, με βάση τα υψηλότερα κοινά πρότυπα για κάθε ροή αποβλήτων, καθώς και μέσω εξειδικευμένων κατευθυντήριων γραμμών για χρήση σε εργοτάξια κατεδάφισης για τον σκοπό αυτό. Ως προς το τελευταίο μέρος του σχεδίου δράσης υπογραμμίζεται η ανάγκη για λήψη και εφαρμογή οριζόντιων μέτρων, τα οποία θα θέτουν τις κατάλληλες συνθήκες για την συστημική μεταβολή της οικονομίας. Πιο συγκεκριμένα, προκρίνεται ως λύση η ανάπτυξη νέων τεχνολογιών, διαδικασιών και επιχειρηματικών μοντέλων με στόχο την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και τον προοδευτικό εκσυγχρονισμό της ευρωπαϊκής βιομηχανίας¹²⁶.

Πρόκειται για μια μορφή συνεργασίας με πρωτεύοντα ρόλο του ιδιωτικού τομέα, ενώ στα πλαίσια αυτής η μετάβαση στο πρότυπο της κυκλικής οικονομίας γίνεται όχι με την επιβολή διά κανονιστικών ρυθμίσεων αλλά με βάση την οικειοθελή συμμόρφωση των επιχειρηματικών φορέων μέσα από την παροχή κινήτρων. Ειδικότερα, η μετάβαση συντελείται μέσω χρηματοδοτικών πηγών ενίσχυσης των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων.

Στο πεδίο αυτό, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε το 2018 έκθεση αναφορικά με την εξέλιξη των ενεργειών αναφορικά με την υλοποίηση της Κυκλικής Οικονομίας, τα ληφθέντα μέτρα, που ακολούθησαν την υιοθέτηση του Σχεδίου Δράσης, ενώ καταγράφει τυχόν εμπόδια, προκλήσεις αλλά και τις στρατηγικές των επόμενων σταδίων. Εναπόκειται στην Επιτροπή συνεπώς ένας εποπτικός και καθοδηγητικός ρόλος για την μετάβαση στην κυκλική οικονομία, η οποία εκτελείται από τους ίδιους τους οικονομικούς παράγοντες στον μεγαλύτερο βαθμό της¹²⁷.

Γ.3.2: η συμμετοχή των επιχειρήσεων στα σχέδια για την προώθηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας

Σημαντικό μέσο προστασίας του περιβάλλοντος και αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής αποτελεί και η προώθηση από πλευράς της Ένωσης της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, με σκοπό την σταδιακή αντικατάσταση της χρήσης υδρογονανθράκων και ορυκτών καυσίμων¹²⁸. Η Ένωση έχει ήτοι ως στόχο τη σταδιακή και οικονομικά βιώσιμη μετάβαση σε μια πράσινη οικονομία, λαμβάνοντας υπόψη τα ενδεικτικά ορόσημα που θέτει ο χάρτης πορείας για τη μετάβαση σε μια οικονομία χαμηλών επιπέδων εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα έως το έτος 2050. Για την επίτευξη των περιβαλλοντικών και κλιματικών στόχων της Ένωσης, τέθηκε στα κράτη-μέλη η υποχρέωση να υιοθετήσουν μηχανισμούς προώθησης της χρήσης ανανεώσιμων μορφών ενέργειας με την αρωγή ενωσιακών και κρατικών ενισχύσεων, ώστε να εξασφαλιστεί η οικονομική βιωσιμότητα των επενδύσεων στον εν λόγω χώρο. Η όλη διαδικασία ωστόσο γίνεται σε συμφωνία με τις επιταγές που θέτουν οι κανόνες ανταγωνισμού του πρωτογενούς ενωσιακού δικαίου, και ειδικότερα των άρθρων 101, 102, 106-108 ΣΛΕΕ.

¹²⁶ Πουϊκλή Κ., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 4_2018, Οκτώβριος - Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2018 - Κυκλική οικονομία και ενωσιακό δίκαιο περιβάλλοντος_ Θεμέλια περιεχόμενο προοπτικές

¹²⁷ Ibid, σελίδα 10

¹²⁸ Μειδάνη Ε., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 2_2017, Απρίλιος - Μάιος - Ιούνιος 2017 - Οι Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας ως θεσμική παρέμβαση ενάντια στην κλιματική αλλαγή

Στο πλαίσιο αυτό σημαντικές διαφοροποιήσεις παρατηρούνται στο εσωτερικό δίκαιο των κρατών-μελών, τα περισσότερα εκ των οποίων, μετά τη δημοσίευση της Οδηγίας 2001/77/EK¹²⁹ εφαρμόζουν ένα σύνολο διαφορετικών συστημάτων ενίσχυσης της ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές σε εθνικό επίπεδο, με κυρίαρχα τις επιδοτήσεις για επενδύσεις, τα πράσινα πιστοποιητικά, τις φορολογικές επιστροφές, μειώσεις ή απαλλαγές και τα συστήματα άμεσης στήριξης των τιμών ηλεκτροπαραγωγής/ τιμολόγια τροφοδότησης. Προβλέπεται παράλληλα η υποβολή των εν λόγω εθνικών καθεστώτων στήριξης σε τακτικό έλεγχο ως προς τις επιπτώσεις και το κόστος τους¹³⁰.

Ως προς τον τομέα του περιβάλλοντος οι ενισχύσεις για την προώθηση της πρόσβασης σε αξιόπιστες υπηρεσίες ασφαλούς, προσιτής, οικολογικής και βιώσιμης ενέργειας είναι επιτρεπτές εφόσον κρίνεται ότι δεν επιφέρουν στρέβλωση του ανταγωνισμού στην εσωτερική αγορά και δεν επηρεάζουν τις συναλλαγές μεταξύ των κρατών μελών κατά τρόπο που αντιβαίνει στο άρθρο 107 § 1 της ΣΛΕΕ .

Εκτός όμως των προαναφερθέντων, ιδιαίτερος μηχανισμός προώθησης των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας με εφαρμοστή τα κράτη-μέλη είναι και το σύστημα των πράσινων πιστοποιητικών. Με το σύστημα των πράσινων πιστοποιητικών καθορίζεται διοικητικά από τα κράτη μέλη το ελάχιστο ποσοστό ενέργειας που απαιτείται να προέρχεται από ανανεώσιμες πηγές, για εκάστοτε κράτος-μέλος, τόσο ως προς το σκέλος της κατανάλωσης όσο και της εξαγωγής ενέργειας. Πρόκειται συνεπώς για έναν ευέλικτο μηχανισμό που προσαρμόζεται στις ιδιαίτερες ανάγκες και συνθήκες του κάθε κράτους-μέλους, λειτουργώντας ως μέσο αυτορρυθμισμού των μηχανισμών της αγοράς μέσα από την παροχή και αξιοποίηση οικονομικών κινήτρων του καταναλωτικού κοινού. «Δημιουργείται με τον τρόπο αυτό μία δευτερογενής αγορά πιστοποιητικών μεταξύ παραγωγών και καταναλωτών με αποτέλεσμα η τιμή αγοράς και πώλησης της ενέργειας που προέρχεται από ΑΠΕ να προσδιορίζεται μέσα από τις αρχές του ελεύθερου ανταγωνισμού, καθώς οι παραγωγοί ανταγωνίζονται να πουλήσουν την ενέργεια που παράγουν σε καταναλωτές που αναζητούν να αγοράσουν στην πιο ευνοϊκή τιμή πώλησης. Αποτελούν επομένως τα πράσινα πιστοποιητικά μέσα που βασίζονται στη δύναμη της αγοράς να αυτορυθμίζεται και διευρύνουν τους τρόπους αξιοποίησης των έργων ΑΠΕ»¹³¹.

Παράλληλα, το συνηθέστερο μέσο στήριξης που εφαρμόζεται στην ενωσιακή επικράτεια είναι η εγγύηση απορρόφησης της παραγόμενης από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας σε καθορισμένη τιμή από τους αρμόδιους διαχειριστές του δικτύου διασύνδεσης, δηλαδή το σύστημα άμεσης στήριξης των τιμών. Πρόκειται για μια ρυθμιστική και παρεμβατική στην λειτουργία της αγοράς μέθοδο, που λειτουργεί εγγυητικά προς τους επενδυτές, δημιουργώντας κλίμα ασφαλείας στην αγορά ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, εξασφαλίζοντας την οικονομική βιωσιμότητα των επενδύσεων τους¹³².

¹²⁹ Οδηγία 2001/77/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Σεπτεμβρίου 2001, για την προαγωγή της ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται από ανανεώσιμες πηγές στην εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, ΕΕ L 283 της 27.10.2001

¹³⁰ Μειδάνη Ε., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 2_2017, Απρίλιος - Μάιος - Ιούνιος 2017 - Οι Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας ως θεσμική παρέμβαση ενάντια στην κλιματική αλλαγή

¹³¹ Ibid, σελίδα 10

¹³² Μειδάνη Ε., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 2_2017, Απρίλιος - Μάιος - Ιούνιος 2017 - Οι Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας ως θεσμική παρέμβαση ενάντια στην κλιματική αλλαγή

Όσον αφορά το παράγωγο ενωσιακό δίκαιο, εκδόθηκε η Οδηγία 2009/28/EK¹³³, που βρίσκεται ακόμα σε ισχύ, σχετικά με την προώθηση της χρήσης ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές και την τροποποίηση και τη συνακόλουθη κατάργηση των προηγούμενων Οδηγιών 2001/77/EK και 2003/30/EK. Αποσκοπεί στην διευκόλυνση της διασυνοριακής υποστήριξης των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας χωρίς να καταργούνται τα εθνικά καθεστώτα στήριξης. Η οδηγία βασίζεται σε σημαντικό βαθμό στην διακρατική συνεργασία, καθώς προβλέπει προαιρετικούς μηχανισμούς συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών. Η συνεργασία αυτή υλοποιείται διά της συμφωνίας «ως προς το βαθμό στήριξης που παρέχει ένα κράτος μέλος στην παραγωγή ενέργειας σε άλλο κράτος μέλος και ως προς το βαθμό συμμετοχής της παραγωγής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές σε σχέση με τους αντίστοιχους εθνικούς συνολικούς στόχους, προκειμένου να κρατηθούν σε χαμηλά επίπεδα τα κόστη για τους τελικούς καταναλωτές»¹³⁴.

Ο συντονισμός των κρατών συντελείται τόσο με συνεργασία σε κοινά έργα ανανεώσιμης ενέργειας και κοινά καθεστώτα στήριξης, όσο και με ανταλλαγή πληροφοριών και βέλτιστων πρακτικών μεταξύ τους¹³⁵. «Περαιτέρω σκοπός της Ένωσης είναι η σταδιακή ελαχιστοποίηση της οικονομικής ενίσχυσης των έργων ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και η διασφάλιση της οικονομικής τους ανταγωνιστικότητας στην ενεργειακή αγορά, μέσα από την καθιέρωση ευέλικτων καθεστώτων στήριξης των τιμών», που θα ανταποκρίνονται στις ανάγκες αλλά και τις συνθήκες της αγοράς¹³⁶.

Γ.4.: η συμμετοχή των επιχειρήσεων στα σχέδια για την καταχώριση των χημικών προϊόντων- το σύστημα REACH

Όσον αφορά το ζήτημα της αντιμετώπισης των περιβαλλοντικών προκλήσεων που επιφέρει η χρήση χημικών προϊόντων, αρμόδιο είναι το σύστημα REACH. Το σύστημα καλείται έτσι από τις λέξεις Registration, Evaluation and Authorisation of Chemicals, ήτοι Καταχώριση, Αξιολόγηση και Έγκριση Χημικών Προϊόντων και θεσπίστηκε με σκοπό να λύσει το πρόβλημα της παραγωγής χημικών προϊόντων, με τον Κανονισμό 1907/2006 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 18^{ης} Δεκεμβρίου 2006¹³⁷.

Η αύξηση της παραγωγής χημικών προϊόντων είχε ως επίπτωση την περιβαλλοντική υποβάθμιση αλλά και την επίταση των κινδύνων για τη δημόσια υγεία στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

¹³³ Οδηγία 2009/28/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Απριλίου 2009, σχετικά με την προώθηση της χρήσης ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές και την τροποποίηση και τη συνακόλουθη κατάργηση των οδηγιών 2001/77/EK και 2003/30/EK (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ), η οποία ισχύει, όπως τροποποιήθηκε από την Οδηγία 2013/18/ΕΕ του Συμβουλίου της 13ης Μαΐου 2013 και την Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (ΕΕ) 2015/1513 της 9ης Σεπτεμβρίου 2015, ΕΕ L 140 της 5.6.2009

¹³⁴ Μειδάνη Ε., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 2_2017, Απρίλιος - Μάιος - Ιούνιος 2017 - Οι Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας ως θεσμική παρέμβαση ενάντια στην κλιματική αλλαγή, σελίδα 11

¹³⁵ Ibid

¹³⁶ Ibid

¹³⁷ Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1907/2006 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 18ης Δεκεμβρίου 2006 για την καταχώριση, την αξιολόγηση, την αδειοδότηση και τους περιορισμούς των χημικών προϊόντων (REACH) και για την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Χημικών Προϊόντων καθώς και για την τροποποίηση της οδηγίας 1999/45/EK και για κατάργηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 793/93 του Συμβουλίου και του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1488/94 της Επιτροπής καθώς και της οδηγίας 76/769/ΕΟΚ του Συμβουλίου και των οδηγιών της Επιτροπής 91/155/ΕΟΚ, 93/67/ΕΟΚ, 93/105/ΕΚ και 2000/21/ΕΚ, (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L 396 της 30.12.2006), όπως ισχύει έπειτα από σειρά τροποποιήσεων με τελευταία τον Κανονισμό (ΕΕ) 2020/1149 της Επιτροπής της 3ης Αυγούστου 2020

Για το λόγο αυτό, με πρωτοβουλία της Επιτροπής αποφασίστηκε η λήψη δραστικών μέτρων για τον έλεγχο της παραγωγής των χημικών αυτών ουσιών.

Το σύστημα βασίζεται στην καταχώριση επιστημονικών δεδομένων σε μια κοινή βάση, ενώ θεσπίζει κλιμακωτό έλεγχο ανάλογα με την ποσότητα των χημικών ουσιών. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με το σύστημα REACH, όλα τα χημικά παραγωγής άνω του 1 τόνου καταχωρούνται σε κεντρική βάση δεδομένων, με ειδική έμφαση στις μακροπρόθεσμες και χρόνιες επιπτώσεις της χρήσης τους. Παράλληλα, το σύστημα τηρεί σειρά προτεραιότητας ελέγχου ανάλογα με την επικινδυνότητα των χημικών ουσιών, καθώς δεδομένου του απεριόριστου αριθμού χημικών ουσιών στην βιομηχανία, προτάσσεται ο έλεγχος εκείνων, στις οποίες υπάρχει υψηλή έκθεση ή αυξημένος κίνδυνος λόγω γνωστών ή καθ' υποψία επικίνδυνων ιδιοτήτων τους -φυσικών, χημικών, τοξικολογικών ή οικοτοξικολογικών. Οι ανωτέρω ουσίες υπόκεινται σε δοκιμές μέσα σε πέντε χρόνια και εν συνεχεία εξετάζονται, όσον αφορά τις συνέπειες τους στην ανθρώπινη υγεία και το περιβάλλον¹³⁸.

Όπως και στις προαναφερθείσες μορφές συνεργασίας στο πεδίο του περιβάλλοντος, κατά τον ίδιο τρόπο και το υπό κρίση σύστημα θεσπίζει συνεργασία με τον ιδιωτικό τομέα, καθώς η βιομηχανία επιλαμβάνεται με το σκέλος της απόκτησης γνώσης σχετικά με τις χημικές ουσίες, αλλά και με την υποχρέωση διασφάλισης της ασφάλειας των διαθέσιμων στην αγορά χημικών προϊόντων. Για τη χορήγηση της έγκρισης, απαιτείται η ύπαρξη αμελητέου μόνο κινδύνου από την χρήση της ουσίας ή η εξισορρόπηση αυτού με ανάλογα κοινωνικοοικονομικά οφέλη, η απουσία «ασφαλέστερων» χημικών για τον ίδιο σκοπό καθώς και η ελαχιστοποίηση της έκθεσης σε κίνδυνο των καταναλωτών, των εργαζομένων και του περιβάλλοντος, μέσα από την λήψη των κατάλληλων μέτρων. Εξαίρεση από την διαδικασία έγκρισης προβλέπεται για περιορισμένο μόνο αριθμό ουσιών και ήτοι για εκείνες που βάσει των ιδιοτήτων τους δεν εμπνέουν κανέναν βαθμό ανησυχίας¹³⁹.

Ο μηχανισμός βασίζεται στην ενημέρωση του καταναλωτικού κοινού και στην συνακόλουθη εξ' αυτής πίεση προς τις επιχειρήσεις για εκούσια συμμόρφωση προς τις οικολογικές απαιτήσεις του. Περαιτέρω, στοχεύει και στην ενίσχυση, της ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής χημικής βιομηχανίας.

Στο στάδιο της έγκρισης ακολουθείται μια διαβαθμισμένη διαδικασία, καθώς ανάλογα με τις προβλεπόμενες επιπτώσεις μιας ουσίας, έγκριση για συγκεκριμένη χρήση παρέχεται είτε από τα κράτη μέλη, είτε σε ενωσιακό επίπεδο, ανάλογα με το αν η χρήση εγκυμονεί κινδύνους για τους εργαζομένους και το τοπικό περιβάλλον ή για το ευρύτερο φυσικό περιβάλλον, την δημόσια υγεία ή ακόμα και την λειτουργία της εσωτερικής αγοράς. Στην τελευταία αυτή περίπτωση προκρίνεται η προσφυγή σε διαδικασία λήψης απόφασης σε ενωσιακό επίπεδο. Η έγκριση περιλαμβάνει μία διαδικασία δύο βημάτων, που αποτελείται από τον προσδιορισμό ουσιών ή συγκεκριμένων χρήσεων μιας ουσίας, προσδιορίζοντας συγκεκριμένη ημερομηνία από την οποία και μετά κάθε άλλη χρήση θα απαγορεύεται, και σε μεταγενέστερο στάδιο από τη

¹³⁸ Βαλατσός Α., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 3_2007, Ιούλιος - Αύγουστος - Σεπτέμβριος - Χημικά προϊόντα (σύστημα REACH), σελίδα 1 επόμενα

¹³⁹ Ibid, σελίδα 2 επόμενα

συγκεκριμένη έγκριση ειδικών χρήσεων, ενώ ειδικοί όροι ισχύουν αναφορικά με την διαδικασία ταχείας διαχείρισης κινδύνων, και πάλι με την λογική της διαδικασίας των δύο σταδίων¹⁴⁰.

Στα πλαίσια αυτό, λαμβάνει χώρα και συνεργασία με ιδιώτες, και ιδίως φορείς τις κοινωνίας των πολιτών, όπως μη κυβερνητικές οργανώσεις. Παράλληλα, δίδεται έμφαση στην διαφάνεια της διαδικασίας μέσα από την διαρκή ενημέρωση του καταναλωτικού κοινού, δεδομένου ότι οι πολίτες της Ένωσης έχουν το δικαίωμα πληροφόρησης για τις χημικές ουσίες, τις οποίες καταναλώνουν, μέσα από την έκδοση ενημερωμένης πολύγλωσσης συλλογής δεδομένων χημικών ουσιών. Στο πλαίσιο της λογικής της αξιοποίησης των μηχανισμών της αγοράς και της αυτορρυθμιστικής της δύναμης, η ενημέρωση συντελείται και από την ίδια την βιομηχανία¹⁴¹.

Γίνεται επομένως φανερό ότι με το σύστημα REACH μετατίθεται το βάρος της απόδειξης από τις δημόσιες αρχές στη βιομηχανία, η οποία εγγυάται την ασφάλεια των χημικών προϊόντων στην αγορά καθώς οι ίδιες οι επιχειρήσεις που παράγουν και εισάγουν χημικά προϊόντα αξιολογούν και τους κινδύνους που προκαλεί η χρήση τους και επιλαμβάνονται με τα αναγκαία μέτρα για τη διαχείριση τους. Ωστόσο, το θεσπισμένο σύστημα δεν καλύπτει το σύνολο της βιομηχανικής παραγωγής, καθώς δεν εφαρμόζεται ως προς τις ραδιενεργές ουσίες, τις ουσίες που υπόκεινται σε τελωνειακό έλεγχο και βρίσκονται σε προσωρινή εναπόθεση, σε ελεύθερη ζώνη η ελεύθερη αποθήκη με σκοπό την επανεξαγωγή η σε διαμετακόμιση, και τις μη απομονώσιμες ενδιάμεσες ουσίες¹⁴².

Δεδομένου ότι απαγορεύεται η παραγωγή και εισαγωγή των μη καταχωρημένων ουσιών, το σύστημα λειτουργεί εντέλει ως πεδίο σκληρού δικαίου, με καταναγκαστικό χαρακτήρα. Η εναπόθεση του βάρους της καταχώρησης στην ίδια την βιομηχανία διευκολύνει την ταχύτερη και πληρέστερη υλοποίηση του συστήματος στο σύνολο της ενωσιακής επικράτειας. Παράλληλα, η συμμετοχή πολλαπλών παραγόντων, ιδιωτικών, κρατικών και ενωσιακών εξασφαλίζει και πλείονα επίπεδα εφαρμογής των κανόνων και ελέγχου. Διαμορφώνεται ούτως ένα πολυεπίπεδο, και προηγμένο σύστημα καταχώρησης, που ρυθμίζει αποτελεσματικά και με πληρότητα την αγορά χημικών προϊόντων και την χημική βιομηχανία και παραγωγή εν γένει.

¹⁴⁰ Βαλατσός Α., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 3_2007, Ιούλιος - Αύγουστος - Σεπτέμβριος - Χημικά προϊόντα (σύστημα REACH), σελίδα 6 επόμενα

¹⁴¹ Ibid

¹⁴² Ibid, σελίδα 8 επόμενα

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ-ΜΕΛΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΖΗΤΗΜΑΤΩΝ ΣΕ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΠΙΠΕΔΟ

Παράλληλα, προς την δράση της Ένωσης για την αναβάθμιση και προστασία του φυσικού περιβάλλοντος στο εσωτερικό της, η Ένωση αναλαμβάνει και σημαντικές πρωτοβουλίες στο διεθνές πεδίο. Τόσο μέσα από την ad hoc συνεργασία της με τρίτα κράτη στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος, όσο και δια της ενσωμάτωσης του τομέα του περιβάλλοντος σε ήδη υπάρχοντα σχήματα περιφερειακής συνεργασίας, η Ένωση φιλοδοξεί να αναλάβει διεθνώς ηγετικό ρόλο στο πεδίο της προστασίας του περιβάλλοντος. Συγχρόνως, μέσα από τις εμπορικές τις συμφωνίες με τρίτες χώρες, η Ένωση φροντίζει να περιλαμβάνει διατάξεις με ειδική μέριμνα για την διαφύλαξη των απαραίτητων κατά την ενωσιακή σκοπιά εγγυήσεων περιβαλλοντικής προστασίας. Τέλος, η Ένωση αποτελεί από κοινού με τα κράτη-μέλη της μέρος σε ποικίλες διεθνείς συμβάσεις προστασίας του περιβάλλοντος, τόσο του περιφερειακού όσο και διεθνούς.

Το σύνολο των δράσεων αυτών σε διεθνές επίπεδο, μέσω της αξιοποίησης ενός ετερόκλητου πλήθους νομικών και οικονομικών εργαλείων, επιβεβαιώνει τον χαρακτηρισμό της Ένωσης ως διεθνή ηγέτη στα περιβαλλοντικά ζητήματα. Η επιθυμία αυτή της Ένωσης, να αποκτήσει διεθνή ακτινοβολία στα περιβαλλοντικά ζητήματα γίνεται εμφανής τόσο από την συμμετοχή της σε σχήματα διεθνούς και περιφερειακής συνεργασίας με σκοπό την προστασία του περιβάλλοντος, όσο και από την κύρωση από αυτήν πλήθους διεθνών συμβάσεων, με αντικείμενο την αντιμετώπιση ποικίλων περιβαλλοντικών προκλήσεων.

Πρέπει στο σημείο αυτό, να σημειωθεί ότι σε τομείς συντρέχουσας αρμοδιότητας, όπως είναι ο τομέας του περιβάλλοντος, τα κράτη μέλη απολαμβάνουν την δυνατότητα αυτόνομης συμβατικής δράσης στο διεθνές πεδίο, με γνώμονα τους κανόνες του διεθνούς δικαίου. Δεν αποκλείεται, ωστόσο, και η ανάληψη δράσης μέσω της σύναψης συμβάσεων από κοινού με την Ένωση. Εντούτοις, η δυνατότητα αυτόνομης συμβατικής δράσης των κρατών-μελών απέναντι σε τρίτα κράτη ή διεθνείς οργανισμούς, δεν παύει να τελεί υπό τον όρο της τήρησης των επιταγών του ενωσιακού δικαίου και ιδίως της γενικότερης υποχρέωσης πίστης απέναντι στην Ένωση και στους ενωσιακούς στόχους, που τίθενται στις συνθήκες¹⁴³.

¹⁴³ Παπαδοπούλου Ρεβέκκα- Εμμανουέλα, «Η συνεργασία στο δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προς μια τυπολογία», εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, έκδοση 2005, σελίδες 130, 131, 132

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΜΕ ΤΡΙΤΑ ΚΡΑΤΗ ΣΕ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Στα πλαίσια του διεθνούς ρόλου που η Ένωση διαδραματίζει στο πεδίο της προστασίας του περιβάλλοντος, πρέπει να γίνει κατανοητό ότι για την επίτευξη σημαντικών αποτελεσμάτων, είναι απαραίτητος ο συντονισμός της δράσης αυτής με εκείνη των υπολοίπων δυνάμεων στο διεθνές πεδίο. Τέτοιος συντονισμός τελείται μέσω συνεργασίας ή τουλάχιστον επικοινωνίας και διαβούλευσης σχετικά με περιβαλλοντικά ζητήματα σε διμερές επίπεδο με τους σημαντικότερους παράγοντες της παγκόσμιας οικονομίας, είτε ανήκουν στον ανεπτυγμένο είτε στον αναπτυσσόμενο κόσμο αλλά και με τις χώρες, που επιθυμούν να γίνουν μέλη της. Στις περισσότερες περιπτώσεις στην ενότητα αυτή ανήκουν διμερείς επαφές της Ένωσης με τρίτα κράτη, σε ορισμένες ωστόσο περιπτώσεις, με χαρακτηριστικότερη εκείνη της συνεργασίας και διαβούλευσης με τις χώρες της Νοτιοανατολικής Ασίας (κράτη- μέλη της ASEAN) και τα αφρικανικά κράτη, επιδιώκεται μια ομαδοποιημένη πολυμερής προσέγγιση, ενώ στην τελευταία αυτή περίπτωση είναι σημαντικές και οι διαβουλεύσεις που τελούνται σε επίπεδο ενώσεων, μεταξύ δηλαδή της Ευρωπαϊκής και της Αφρικανικής Ένωσης.

A.1.: Συνεργασία της Ένωσης με τα υπό ένταξη κράτη σε περιβαλλοντικά ζητήματα

Η ένταξη ενός κράτους στην Ευρωπαϊκή Ένωση, συντελείται έπειτα από μακρόχρονες διαπραγματεύσεις, κατά τις οποίες το υπό ένταξη κράτος εξετάζει την συμφωνία ή μη της νομοθεσίας του με το ενωσιακό δίκαιο, διαιρεμένο σε κεφάλαια. Στο στάδιο αυτό των διαπραγματεύσεων, το 27^ο κεφάλαιο περιλαμβάνει ρυθμίσεις αναφορικά με τον τομέα του περιβάλλοντος, ενώ πλήθος άλλων σχετίζονται έμμεσα με τον τομέα αυτό, όπως για παράδειγμα οι τομείς της ασφάλειας τροφίμων, αλιείας, μεταφορών, ή ενέργειας¹⁴⁴.

Η προσαρμογή αυτή του υπό ένταξη κράτους στο κεκτημένο, συνεπάγεται ότι η συνεργασία του κράτους με την Ένωση στον τομέα του περιβάλλοντος εκκινεί πριν από την πλήρη ένταξη του, ήδη κατά το στάδιο των διαπραγματεύσεων, με στόχο την στιγμή της ένταξης αυτού στην Ένωση, να έχει ήδη ενσωματώσει πλήρως το ενωσιακό κεκτημένο συμπεριλαμβανομένου του περιβαλλοντικού κεκτημένου. Πρόκειται για μια διαδικασία, που εξομοιώνει ουσιαστικά την θέση και ισχύ του ενωσιακού δικαίου εντός των υπό ένταξη κρατών, με εκείνη που έχει εντός του εσωτερικού των κρατών-μελών.

Το κεφάλαιο 27 του κεκτημένου καλύπτει τον τομέα του περιβάλλοντος, χωριζόμενο με την σειρά του σε οκτώ κατηγορίες. Το υπό ένταξη κράτος στα πλαίσια της διαδικασίας αυτής θεσπίζει ή ορίζει μια ειδική εκτελεστική υπηρεσία με σκοπό την διαμόρφωση και υλοποίηση στρατηγικής για την προσαρμογή στο πλαίσιο αυτό. Στο πλαίσιο αυτό περιλαμβάνεται η νομοθέτηση με τον σκοπό της ενσωμάτωσης μιας σειράς ενωσιακών οδηγιών και κανονισμών, που καλύπτουν σειρά θεμάτων όπως η πρόληψη της ρύπανσης των υδάτων, η διαχείριση των λυμάτων αλλά και των αποβλήτων τόσο στα ύδατα όσο και στο έδαφος. Η μέθοδος προσαρμογής γίνεται κυρίως μέσα από την μεταφορά των οδηγιών στο εθνικό δίκαιο του υπό ένταξη κράτους ή μέσα από την μεταρρύθμιση της υπάρχουσας νομοθεσίας, όπου αυτό είναι δυνατό.

¹⁴⁴ Selin Henrik, Frederic S. Pardee, Stacy D. VanDeveer “EU Environmental Policy Making and Implementation: Challenging Processes and Mixed Outcomes”, Annual Review of Environment and Resources (2015)

Παράλληλα, απαιτείται η διαδικασία αυτή της προσαρμογής να συντελείται από ειδική υπηρεσία ή ανεξάρτητη αρχή, επιφορτισμένη ειδικά με τον σκοπό της προστασίας του περιβάλλοντος, καθώς και ειδικό υπουργείο με αντικείμενο τον τομέα του περιβάλλοντος. Για παράδειγμα, κατά την ένταξη της Κροατίας στην Ένωση, χρειάστηκαν ευρείες αλλαγές στην εθνική νομοθεσία για να ανταποκρίνεται στο ενωσιακό περιβαλλοντικό κεκτημένο. Κατά την διενέργεια αυτών, το κροατικό Υπουργείο Περιβαλλοντικής Προστασίας, Φυσικού Σχεδιασμού και Υποδομών (MEPPC/ Ministry of Environmental Protection, Physical Planning and Construction), ανέλαβε υπό την αρμοδιότητα του κάθε σκέλος της περιβαλλοντικής προστασίας με αποτέλεσμα μια ταχεία, συντονισμένη και αποτελεσματική προσαρμογή στο ενωσιακό κεκτημένο. Η επιλογή αυτού του ιεραρχικού μοντέλου οργάνωσης της προσαρμογής συντελεί στην εποπτεία του συνόλου της μεταφοράς του ενωσιακού κεκτημένου συγκεντρωτικά από μια μόνο αρχή, η οποία με την σειρά της επικοινωνεί με την Επιτροπή, με αποτέλεσμα ο συγκεντρωτικός αυτός τρόπος οργάνωσης της εποπτείας να την καθιστά αποτελεσματικότερη και ταχύτερη.

Η διαδικασία αυτή γίνεται εμφανής μέσα από τις εξελίξεις που σημειώθηκαν στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος στην νομοθεσία της Σερβίας, ενόψει της επικείμενης ένταξης της χώρας στην Ένωση. Οι διαπραγματεύσεις για την ένταξη της Σερβίας εκκίνησαν επίσημα τον Ιούνιο του 2013, ενώ η συμφωνία σύνδεσης υπεγράφη το ίδιο έτος. Στα πλαίσια αυτά η Σερβία ξεκίνησε μια μακρά διαδικασία προσαρμογής με τον στόχο το επίπεδο περιβαλλοντικής προστασίας που εγγυάται να ανταποκρίνεται στο ενωσιακό επίπεδο. Ως πρώτο βήμα, η ιδρυθείσα ήδη από το 2004 Σερβική Υπηρεσία Προστασίας του Περιβάλλοντος, υπέστη διεύρυνση των αρμοδιοτήτων της και βρίσκεται ήδη σε συνεργασία με τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Περιβάλλοντος.

Ωστόσο, η ενσωμάτωση του κεκτημένου συναντά εμπόδια, καθώς συνεπάγεται μια ριζική μεταρρύθμιση του δικαίου των υπό ένταξη κρατών, αλλά και σημαντική οικονομική επιβάρυνση. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι το κόστος της προσαρμογής ανήλθε στην περίπτωση της Κροατίας σε δώδεκα δισεκατομμύρια ευρώ, τα τέσσερα εκ των οποίων για την αναμόρφωση των υποδομών. Παράλληλα, συχνά η προσαρμογή απαιτεί μια συνολική αναθεώρηση των στόχων της νομοθεσίας των υπό ένταξη κρατών, τα οποία σε πλείστες περιπτώσεις είχαν μη εκσυγχρονισμένες διατάξεις προστασίας του περιβάλλοντος, έλλειψη κατάλληλων θεσμών αλλά και διακατέχονται από μια οικονομικοκεντρική θεώρηση, που συχνά προέτασσε τον στόχο της οικονομικής ανάπτυξης έναντι εκείνου της περιβαλλοντικής προστασίας¹⁴⁵.

Πρέπει να σημειωθεί ότι τυχόν δυσχέρειες στην ενσωμάτωση του ενωσιακού περιβαλλοντικού κεκτημένου στο εσωτερικό δίκαιο του υπό ένταξη κράτους, δεν αποτελούν μόνο τροχοπέδη για την ένταξη αλλά διαταράσσουν την σχέση του κράτους με την Ένωση, ακόμα και στην περίπτωση, που κατορθώσει εντέλει να γίνει μέλος της, παρά τις ελλείψεις. Αυτό διαφαίνεται χαρακτηριστικά από το παράδειγμα της Βουλγαρίας. Πιο συγκεκριμένα, η Βουλγαρία παρέλειψε να επιτύχει την εφαρμογή του ενωσιακού δικαίου, στο ζήτημα της διαχείρισης απορριμμάτων, καθώς για χρονικό διάστημα μετά την ένταξη της στην Ένωση, δεν είχε διαμορφώσει κατάλληλο και σύμφωνο με τις ενωσιακές προδιαγραφές σύστημα διαχείρισης απορριμμάτων, όπως όφειλε να έχει πράξει με απώτατο χρονικό όριο την ένταξη της, που συντελέστηκε την 1^η Ιανουαρίου

¹⁴⁵ Black Laura J. “The Environment and the Economy :Serbia’ s accession to the European union”, Suffolk Transnational Law Review, έκδοση 2016

του έτους 2007. Το γεγονός αυτό οδήγησε στο να κινηθεί δικαστικά εναντίον της Βουλγαρίας η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενώπιον του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, για παράβαση του ενωσιακού δικαίου¹⁴⁶.

A.2.: Η συνεργασία της Ένωσης σε διμερές επίπεδο με τρίτα κράτη στον τομέα του περιβάλλοντος

Εκτός όμως από το προαναφερθέν πλέγμα συνεργασίας, η Ένωση διαμορφώνει συνεργασίες στο πεδίο του περιβάλλοντος και μέσα από πλείονα διμερή σχήματα με τρίτα κράτη και διεθνείς οργανισμούς. Σε αυτά συμμετέχουν οι σπουδαιότεροι εμπορικοί εταίροι της Ένωσης, οι οποίοι αποτελούν και τις μεγαλύτερες οικονομίες του κόσμου.

A.2.1.: συνεργασία με τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και τον Καναδά

Πιο συγκεκριμένα, μεταξύ της Ένωσης και των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής λειτουργεί ένα διμερές πλαίσιο συνεργασίας, που περιλαμβάνει διάλογο σε επίπεδο εξειδικευμένων υπηρεσιών μεταξύ της Γενικής Διεύθυνσης Περιβάλλοντος της Επιτροπής και της Αμερικανικής Υπηρεσίας Προστασίας του Περιβάλλοντος (EPA), καθώς και με την εθνική υπηρεσία ωκεανών και ατμόσφαιρας (NOAA). Ακόμη, το ζήτημα της προστασίας του περιβάλλοντος αποτελεί θεματική και του διατλαντικού οικονομικού συμβουλίου, που συνέρχεται κάθε έτος, και στο οποίο συμβουλευτικό ρόλο διαδραματίζει ο διατλαντικός επιχειρηματικός διάλογος, ένα φόρουμ διαλόγου CEOs αμερικανικών και ευρωπαϊκών επιχειρήσεων. Ανάμεσα στα εξεταζόμενα ζητήματα με περιβαλλοντικό ενδιαφέρον ανήκουν η διαχείριση και μεταφορά λυμάτων, η οικολογική διαχείριση πρώτων υλών καθώς και ζητήματα ενέργειας. Παράλληλα, μέχρι το 2009, λειτουργούσε ο ευρωαμερικανικός διάλογος για την κλιματική αλλαγή, την καθαρή ενέργεια και την αειφόρο ανάπτυξη (EU-US High Level Dialogue on Climate Change, Clean Energy and Sustainable Development), ο οποίος πλέον διεξάγεται μόνο σε επίπεδο ανεπίσημων συνομιλιών¹⁴⁷. Ανάλογα, διμερείς επαφές διεξάγονται με τον Καναδά, ήδη από το 1975, μέσα από τον διάλογο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων-Καναδά (EC-Canada High Level Dialogue on Environment), μεταξύ της Γενικής Διεύθυνσης Περιβάλλοντος της Επιτροπής και του αρμόδιου υπουργείου του Καναδά¹⁴⁸.

A.2.2.: συνεργασία με την Ρωσική Ομοσπονδία

Αντίστοιχα, διμερής συνεργασία στον τομέα του περιβάλλοντος, πραγματοποιείται και μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ρωσικής Ομοσπονδίας, στα πλαίσια του ευρωρωσικού περιβαλλοντικού διαλόγου, που ξεκίνησε το 2006, και διεξάγεται ανά διετία μεταξύ της Γενικής Διεύθυνσης Περιβάλλοντος της Επιτροπής και του αρμόδιου υπουργείου της Ρωσίας. Ο διάλογος έχει προχωρήσει σε σημαντικό βάθος και διέπεται με βάση πέντε θεματικές, η καθεμία εκ των οποίων διενεργείται από μια ειδική υποομάδα, που επιβλέπεται από μια ειδική διμερή ομάδα εργασίας. Οι θεματικές είναι οι εξής: βιοποικιλότητα και φύση, κλιματική αλλαγή, επιβολή του νόμου προστασίας και διατήρησης των δασών, συλλογή δεδομένων και εποπτεία

¹⁴⁶ [EUComission/https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_09_1788](https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_09_1788)

¹⁴⁷ [EUComission/https://ec.europa.eu/environment/international_issues/relations_usa_en.htm](https://ec.europa.eu/environment/international_issues/relations_usa_en.htm)

¹⁴⁸ [EUComission/https://ec.europa.eu/environment/international_issues/relations_canada_en.htm](https://ec.europa.eu/environment/international_issues/relations_canada_en.htm)

και τέλος ζητήματα θαλάσσιου περιβάλλοντος και υδάτων. Η διμερής συνεργασία έχει πλέον αποκρυσταλλωθεί σε δύο θεμελιώδη σχήματα. Αφενός, στην ευρωρωσική συνεργασία για τον εκσυγχρονισμό, (EU-Russia Partnership for Modernisation /P4M), η οποία προβλέπει την ανάπτυξη ενός κοινού συστήματος πληροφοριών, την ανταλλαγή τεχνογνωσίας σε ζητήματα καθαρής ενέργειας και περιβαλλοντικά βιώσιμης παραγωγής, την διενέργεια κοινών δράσεων για την καταπολέμηση της παράνομης υλοτομίας και τέλος την διαμόρφωση ενοποιημένων νομικών βάσεων για την εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων των διασυνοριακών διμερών οικονομικών εγχειρημάτων. Συγχρόνως αφετέρου, η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Ρωσία συμμετέχουν από κοινού στην Βόρεια Διάσταση -Περιβαλλοντική Συνεργασία (Northern Dimension Environment Partnership /NDEP), η οποία έχει μεταξύ άλλων προβεί και στην χρηματοδότηση από το 2001, μέσω επενδύσεων τριών δισεκατομμυρίων ευρώ, περιβαλλοντικά βιώσιμων υποδομών στην Βορειοδυτική Ρωσία¹⁴⁹.

A.2.3.: συνεργασία με τις χώρες του αναπτυσσόμενου κόσμου (Κίνα, Ινδία, Αφρικανικές χώρες, Νοτιοανατολική Ασία)

Αντίστοιχα εκτεταμένο διμερές δίκτυο συνεργασίας υφίσταται μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας, το οποίο αποτελείται από ποικίλα σχήματα διάλογου για ένα σημαντικό εύρος περιβαλλοντικών ζητημάτων. Αυτό αποτελείται ειδικότερα, από τον διάλογο περιβαλλοντικών πολιτικών (Environment Policy Dialogue /EPD), που διενεργείται από το 2003 σε διπλωματικό επίπεδο, τον διμερή μηχανισμό συνεργασίας για τα δάση (Bilateral Cooperation Mechanism on Forests /BCM), που διενεργείται από το 2009 με την κρατική Διεύθυνση Δασών της Κίνας και την διμερή Γενική Διεύθυνση Κλιματικής Δράσης. Τέλος, λειτουργούν παράλληλα και άλλα προγράμματα συνεργασίας, όπως το πρόγραμμα περιβαλλοντικής διακυβέρνησης Ένωσης-Κίνας (EU-China Environmental Governance Programme /EGP), με σκοπό την αύξηση της επιρροής του περιβάλλοντος ως γνώμονα της διακυβέρνησης στην Κίνα, το πρόγραμμα περιβαλλοντικής βιωσιμότητας Ευρωπαϊκής Ένωσης-Κίνας (EU-China Environmental Sustainability Programme /ESP), που λειτουργεί από το 2012 με γνώμονα πενταετείς στόχους περιβαλλοντικής ανάπτυξης, στοχεύοντας ιδίως στην πρόληψη της βαρέας ρύπανσης, την διαχείριση των στερεών αποβλήτων και την αύξηση της ποιότητας των υδάτων, καθώς και η China-Europe Water Platform (CEWP), του 2012¹⁵⁰. Η ιδιαιτερότητα της τελευταίας συνίσταται στο ότι λειτουργεί με μια πολυμερή μορφή, καθώς σε αυτήν εκπροσωπούνται πλην της Κίνας και της Ένωσης, τα κράτη-μέλη της Ένωσης αλλά και ιδιωτικές επιχειρήσεις.

Με την Ινδία, υφίσταται ένας πολυεπίπεδος διάλογος της Ένωσης αναφορικά με τις περιβαλλοντικές προκλήσεις ήδη από το 2006, οπότε και ιδρύθηκε η κοινή ομάδα εργασίας για το περιβάλλον (Joint Working Group on Environment) αλλά και το Φόρουμ για το περιβάλλον Ευρωπαϊκής Ένωσης-Ινδίας (EU-India Environment Forum). Η ιδιαιτερότητα του τελευταίου συνίσταται στην εξειδικευμένη θεματική του αλλά και στην συμμετοχή στις εργασίες του εκτός από τις ευρωπαϊκές και ινδικές αρχές, επιχειρήσεων, ακαδημαϊκών φορέων και εκπροσώπων της κοινωνίας των πολιτών. Το 2016 εγκαινιάστηκε και η συνεργασία Ινδίας-Ευρωπαϊκής Ένωσης στον χώρο της διαχείρισης των υδάτων, (India-EU Water Partnership /IEWP), η οποία στοχεύει στην ενδυνάμωση των επιχειρησιακών, τεχνολογικών και επιστημονικών δυνατοτήτων της

¹⁴⁹ EUComission/https://ec.europa.eu/environment/international_issues/relations_russia_en.htm

¹⁵⁰ EUComission/https://ec.europa.eu/environment/international_issues/relations_china_en.htm

Ένωσης και της Ινδίας στο επίπεδο της διαχείρισης των υδάτων. Στην υλοποίηση αυτής της συνεργασίας συμμετέχουν εκτός της Ένωσης και της Ινδικής κυβέρνησης, κράτη-μέλη της Ένωσης, ινδικά ομόσπονδα κράτη, ανεξάρτητες αρχές, εκπρόσωποι του επιχειρηματικού κόσμου και της κοινωνίας των πολιτών¹⁵¹. Ωστόσο, η συνεργασία στερείται νομικά δεσμευτικού χαρακτήρα, όπως αναφέρεται στην κοινή διακήρυξη της Ινδίας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης¹⁵².

Ανάλογα μορφές συνεργασίας της Ένωσης σε διμερές επίπεδο, αλλά με λιγότερη εμβάθυνση λειτουργούν με την Βραζιλία, το Μεξικό και την Νότια Αφρική.

Όσον αφορά, ειδικότερα τις χώρες της Αφρικής, η Ένωση πέραν από τις διμερείς σχέσεις με το κάθε αφρικανικό κράτος, αλλά και την συνεργασία με τις χώρες της Βόρειας Αφρικής, στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής πολιτικής γειτονίας (ENP), συνεργάζεται και με την Αφρικανική Ένωση σε διμερές επίπεδο. Πιο συγκεκριμένα, αναφορικά με την συνεργασία σε περιβαλλοντικά ζητήματα, οι σχέσεις των δύο ηπείρων διέπονται από την κοινή στρατηγική Ευρώπης-Αφρικής (Africa-EU Joint Strategy/ JAES). Πρόκειται για ένα πολιτικό πλαίσιο συνεργασίας που θέτει ορισμένους στρατηγικούς στόχους και προβλέπει ορισμένα σχέδια δράσης για την υλοποίησή τους. Τέτοια σχέδια δράσης, προβλέπονται μεταξύ άλλων και αναφορικά με τον τομέα της κλιματικής αλλαγής και του περιβάλλοντος. Προτεραιότητες της στρατηγικής αποτελούν η διαμόρφωση κοινής ατζέντας για την αντιμετώπιση των προκλήσεων της κλιματικής αλλαγής, η αντιμετώπιση της υποβάθμισης του εδάφους και της ξηρασίας μέσα από την ενίσχυση σχεδίων όπως η πρωτοβουλία Sahel και το πράσινο τείχος της Σαχάρας¹⁵³.

Αναφορικά, με την διαχείριση των υδάτων η Ένωση εισήγαγε την πρωτοβουλία για τα ύδατα/ Water Initiative, στο παγκόσμιο συνέδριο για την αειφόρο ανάπτυξη το 2002 στο Γιοχάνεσμπουργκ της Νοτίου Αφρικής. Στόχος της πρωτοβουλίας ήταν η επίτευξη ορισμένων στόχων για την διεύρυνση της συνεργασίας στην διαχείριση των υδάτων αλλά και για την βελτίωση της ποιότητας των υδάτων. Στο πλαίσιο συνεργασίας που η πρωτοβουλία προβλέπει συμμετέχουν σε πολυμερές επίπεδο η Ένωση, τα κράτη-μέλη της, οι κυβερνήσεις των χωρών της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού αλλά και οι εμπλεκόμενοι ιδιωτικοί φορείς¹⁵⁴.

Ιδιαίτερη εμβάθυνση υπάρχει όμως και στον τομέα της συνεργασίας για την προστασία των δασών. Στον κλάδο αυτό υφίστανται διμερείς μορφές συνεργασίας μέσα από νομικά δεσμευτικές συμφωνίες μεταξύ της Ένωσης και μιας πλειάδας αφρικανικών κρατών. Πρόκειται για νομικά δεσμευτικές συμφωνίες που υποχρεώνουν το αντισυμβαλλόμενο κράτος της Ένωσης σε ανάπτυξη νομικών συστημάτων για τον έλεγχο του αν η εξαγωγή ξυλείας από τις παραγωγές αφρικανικές χώρες προς την Ένωση πληροί τις προϋποθέσεις της περιβαλλοντικής νομοθεσίας. Οι συμφωνίες αυτές είναι γνωστές υπό τον όρο εθελοντικές συμφωνίες συνεργασίας (Voluntary Partnership Agreements/ VPAs), και χρησιμοποιούν ως βάση τους προϋπάρχοντα πλαίσια διεθνούς συνεργασίας, όπως για παράδειγμα η πρωτοβουλία για την διακυβέρνηση και την εφαρμογή του νόμου για τα δάση (regional forest law enforcement and governance initiatives/ FLEG). Πρόκειται για μια περίπτωση συνεργασίας της Ένωσης σε διεθνές πεδίο που παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Ο λόγος έγκειται στο γεγονός ότι σε αντίθεση με τα υπόλοιπα

¹⁵¹ [EUComission/https://ec.europa.eu/environment/international_issues/relations_india_en.htm](https://ec.europa.eu/environment/international_issues/relations_india_en.htm)

¹⁵² JOINT DECLARATION BY THE REPUBLIC OF INDIA AND THE EUROPEAN UNION (EU) ON AN INDIA-EU WATER PARTNERSHIP (IEWP), Brussels, [30th March 2016], άρθρο V

¹⁵³ [EUComission/https://ec.europa.eu/environment/international_issues/relations_africa_en.htm](https://ec.europa.eu/environment/international_issues/relations_africa_en.htm)

¹⁵⁴ [EUComission/https://ec.europa.eu/environment/international_issues/relations_africa_en.htm](https://ec.europa.eu/environment/international_issues/relations_africa_en.htm)

σχήματα διεθνούς συνεργασίας δεν περιορίζεται σε πολιτικές διακηρύξεις και επιστημονική συνεργασία ή χρηματοδότηση. Αντίθετα, περιλαμβάνει νομικά δεσμευτικούς όρους και αναφέρεται ρητά στην επιβολή του νόμου εντός της αντισυμβαλλόμενης χώρας. Οι εν λόγω συμφωνίες συνεπώς παρουσιάζουν μια σημαντική δυναμική, ιδίως αν ληφθεί υπόψη και το γεγονός ότι εμφανίζουν ισχυρό αντίκτυπο στις οικονομικές σχέσεις της Ένωσης με την αντισυμβαλλόμενη της χώρα, και μάλιστα στον τομέα της εξαγωγής ξυλείας, ο οποίος είναι καίριας σημασίας κλάδος δραστηριότητας για την οικονομία πλειόνων αφρικανικών χωρών¹⁵⁵.

Τέλος, η Ένωση συνεργάζεται και με την Ένωση χωρών της Νοτιοανατολικής Ασίας (ASEAN), για την αντιμετώπιση ποικίλων περιβαλλοντικών προκλήσεων και κυρίως εκείνης της κλιματικής αλλαγής. Η συνεργασία των δύο περιφερειακών ενώσεων γίνεται ad hoc, σε επίπεδο διυπουργικών επαφών, μεταξύ των υπουργών περιβάλλοντος των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του αρμόδιου Επιτρόπου αφενός, και των αντίστοιχων υπουργών των κρατών-μελών της ASEAN αφετέρου. Πρόκειται για μια συνεργασία, περιορισμένη προς το παρόν στην ανταλλαγή εμπειριών και βέλτιστων πρακτικών στους τομείς της αειφόρου ανάπτυξης, της αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής, της προστασίας της βιοποικιλότητας και της ανάπτυξης πράσινων ψηφιακών τεχνολογιών¹⁵⁶. Συγχρόνως, δίδεται ιδιαίτερη έμφαση στην εξαγωγή από την Ένωση στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ασίας της στρατηγικής της Επιτροπής για την μετάβαση στην κυκλική οικονομία και την αντιμετώπιση της πλαστικής ρύπανσης.

A.2.4.: συμπεράσματα για την μέθοδο διμερούς συνεργασίας της Ένωσης με τρίτα κράτη στον τομέα του περιβάλλοντος

Γίνεται επομένως φανερό ότι, η συνεργασία της Ένωσης με τα ανωτέρω τρίτα κράτη ακολουθεί μια συγκεκριμένη δομή και παρουσιάζει κοινά χαρακτηριστικά. Καταρχάς, η συνεργασία αυτή γίνεται κατά κόρον σε ένα διμερές πλαίσιο, σε επίπεδο Επιτροπής, μέσω της Γενικής Διεύθυνσης περιβάλλοντος και κυβερνήσεων των τρίτων χωρών, εκπροσωπούμενων από το αρμόδιο υπουργείο. Αυτοί οι δύο φορείς αποτελούν την κινητήρια δύναμη για την συνεργασία. Είναι δε ιδιαίτερα σημαντικό ότι πλην ορισμένων εξαιρέσεων η Ένωση λειτουργεί ως εκπρόσωπος του συνόλου των κρατών-μελών της, τα οποία ακόμα και αν συμμετέχουν αυτοτελώς στην συνεργασία, όπως για παράδειγμα στην συνεργασία με την Ινδία, δεν διαδραματίζουν καίριο ρόλο, αλλά περιορίζονται σε μια συμβουλευτική δράση, αντίστοιχη με εκείνη των ΜΚΟ, των επιχειρήσεων ή των εκπροσώπων της κοινωνίας των πολιτών και της τοπικής κοινωνίας. Επιπλέον, χαρακτηριστικό της ως άνω μορφής συνεργασίας, αποτελεί το γεγονός ότι αυτή διενεργείται εκτός ενός σταθερού πολυμερούς πλαισίου αλλά μέσω ad hoc σχημάτων και μορφών διαλόγου τα οποία εδραιώνονται για την κάθε χώρα, και αφορούν ένα εξειδικευμένο περιβαλλοντικό ζήτημα ανά φορά, καθώς απουσιάζει ένα γενικό σχήμα συνεργασίας που να καλύπτει το σύνολο του τομέα του περιβάλλοντος.

Ακόμη, η συνεργασία συντελείται κατά κόρον με τρεις μορφές: είτε μέσω της διατύπωσης κοινών πολιτικών στόχων είτε μέσω της επεξεργασίας και ανταλλαγής τεχνικών και επιστημονικών δεδομένων, είτε τέλος μέσα από κοινές χρηματοδοτικές δράσεις. Και στις τρεις πάντως περιπτώσεις βασίζεται σε εργαλεία μη νομικής δεσμευτικότητας αλλά ηπίου δικαίου,

¹⁵⁵ EUComission/https://ec.europa.eu/environment/international_issues/relations_africa_en.htm

¹⁵⁶ Asean/https://asean.org/asean-eu-enhance-cooperation-protection-environment-climate-change/?fbclid=IwAR2EA_3o94bSe48hFDcXdGhVN3vai8Bj-Tz044EP6hal9GjJAqVZnnLU1Xk

όπως κοινές διακηρύξεις, φόρουμ διαλόγου ή κοινά συμπεράσματα. Είναι δε χαρακτηριστικό του ad hoc χαρακτήρα της συνεργασίας, ο διαφορετικός βαθμός συνεργασίας που έχει επιτευχθεί με την κάθε χώρα, όπως παρουσιάστηκε αναλυτικά ανωτέρω.

Η σημαντικότερη εντούτοις συμβολή της συγκεκριμένης μορφής συνεργασίας στην προστασία του περιβάλλοντος έγκειται στην σταδιακή αναβάθμιση αυτού σε καίριο παράγοντα της εξωτερικής πολιτικής της Ένωσης. Πράγματι, οι διμερείς σχέσεις της Ένωσης με το σύνολο των ως άνω κρατών περιλαμβάνουν πλέον ως καίριο τομέα την συνεργασία στην αντιμετώπιση των κοινών περιβαλλοντικών προκλήσεων αλλά και την από κοινού αναβάθμιση των τεχνικών και επιστημονικών δυνατοτήτων του συνόλου της διεθνούς κοινότητας, με στόχο την μετάβαση σε μια πράσινη, βιώσιμη οικονομία με αειφόρο ανάπτυξη, η οποία περιλαμβάνει πλέον και την πτυχή της κυκλικής οικονομίας. Με τον τρόπο αυτό οι περιβαλλοντικοί στόχοι της Ένωσης αποκτούν διεθνή αντίκτυπο, καθώς η Ένωση προωθεί πλέον την επίτευξη τους σε παγκόσμιο επίπεδο.

Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι μέσα από τα ως άνω σχήματα συνεργασίας η Ένωση εγκαθιδρύει έναν διάλογο σε περιβαλλοντικά ζητήματα με ανεπτυγμένες και αναπτυσσόμενες χώρες, και με το σύνολο εντέλει της διεθνούς κοινότητας, προσδίδοντας έτσι μια σημαντική διπλωματική διάσταση στην συνεργασία για τις περιβαλλοντικές προκλήσεις. Θα μπορούσε να λεχθεί ότι πρόκειται για μια αποτύπωση της σημαντικής ήπιας ισχύος της Ένωσης στο πεδίο του περιβάλλοντος διεθνώς, αλλά και μια προσπάθεια εξαγωγής του «πράσινου» οικονομικού προτύπου, που χαρακτηρίζει την Ευρωπαϊκή Ένωση στο σύνολο της διεθνούς κοινότητας. Δεν πρέπει να παραβλέπεται εξάλλου, ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί την μοναδική μεταξύ των μεγαλύτερων οικονομικά δυνάμεων του πλανήτη, που συμμετέχει ενεργά αλλά και προωθεί δυναμικά κάθε συμβατική προσπάθεια κατοχύρωσης της προστασίας του περιβάλλοντος στον χώρο του διεθνούς δικαίου. Τον ίδιο στόχο προσπαθεί να προωθήσει και μέσα από τις διμερείς σχέσεις της με τα τρίτα κράτη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΕΙΤΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΣΧΗΜΑΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η Ένωση στο πλαίσιο άσκησης της εξωτερικής της πολιτικής εκτός από την δυνατότητα σύναψης μεικτών συμφωνιών, στις οποίες συμμετέχει η ίδια και τα κράτη-μέλη της από την μια πλευρά και ένα τρίτο κράτος ως αντισυμβαλλόμενο αφετέρου, τείνει να ομαδοποιεί τις σχέσεις της με τα κράτη της ευρύτερης γεωγραφικής της περιφέρειας¹⁵⁷. Η ομαδοποίηση αυτή επιτυγχάνεται με την αξιοποίηση μιας σειράς εξουσιοδοτικών διατάξεων της ΣΛΕΕ, όπως παραδείγματος χάριν αυτές που της επιτρέπουν να συνάπτει εμπορικές σχέσεις με τρίτες χώρες, σχέσεις αναπτυξιακής συνεργασίας και σύνδεσης, ή και στενότερες σχέσεις, με στόχο την προσχώρηση και την διεύρυνση. Για την χρηματοδότηση των στόχων αυτών χρησιμοποιούνται για τις χώρες που έχουν σχέσεις γειτονίας με την Ένωση, τα εργαλεία του «European Neighborhood Policy Instrument», ENPI, ενώ για τις χώρες που τελούν σε διαδικασία προσχώρησης στην Ένωση, τα εργαλεία του «Instrument for Pre-Accession Assistance», IPA¹⁵⁸. Η ίδια τακτική χρησιμοποιείται και για την προώθηση των περιβαλλοντικών στόχων της Ένωσης.

B.1.: γενική επισκόπηση της συνεργασίας στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας

Αναλυτικότερα, σημαντικό εργαλείο για την προώθηση των στόχων περιβαλλοντικής προστασίας της Ένωσης, στην ευρύτερη γεωγραφική της περιφέρεια, αποτελεί η ευρωπαϊκή πολιτική γειτονίας. Στο πλαίσιο της ENP, η Ένωση επιδιώκει την συνεργασία με τα κράτη της Ανατολικής Ευρώπης, της Βόρειας Αφρικής και της Μέσης Ανατολής, με τα οποία συνορεύει ή γειτνιάζει. Ειδικά, στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος, η εκ φύσεως διασυνοριακότητα των οικολογικών προβλημάτων αλλά και η φιλοδοξία της Ένωσης να ηγηθεί των διεθνών και περιφερειακών προσπαθειών στον τομέα αυτό, οδήγησαν σε αύξηση της επίδρασης της ευρωπαϊκής πολιτικής γειτονίας στο περιβάλλον της ευρύτερης ευρωπαϊκής και μεσογειακής περιφέρειας. Η ENP, λειτουργεί στον τομέα του περιβάλλοντος μέσα από την θέση ορισμένων σχεδίων δράσης (Action Plans), τα οποία είναι δεσμευτικά προς τους εταίρους της Ένωσης. Τα σχέδια δράσης, περιλαμβάνουν την ολοκλήρωση διοικητικών δομών και διαδικασιών, την νομοθέτηση και υιοθέτηση πολιτικών με συμπερίληψη των περιβαλλοντικών αξιολογήσεων, ενώ δεσμεύουν και στο στάδιο της εκτέλεσης των αποφάσεων και υλοποίησης των στόχων¹⁵⁹. Συγχρόνως, χρησιμοποιείται και ένα σύνολο διατάξεων ηπίου δικαίου, που θέτει στόχους γενικής πολιτικής, όπως η ανάπτυξη εθνικών στρατηγικών για την αειφόρο ανάπτυξη και η ενίσχυση της συνεργασίας σε πολυμερές πλαίσιο. Ωστόσο, η ENP, δεν προσεγγίζει σε κανένα βαθμό το επίπεδο εναρμόνισης που επιτυγχάνεται κατά την προσχώρηση κράτους στην Ένωση, καθώς οι εταίροι στο πλαίσιο της ENP, δεν υποχρεούνται να ενσωματώσουν στο εθνικό τους δίκαιο το ενωσιακό κερκτημένο.

¹⁵⁷ Γκλαβίνης Π., η αδύνατη ένωση της Μεσογείου: Δέκα χρόνια από την ίδρυση της «Ένωσης για την Μεσόγειο», περιοδικό «Ευρωπαϊκό Δίκαιο», τεύχος 2/2019, Απρίλιος-Ιούνιος 2019, σελ. 1

¹⁵⁸ Ibid

¹⁵⁹ Buzogany Aron and Oriol Costa “Greening in the Neighborhood? The environmental dimension of the ENP in Morocco and Ukraine”, European Foreign Affairs Review, έκδοση 2009, σελίδα 528

Μοχλό της περιβαλλοντικής προστασίας στο πλαίσιο της ENP, αποτελεί η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και ιδίως η διεύθυνση E της γενικής Διεύθυνσης περιβάλλοντος, η οποία αφορά τα διεθνή ζητήματα. Στο πλαίσιο της Διεύθυνσης E, λειτουργεί το ειδικό τμήμα αναφορικά με την διεύρυνση και τις γειτονικές χώρες. Στόχος του τμήματος αποτελεί η ένταξη και αναβάθμιση της προστασίας του περιβάλλοντος σε κύρια πτυχή της ENP.

Πράγματι, το περιβάλλον αντιμετωπίζει μια συνεχή αναβάθμιση του ρόλου του στα πλαίσια της ENP, παρότι παραμένει ακόμα σχετικά δευτερεύων στόχος. Στα πλαίσια των στόχων αυτών ακολουθούνται τρεις στρατηγικές συνεργασίας από την Ένωση. Καταρχάς, επιδιώκεται η λειτουργική συνεργασία. Αυτή έγκειται στην απευθείας συνεργασία των αρμοδίων αρχών της Ένωσης με εκείνες των τρίτων κρατών για την ανταλλαγή τεχνογνωσίας, know-how και δεδομένων, με σκοπό την προώθηση ενός ρυθμιστικού πλαισίου στις τρίτες χώρες, που να προσομοιάζει κατά το μέτρο του δυνατού το επίπεδο προστασίας του περιβάλλοντος που ισχύει εντός της Ένωσης. Η μέθοδος αυτή προσομοιάζει με την ανταλλαγή επιστημονικών δεδομένων μεταξύ της Επιτροπής και των ειδικών υπηρεσιών των κρατών-μελών στο εσωτερικό της Ένωσης, και λειτουργεί ως μια βαθμίδα εξωτερικής διακυβέρνησης της Ένωσης. Η μέθοδος αυτή εκτός της μεταφοράς τεχνογνωσίας, μπορεί να λάβει και την μορφή της δημιουργίας ad hoc περιφερειακών δικτύων, που να αυτονομούνται μερικώς από την ENP.

Δεύτερη μέθοδο συνεργασίας αποτελεί η μέθοδος της συνεργασίας της Ένωσης με παράγοντες των τρίτων κρατών, είτε αυτοί είναι διοικητικές υποδιευθύνσεις είτε και κοινωνικοί εταίροι. Σημαντική διαφορά της μεθόδου αυτής αποτελεί το γεγονός ότι στόχος της Ένωσης στα πλαίσια της διαδικασίας αυτής δεν είναι η υιοθέτηση από το τρίτο κράτος των ενωσιακών κανόνων. Αντίθετα, η Ένωση χρησιμοποιεί την συνεργασία αυτή για να επιτύχει την υιοθέτηση των κανόνων περιβαλλοντικής προστασίας του διεθνούς δικαίου, που θεσμοθετούν διεθνείς ή περιφερειακοί οργανισμοί. Η μέθοδος αυτή συνεργασίας λειτουργεί σε ένα πολυμερές επίπεδο, και συνεπώς διαφοροποιείται σημαντικά από την θεμελιώδη δομή της ENP, που έγκειται στην διμερή συνεργασία της Ένωσης και του τρίτου κράτους.

Τέλος, ως επιπρόσθετη μέθοδος συνεργασίας, χρησιμοποιείται η ενδυνάμωση της κοινωνίας των πολιτών της τρίτης χώρας, με στόχο την δημιουργία μέσα από ένα διεθνές δίκτυο ενός μοχλού πίεσης για την υιοθέτηση των κανόνων περιβαλλοντικής προστασίας. Ο σκοπός αυτός επιτυγχάνεται είτε μέσω της χρηματοδότησης διεθνών και εγχώριων μη κυβερνητικών οργανώσεων οικολογικού χαρακτήρα, είτε μέσω της δημιουργίας ενός δικτύου επικοινωνίας μεταξύ αυτών και της Επιτροπής¹⁶⁰.

Παραδείγματα της προσπάθειας αυτής αποτελούν η συνεργασία της Ένωσης σε περιβαλλοντικά ζητήματα, κατά το ως άνω πλαίσιο με την Ουκρανία και το Μαρόκο. Στα πλαίσια της ENP, θεσμοθετήθηκαν υπό την αιγίδα της Γενικής Διεύθυνσης περιβάλλοντος της Επιτροπής, δίκτυα μεταξύ της Διεύθυνσης, των περιβαλλοντικών ακόλουθων της Επιτροπής στις δύο αυτές χώρες, και ειδικών αξιωματούχων της Ουκρανίας και του Μαρόκο αρμόδιων για ζητήματα περιβάλλοντος και συνεργασίας με την Ένωση, με σκοπό την ενίσχυση της συνεργασίας στην περιφέρεια της Μαύρης Θάλασσας και της Μεσογείου αντίστοιχα.

¹⁶⁰ Buzogany Aron and Oriol Costa “Greening in the Neighborhood? The environmental dimension of the ENP in Morocco and Ukraine”, *European Foreign Affairs Review*, έκδοση 2009, σελίδα 529-531

Τέτοια δίκτυα αποτελούν στην περίπτωση της Ουκρανίας η πρωτοβουλία για «Συνεργασία στην Μαύρη Θάλασσα», και η DABLAS (Danube Black Sea Task Force), η οποία παρότι υφίσταται ήδη από το 2001 απέκτησε νέα δυναμική στα πλαίσια της ENP. Και οι δύο περιπτώσεις αποτελούν παραδείγματα πολυμερούς περιφερειακής συνεργασίας. Η μεν πρώτη σε διακρατικό επίπεδο μεταξύ κρατών της Ένωσης, που συνορεύουν με την Μαύρη Θάλασσα (Βουλγαρία, Ρουμανία), της Τουρκίας (κράτος υπό ένταξη) και κρατών της ENP (Ουκρανία, Μολδαβία, Γεωργία). Η δεύτερη λειτουργεί ως ένα πολυμερές δίκτυο που περιλαμβάνει την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, διεθνείς οργανισμούς (Επιτροπή για την προστασία του Δούναβη, Επιτροπή για την Μαύρη Θάλασσα) αλλά και κράτη-μέλη¹⁶¹. Στην περίπτωση δε ειδικά της Ουκρανίας, το εθνικό δίκαιο προστασίας του περιβάλλοντος της χώρας έχει υποστεί σημαντική μεταρρύθμιση με αποτέλεσμα να προσεγγίζει σε μεγάλο βαθμό το ενωσιακό κεκτημένο. Θα μπορούσε ωστόσο να λεχθεί, ότι το αποτέλεσμα αυτό δεν οφείλεται τόσο στην επιτυχία της ENP στην προστασία του περιβάλλοντος αλλά μάλλον στην επιδίωξη της Ουκρανίας να ενσωματώσει το ενωσιακό κεκτημένο ώστε να διευκολυνθεί ο μακροπρόθεσμος στόχος της πλήρους ένταξης της στην Ένωση.

Εντούτοις, η περιβαλλοντική προστασία στα πλαίσια της ENP, παρατηρείται ότι δεν απομακρύνεται από τις μορφές περιφερειακής συνεργασίας του διεθνούς δικαίου και δεν αγγίζει τον βαθμό δέσμευσης που επιτυγχάνεται μεταξύ της Ένωσης και των υπό ένταξη κρατών. Υπό το πρίσμα αυτό θα μπορούσε να λεχθεί ότι εντέλει το σημαντικότερο αποτέλεσμα της είναι η συνεργασία με φορείς της κοινωνίας των πολιτών και η διαμόρφωση ενός μηχανισμού ηπίου δικαίου που αποτελεί ωστόσο έναν ισχυρό μοχλό πίεσης στο εσωτερικό των τρίτων κρατών. Παράλληλα, η ύπαρξη ισχυρών οικονομικών σχέσεων των κρατών της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας με την Ένωση είναι καίριας σημασίας για την οικονομία τους, γεγονός που αυξάνει την πίεση συμμόρφωσης και προς τις υποχρεώσεις που συνεπάγεται η συμμετοχή στην ENP, ως προς το σκέλος προστασίας του περιβάλλοντος.

B.2. : Η προστασία του περιβάλλοντος στα πλαίσια της Ανατολικής Εταιρικής Σχέσης

Μέρος της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας, αποτελεί η Ανατολική Εταιρική Σχέση (Eastern Partnership). Ιδιαίτερα σημαντικό για την προστασία του περιβάλλοντος είναι το γεγονός ότι στους μελλοντικούς στόχους της Eastern Partnership, η οποία λειτουργεί ως διμερές πλαίσιο συνεργασίας μεταξύ της Ένωσης αφενός και της Λευκορωσίας, της Ουκρανίας, της Μολδαβίας, της Γεωργίας, της Αρμενίας και του Αζερμπαϊτζάν αφετέρου, περιλαμβάνονται ειδικές αναφορές στους στόχους επίτευξης της βιώσιμης ανάπτυξης και στα μέσα υλοποίησής τους.

Ειδικότερα, στην κοινή διακοίνωση του ύπατου εκπροσώπου εξωτερικής πολιτικής της Ένωσης, προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το Συμβούλιο, την Επιτροπή των Περιφερειών και την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, με τίτλο «Eastern Partnership beyond 2020», περιλαμβάνεται ο στόχος της σταδιακής απεξάρτησης από τον άνθρακα μέσω συνεργασίας για την από κοινού οικολογική και ψηφιακή μεταμόρφωση των οικονομιών της Ένωσης και των έξι κρατών. Για την επίτευξη των στόχων αυτών προβλέπεται η χρηματοδότηση και ενίσχυση των έξι κρατών της Ανατολικής Εταιρικής Σχέσης στα πλαίσια της νέας Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας. Επιπλέον, το άρθρο 4.3 της Διακοίνωσης, προβλέπει την

¹⁶¹ Buzogany Aron and Oriol Costa “Greening in the Neighborhood? The environmental dimension of the ENP in Morocco and Ukraine”, *European Foreign Affairs Review*, έκδοση 2009, σελίδα 538-539

αρωγή της Ένωσης στις προαναφερθείσες χώρες, ώστε να επιτύχουν τον στόχο της κλιματικής ουδετερότητας αλλά και να υλοποιήσουν τις υποχρεώσεις που ανέλαβαν από την συμφωνία των Παρισίων για την κλιματική αλλαγή. Αντίστοιχα, οι υπό κρίση χώρες δηλώνουν την υποστήριξη τους προς την νέα Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία. Συγχρόνως, προβλέπεται η ανάληψη δράσεων από την Ένωση για να βελτιωθεί στις υπό κρίση χώρες η ποιότητα των υδάτων και της ατμόσφαιρας, η διαχείριση των απορριμμάτων και η ανταπόκριση αυτών στην παράνομη υλοτομία και στα ακραία καιρικά φαινόμενα. Ακόμη προβλέπεται η ελεύθερη πρόσβαση των υπό κρίση χωρών στα επιστημονικά δεδομένα της Ένωσης που εντάσσονται στο σύστημα Copernicus. Εκτός όμως από την συνεργασία αυτή μεταξύ της Ένωσης και των έξι αυτών κρατών, προβλέπεται και άμεση συνεργασία μεταξύ της Ένωσης και επιχειρήσεων των υπό κρίση χωρών. Πιο συγκεκριμένα η Ένωση μέσα από την ενίσχυση επιχειρήσεων αλλά και μέσα από την διεπιχειρησιακή συνεργασία εγχώριων και ενωσιακών επιχειρήσεων, θα προωθήσει κατόπιν αιτήματος των υπό κρίση κρατών την μετάβαση τους προς ένα μοντέλο κυκλικής οικονομίας. Τέλος, προβλέπεται η λήψη μέτρων για την προστασία συγκεκριμένων απειλούμενων ειδών αλλά και περιοχών σημαντικής βιοποικιλότητας στις υπό κρίση χώρες¹⁶².

Μέσα από το σύνολο των δράσεων αυτών, γίνεται φανερό ότι η Ανατολική Εταιρική Σχέση αποτελεί επί της ουσίας μια εμβάθυνση της ENP, η οποία δίδει ειδική έμφαση στα οικολογικά ζητήματα. Η ενσωμάτωση σε αυτήν οικολογικών στόχων μέσα από ένα πλέγμα διακηρύξεων την καθιστά ένα ισχυρό εργαλείο ηπίου δικαίου, που αποτελεί έναν αποτελεσματικό μοχλό πίεσης. Η σύνδεση δε της υλοποίησης των στόχων αυτών προστασίας του περιβάλλοντος με την παροχή χρηματοδότησης από την Ένωση, λειτουργεί ως εγγύηση για την υλοποίησή τους. Με τον τρόπο αυτό η Ένωση αναδεικνύεται σε κινητήρια δύναμη για την προστασία του περιβάλλοντος και την πράσινη μετάβαση στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Ευρώπης και του Καυκάσου, ενώ η νέα Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία αποκτά μια *de facto* ισχύ, που υπερβαίνει τα όρια της ενωσιακής επικράτειας.

B.3.: Η συμβολή της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας στην Προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος της Μεσογείου

Το δεύτερο σκέλος της ENP στον τομέα του περιβάλλοντος, αποτελείται από την περιφερειακή συνεργασία για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος της Μεσογείου. Στο σκέλος αυτό μοχλό για την προώθηση της συνεργασίας αποτελεί η Ένωση για την Μεσόγειο (Union for the Mediterranean), μια πολυμερής συνεργασία που ιδρύθηκε το 2008 στο Παρίσι από 43 αρχηγούς κρατών και κυβερνήσεων των ευρωμεσογειακών κρατών. Σημαντικός καρπός της συνεργασίας αυτής υπήρξε η πρωτοβουλία Horizon 2020, που έχει ως στόχο την αντιμετώπιση των αιτιών που ευθύνονται για το 80% της θαλάσσιας ρύπανσης στην Μεσόγειο¹⁶³. Στις 13 Μαΐου του 2014, οι αρμόδιοι υπουργοί για το περιβάλλον και την κλιματική αλλαγή των 43 κρατών που συναποτελούν την Ένωση για την Μεσόγειο συγκεντρώθηκαν στην Αθήνα για την πρώτη διπλωματική συνάντηση για το περιβάλλον και την κλιματική αλλαγή. Η συνάντηση κατέληξε σε μια κοινή διακήρυξη, στην οποία οι υπογράφωντες επανεπιβεβαίωσαν την υποστήριξη τους στην πρωτοβουλία Horizon 2020, και στους πυλώνες αυτής που είναι η αντιμετώπιση της

¹⁶² European Commission, High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy, “Joint Communication to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Eastern Partnership policy beyond 2020, Reinforcing Resilience- an Eastern Partnership that delivers for all”, Brussels 18.3.2020

¹⁶³ EUComission/https://ec.europa.eu/environment/enlarge/med/regional_cooperation_en.htm

ρύπανσης των στερεών και υγρών αποβλήτων καθώς και των βιομηχανικών εκπομπών, κάλεσαν σε ενίσχυση της περιφερειακής συνεργασίας που θεμελιώνει η Συνθήκη της Βαρκελώνης, προς τον σκοπό της αειφόρου ανάπτυξης και ανέλαβαν την δέσμευση της επιτάχυνσης των απαιτούμενων μεταρρυθμίσεων για την μετάβαση σε μια οικολογικά βιώσιμη οικονομία καθώς και της ενίσχυσης της ανταλλαγής επιστημονικών δεδομένων που συντελείται μέσω του μηχανισμού των Shared Environment Information Systems (SEIS)¹⁶⁴. Μεταξύ των υπογραφόντων την διακήρυξη είναι και η ίδια η Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ γίνεται ειδική μνεία στην αξιοποίηση των πόρων του Πράσινου ταμείου για το κλίμα, των International Financial Institutions (IFIs), αλλά και του EU Neighborhood Investment Facility.

Το όλο σύστημα ακολουθεί την λογική της πολυμερούς συνεργασίας που περιλαμβάνει κράτη, διεθνείς και περιφερειακούς οργανισμούς αλλά και την συνεργασία ιδιωτικών φορέων είτε στο σκέλος της χρηματοδότησης είτε στο σκέλος της επιστημονικής αρωγής. Το θεμέλιο δε του συστήματος που είναι ο Horizon 2020, λειτουργεί σε μια τριπλή βάση, που περιλαμβάνει το χρηματοδοτικό, το επιχειρησιακό και το εποπτικό σκέλος.

Το χρηματοδοτικό σκέλος συντελείται μέσω επενδύσεων για την μείωση και την πρόληψη της μόλυνσης και διοικείται από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων και την Γραμματεία της Ένωσης για την Μεσόγειο. Το επιχειρησιακό σκέλος συντελείται διά του Capacity Building / διαμόρφωση δυνατοτήτων για την επίτευξη των στόχων, και διοικείται από την συνπροεδρία της Ένωσης για την Μεσόγειο (ευρωπαϊκή Ένωση διά της Επιτροπής και Ιορδανία) και το πρόγραμμα UNEP/MAP (Σχέδιο δράσης για την Μεσόγειο). Τέλος το σκέλος της αξιολόγησης και εποπτείας για την επίτευξη των στόχων αποτελείται από την UNEP/MAP και τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Περιβάλλοντος¹⁶⁵. Πρόκειται για ένα πολυμερές σχήμα διεθνούς συνεργασίας που λειτουργεί σε πλείονα επίπεδα. Οι στόχοι τίθενται σε μια διάσκεψη καθαρά διακυβερνητικού χαρακτήρα, για την υλοποίηση τους ωστόσο το βάρος αρμοδιότητας μετατίθεται από τα κράτη-μέλη της Ένωσης και τα τρίτα κράτη, σε ένα διμερές πλαίσιο συνεργασίας μεταξύ της Ένωσης για την Μεσόγειο και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Είναι δε ιδιαίτερα σημαντικό ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση συμμετέχει στην συνεργασία μέσω των εξειδικευμένων οργανισμών αυτής όπως η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων και ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος.

Παρότι πρόκειται για μια συνεργασία περιφερειακού χαρακτήρα που εντάσσεται στο διεθνές δίκαιο, οι αναλαμβανόμενες δεσμεύσεις αλλά και ο τρόπος υλοποίησης τους εκφεύγει από τα συνήθη στον χώρο του διεθνούς δικαίου. Η θέση ορισμένων στόχων από τα κράτη-μέλη και ο έλεγχος της υλοποίησης αυτών από την Ένωση, καθιστά σημαντική την δέσμευση των συμβαλλομένων κρατών-μελών. Παράλληλα, η πρόβλεψη για την θέσπιση στις τρίτες χώρες εθνικών υπηρεσιών αρμόδιων για την διαμόρφωση και την επιβολή του περιβαλλοντικού δικαίου, σημαίνει άνευ ετέρου σημαντικό βαθμό δέσμευσης και από τα τρίτα κράτη. Κατά τα λοιπά ακολουθείται η συνήθης μορφή συνεργασίας της Ένωσης σε διεθνές επίπεδο, η οποία παρατηρήθηκε ανωτέρω και στην Ανατολική Εταιρική Σχέση, ήτοι η επίτευξη των στόχων συνεργασίας με τα μέσα της χρηματοδοτικής και επιστημονικής αρωγής και η επιθυμία εμπλοκής στο σχήμα συνεργασίας πλειόνων οργανισμών, ώστε να διαμορφωθεί ένα πλέγμα

¹⁶⁴ Union for the Mediterranean Ministerial Meeting on Environment and Climate Change 13 May 2014 Athens

¹⁶⁵ EUComission/https://ec.europa.eu/environment/enlarge/med/horizon_2020_en.htm

νομικών δεσμεύσεων ποικίλων πηγών αλλά και με πλείονες παράγοντες επιφορτισμένους με την υλοποίηση του.

Για τον λόγο αυτό συμμετέχει τόσο η ίδια η Ένωση, όσο και τα κράτη-μέλη, αλλά και τρίτα κράτη, διεθνείς οργανισμοί, και περιφερειακοί οργανισμοί ώστε να αξιοποιηθεί πλην του υπό κρίση συμβατικού πλαισίου, το ενωσιακό δίκαιο και το προϋπάρχον διεθνές δίκαιο. Συγχρόνως, προωθείται η συμμετοχή στο στάδιο της διαβούλευσης αλλά και εφαρμογής των στόχων, της κοινωνίας των πολιτών, μη κυβερνητικών οργανώσεων και επιχειρήσεων. Τέλος η Ένωση προωθεί την απευθείας συνεργασία εξειδικευμένων οργανισμών με εξειδικευμένες εθνικές υπηρεσίες, επιφορτισμένες με τον ίδιο σκοπό. Για τον λόγο αυτό άλλωστε και γίνεται αναφορά στην ενίσχυση των τρίτων κρατών, ώστε να δημιουργήσουν εξειδικευμένες υπηρεσίες αρμόδιες για την εφαρμογή του δικαίου προστασίας του περιβάλλοντος.

B.4.: Η συμμετοχή της Ένωσης σε περιφερειακά σχήματα προστασίας του περιβάλλοντος- τα παραδείγματα της Μεσογείου, του Βόρειου Ατλαντικού και της Βαλτικής

Εκτός όμως από την δράση της στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας, η Ένωση μετέχει και σε περιφερειακά και διεθνή σχήματα για την προστασία του περιβάλλοντος της ευρύτερης περιοχής της, ιδίως δε του θαλάσσιου.

Τα ευρωπαϊκά θαλάσσια ύδατα υποδιαιρούνται σε τρεις περιοχές, οι οποίες είναι η Μεσόγειος Θάλασσα, η Βαλτική Θάλασσα και ο Βορειοανατολικός Ατλαντικός. Κάθε μια από αυτές τις περιοχές έχει μεγάλη ιστορική αλλά και οικονομική σπουδαιότητα για την Ένωση, τόσο ως προς την αλιεία, την ναυτιλία αλλά και το διεθνές εμπόριο. Ταυτόχρονα, δεδομένης της εγγύτητας τους προς τις ακτές των κρατών-μελών της Ένωσης, η καλή περιβαλλοντική κατάσταση των υδάτων στις περιοχές αυτές, είναι καίριας σημασίας τόσο για την οικονομία και το περιβάλλον της Ένωσης, όσο και για την υγεία των ευρωπαίων πολιτών. Για τον λόγο αυτό, για κάθε μία εξ' αυτών έχουν υιοθετηθεί Διεθνείς Συμβάσεις στις οποίες συμμετέχει η Ευρωπαϊκή Ένωση¹⁶⁶. Πρόκειται για μεικτές διεθνείς συμβάσεις προστασίας του περιβάλλοντος, με την συμμετοχή της Ένωσης, των κρατών-μελών της που βρίσκονται γεωγραφικά στην αντίστοιχη για την κάθε σύμβαση περιφέρεια αλλά και των τρίτων κρατών της αντίστοιχης γεωγραφικής περιφέρειας. Ο λόγος, ωστόσο, που εξετάζονται στην παρούσα ενότητα και όχι σε εκείνη των μεικτών διεθνών συμβάσεων, είναι το γεγονός πως σε αντίθεση με άλλες διεθνείς μεικτές συμβάσεις, που έχουν ως αντικείμενο την αντιμετώπιση διεθνών περιβαλλοντικών προκλήσεων, οι εν λόγω συμβάσεις έχουν τοπικό χαρακτήρα, καθώς απευθύνονται σε κράτη αλλά και διεθνείς οργανισμούς της συγκεκριμένης κάθε φορά γεωγραφικής περιφέρειας. Επομένως, εντάσσονται μάλλον στην περιφερειακή στρατηγική της Ένωσης, συμπληρώνοντας την στρατηγική της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας, παρά στην στρατηγική της Ένωσης για αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προκλήσεων στο διεθνές πεδίο.

¹⁶⁶ Καλλία – Αντωνίου Α., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 1/2007, Ιανουάριος - Φεβρουάριος - Μάρτιος - Η Ευρωπαϊκή πολιτική για τη Διαχείριση και την Προστασία του Θαλάσσιου Περιβάλλοντος, σελίδα 8

B.4.1.: περιφερειακή συνεργασία για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος της Μεσογείου

Όσον αφορά το θαλάσσιο περιβάλλον της Μεσογείου, ιδιαίτερο σημαντικό εργαλείο για την προστασία του αποτελεί η σύμβαση της Βαρκελώνης, για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος και της ακτογραμμής της Μεσογείου. Πρόκειται για μια μεικτή διεθνή σύμβαση με συμβαλλόμενους τόσο την Ευρωπαϊκή Ένωση, όσο και τα κράτη-μέλη καθώς και τρίτα κράτη, που περιβρέχονται από την Μεσόγειο θάλασσα, και ειδικότερα, την Αλβανία, την Αλγερία, την Βοσνία-Ερζεγοβίνη, την Αίγυπτο, το Ισραήλ, τον Λίβανο, την Λιβύη, το Μαρόκο, το Μαυροβούνιο, το Μονακό, την Συρία, την Τυνησία και την Τουρκία. Η διεθνής αυτή σύμβαση αποτελεί παράδειγμα συνεργασίας των κρατών-μελών της Ένωσης, τόσο μεταξύ τους, όσο και με την ίδια την Ένωση αλλά και τρίτα κράτη, για την επίτευξη του στόχου της προστασίας του περιβάλλοντος. Ειδικότεροι στόχοι της αποτελούν η αξιολόγηση και ο έλεγχος της θαλάσσιας ρύπανσης, η βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων της Μεσογείου, η προστασία της φυσικής και πολιτισμικής της κληρονομιάς, η ένταξη του περιβάλλοντος στον στόχο της κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης, αλλά και η ενδυνάμωση της αλληλεγγύης δια μέσου της προώθησης της συνεργασίας μεταξύ των κρατών, που περιβάλλουν την Μεσόγειο. Πρόδρομο της Σύμβασης, αποτέλεσε η σύναψη από 16 κράτη της Μεσογείου και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας το 1975 του Μεσογειακού Σχεδίου Δράσης, με στόχο την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος της Μεσογείου¹⁶⁷.

Η σύμβαση καθιερώνει ένα πολυμερές πλαίσιο διακρατικής συνεργασίας με την συμμετοχή της Ένωσης. Ειδικότερα, το άρθρο 3 αυτής προβλέπει συνεργασία των μερών «στην εφαρμογή διεθνών κανονισμών για την πρόληψη, τη μείωση και τον έλεγχο της ρύπανσης του θαλάσσιου περιβάλλοντος από πλοία, στη λήψη όλων των αναγκαίων μέτρων σε περιπτώσεις περιστατικών ρύπανσης», με λήψη υπόψη της συμμετοχής τοπικών αρχών, μη κυβερνητικών οργανώσεων και κοινωνικοοικονομικών παραγόντων. Τα μέτρα αυτά πρόληψης της ρύπανσης, περιλαμβάνουν, όπως ορίζει το άρθρο 4, σχέδια εκτάκτου ανάγκης για την πρόληψη και καταπολέμηση των περιστατικών ρύπανσης. Παράλληλα, το άρθρο 5 προβλέπει ένα σκέλος πολυμερούς ή διμερούς συνεργασίας για την παρακολούθηση της Μεσογείου, με σκοπό τον έγκαιρο και αποτελεσματικό εντοπισμό περιστατικών θαλάσσιας ρύπανσης. Τόσο τα σχέδια στο σκέλος της παρακολούθησης όσο και εκείνα στο σκέλος της αντιμετώπισης των περιστατικών ρύπανσης, μπορούν να έχουν είτε διμερή, είτε πολυμερή μορφή είτε και να αναπτύσσονται μεμονωμένα από ένα μέρος της σύμβασης. Ακόμα το άρθρο 7 της σύμβασης προβλέπει υποχρέωση των μερών για ανταλλαγή και παροχή πληροφοριών, ορίζοντας ειδικότερα ότι: «1. Κάθε Μέρος αναλαμβάνει να παράσχει στα υπόλοιπα Μέρη πληροφορίες σχετικά με : (α) τον αρμόδιο εθνικό οργανισμό ή τις αρχές που είναι αρμόδιες για την καταπολέμηση της ρύπανσης της θάλασσας από πετρέλαιο και επικίνδυνες και επιβλαβείς ουσίες (β) τις αρμόδιες εθνικές αρχές που είναι υπεύθυνες για τη λήψη αναφορών σχετικών με τη ρύπανση της θάλασσας από πετρέλαιο και επικίνδυνες και επιβλαβείς ουσίες και για τον χειρισμό θεμάτων που αφορούν σε μέτρα βοήθειας μεταξύ των Μερών (γ) τις εθνικές αρχές που έχουν την εξουσία να δρουν για λογαριασμό της Χώρας σε ό,τι αφορά στα μέτρα αλληλοβοήθειας και αλληλοσυνεργασίας μεταξύ των Μερών (δ) τον εθνικό οργανισμό ή τις αρχές που έχουν την ευθύνη για την εφαρμογή της παραγράφου 2 του

¹⁶⁷ Σύμβαση της Βαρκελώνης για την προστασία της Μεσογείου θαλάσσης από τη Ρύπανση

Άρθρου 4, ιδιαίτερα αυτών που έχουν την ευθύνη για την εφαρμογή των σχετικών διεθνών συμβάσεων και άλλων συναφών εφαρμόσιμων κανονισμών, αυτών που έχουν την ευθύνη για τις ευκολίες υποδοχής των λιμένων και αυτών που έχουν την ευθύνη για την παρακολούθηση των απορρίψεων που είναι παράνομες σύμφωνα με τη Σύμβαση MARPOL 73/78 (ε) τους κανονισμούς και άλλα ζητήματα που έχουν άμεση επίπτωση στην ετοιμότητα και στην αντιμετώπιση της ρύπανσης της θάλασσας από επικίνδυνες και επιβλαβείς ουσίες (στ) τις νέες μεθόδους με τις οποίες είναι δυνατόν να αποφευχθεί η ρύπανση της θάλασσας από πετρέλαιο και επικίνδυνες και επιβλαβείς ουσίες, καινούρια μέτρα για την καταπολέμηση της ρύπανσης, νέες εξελίξεις στην τεχνολογία διενέργειας παρακολούθησης και στην εξέλιξη ερευνητικών προγραμμάτων». Επιπλέον, στο άρθρο 9 ρυθμίζεται η υποχρέωση των μερών να εκδίδουν οδηγίες προς τους πλοιάρχους ή προς άλλα πρόσωπα, που ευθύνονται για τα πλοία, ώστε να εξασφαλίζεται η ταχύτερη δυνατή ειδοποίηση των αρχών του αρμόδιου παράκτιου κράτους, για τυχόν περιστατικά διαρροής επικίνδυνων για το περιβάλλον ουσιών και ρύπανσης.

Ιδιαίτερα σημαντικό είναι το άρθρο 18 της Σύμβασης, καθώς προβλέπει την δυνατότητα ανάπτυξης εντός του πλαισίου της Σύμβασης διμερών ή πολυμερών περιφερειακών συμφωνιών μεταξύ των μερών για την επίτευξη των σκοπών της Σύμβασης, καθώς και το άρθρο 19, το οποίο ρυθμίζει την δυνατότητα διενέργειας συνόδων, ορίζοντας ειδικότερα ότι «*Θέματα των Συνόδων των Μερών του παρόντος Πρωτοκόλλου θα είναι ειδικότερα :*(α) *Εξέταση και συζήτηση των αναφορών από το Περιφερειακό Κέντρο για την εφαρμογή του παρόντος Πρωτοκόλλου, και ειδικότερα των Άρθρων 4, 7 και 16.*(β) *Διατύπωση και υιοθέτηση στρατηγικών, σχεδίων δράσης και προγραμμάτων για την εφαρμογή του παρόντος Πρωτοκόλλου.* (γ) *Συνεχής έλεγχος και εξέταση της αποτελεσματικότητας αυτών των στρατηγικών, των σχεδίων δράσης και των προγραμμάτων, καθώς και της ανάγκης υιοθέτησης νέων στρατηγικών, σχεδίων δράσης και προγραμμάτων και της κατάρτισης μέτρων προς αυτήν την κατεύθυνση.*(δ) *Εκτέλεση άλλων τέτοιων λειτουργιών που μπορεί να είναι κατάλληλες για την εφαρμογή του παρόντος Πρωτοκόλλου*». Οι δυνατότητες αυτές έχουν αξιοποιηθεί, όπως διαφάνηκε ανωτέρω από την ανάπτυξη ενός πολυμερούς πλαισίου περιφερειακής συνεργασίας από την Ένωση, στον χώρο της Μεσογείου, με πλήθος οργανισμών, συνόδων και σχημάτων συνεργασίας για την επίτευξη των σκοπών της σύμβασης.

Η σύμβαση της Βαρκελώνης, έχει κυρωθεί από την Ένωση, με τις με τις αποφάσεις του Συμβουλίου 77/585/ΕΟΚ¹⁶⁸ και 1999/802/ΕΚ¹⁶⁹. Όπως γίνονται φανερό, οι ρυθμίσεις της Σύμβασης αλληλεπικαλύπτονται με την στρατηγική της Ένωσης στον χώρο της Μεσογείου στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας.

¹⁶⁸ Απόφαση 77/585/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 25ης Ιουλίου 1977, περί συνάψεως συμβάσεως για την προστασία της Μεσογείου Θαλάσσης από τη ρύπανση, καθώς και του πρωτοκόλλου του σχετικού με την πρόληψη της ρυπάνσεως της Μεσογείου Θαλάσσης από τις βυθίσεις αποβλήτων που πραγματοποιούν τα πλοία και τα αεροσκάφη (ΕΕ L 240 της 19.9.1977, σ. 1)

¹⁶⁹ Απόφαση 1999/802/ΕΚ: Απόφαση του Συμβουλίου, της 22ας Οκτωβρίου 1999, σχετικά με την αποδοχή των τροποποιήσεων της σύμβασης για την προστασία της Μεσογείου Θαλάσσης από τη ρύπανση καθώς και του πρωτοκόλλου για την πρόληψη της ρύπανσης της Μεσογείου Θαλάσσης από τις βυθίσεις αποβλήτων που πραγματοποιούν τα πλοία και τα αεροσκάφη (σύμβαση της Βαρκελώνης), Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 322 της 14/12/1999 σ. 0032 - 0043

B.4.2.: περιφερειακή συνεργασία για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος του Βορειοανατολικού Ατλαντικού

Παράλληλα, όσον αφορά την δράση της Ένωσης για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος της ευρύτερης γεωγραφικής της περιφέρειας του Ατλαντικού Ωκεανού, η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι μέλος της συνθήκης OSPAR, ήτοι της συνθήκης για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος του Βορειοανατολικού Ατλαντικού¹⁷⁰. Το όνομα της συνθήκης προέρχεται από τα αρχικά των λέξεων Oslo και Paris, καθώς ενοποιεί και αντικαθιστά τις προγενέστερες διεθνείς συνθήκες του Όσλο και των Παρισίων. Αξίζει να επισημανθεί η οικονομική σπουδαιότητα της εν λόγω θαλάσσιας περιφέρειας, καθώς δια μέσου αυτής διεξάγεται το διατλαντικό εμπόριο μεταξύ της Ένωσης και της Βορείου Αμερικής.

Η συνθήκη OSPAR είναι μια μεικτή διεθνής σύμβαση στην οποία μετέχουν τόσο η Ένωση όσο και ορισμένα από τα κράτη-μέλη της με όχθες στον Βόρειο Ατλαντικό (Βέλγιο, Δανία, Φινλανδία, Γαλλία, Γερμανία, Ιρλανδία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Πορτογαλία, Ισπανία, Σουηδία), αλλά και τρίτα κράτη. Η συνθήκη αντικαθιστά, όπως προαναφέρθηκε, τις προγενέστερες συνθήκες του Όσλο και των Παρισίων¹⁷¹.

Πρόκειται για μια συνθήκη-πλαίσιο διεθνούς συνεργασίας, η οποία χρήζει περαιτέρω εξειδίκευσης. Χαρακτηριστικά στο άρθρο 21 αυτής αναφέρεται η υποχρέωση των μερών σε περίπτωση διασυννοριακής μόλυνσης που προέρχεται από ένα κράτος-μέρος της Συνθήκης, να προβούν σε διαπραγματεύσεις με σκοπό την επίτευξη συμφωνίας συνεργασίας. Επιπλέον, το άρθρο 10 αυτής προβλέπει την συγκρότηση Επιτροπής από εκπροσώπους των μερών για την επίβλεψη της εφαρμογής της Συνθήκης αλλά και την διατύπωση πορισμάτων και στόχων. Τέλος η συνθήκη προβλέπει τόσο συνεργασία ως προς την ανταλλαγή επιστημονικών δεδομένων¹⁷², όσο και υποχρέωση αντιμετώπισης της ρύπανσης ατομικά αλλά και δια συνεργασίας¹⁷³.

Η συνθήκη, η οποία υπεγράφη στις 22 Σεπτεμβρίου του 1992 και τέθηκε σε ισχύ στις 25 Μαρτίου του 1998, αποτελεί μια μορφή συνεργασίας που εκφεύγει των συνήθων ορίων, ιδίως αν ληφθεί υπόψη ότι υπεγράφη σε μια περίοδο, που δεν είχε αναπτυχθεί σε ιδιαίτερη εμβάθυνση η συνεργασία στον τομέα του περιβάλλοντος. Πρόκειται για μια συνθήκη που προβλέπει την ανάπτυξη οργάνων για την εφαρμογή της, ενώ αποτελεί νομικά δεσμευτικό κείμενο με σαφείς υποχρεώσεις για τα μέρη της, οι οποίες και διευρύνθηκαν μέσω παραρτημάτων¹⁷⁴. Το γεγονός ότι αποτελεί μεικτή σύμβαση συνεπάγεται ότι αυτή βασίζεται στην από κοινού υλοποίηση από την Ένωση, τα κράτη-μέλη της αλλά και τα τρίτα κράτη, τα οποία είναι μέρη της. Καταδεικνύεται συνεπώς η προσπάθεια της Ένωσης να συμμετάσχει ενεργά στις προσπάθειες περιβαλλοντικής προστασίας, που αναπτύσσουν τα κράτη-μέλη της. Είναι δε ιδιαίτερα σημαντικό ότι η σύναψη της μεικτής σύμβασης συνεπάγεται την διττή νομική δέσμευση των κρατών-μελών που είναι μέρη της, τόσο στο πεδίο του διεθνούς δικαίου, όσο και στο πεδίο του ενωσιακού.

¹⁷⁰ EUComission/https://ec.europa.eu/environment/international_issues/arctic_en.htm

¹⁷¹ Συνθήκη OSPAR, Άρθρο 31

¹⁷² Ibid, Άρθρο 8

¹⁷³ Ibid, Άρθρα 4,5,7

¹⁷⁴ Ibid, ANNEX V, το οποίο διευρύνει το αντικείμενο της Συνθήκης από την αντιμετώπιση της ρύπανσης στην προστασία των θαλάσσιων οικοσυστημάτων και της βιοποικιλότητας στην περιοχή

Η συνθήκη έχει κυρωθεί από την Ένωση με την Απόφαση 98/249/ΕΚ του Συμβουλίου της 7ης Οκτωβρίου 1997 σχετικά με τη σύναψη, εξ ονόματος της Κοινότητας, της σύμβασης για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος του Βορειοανατολικού Ατλαντικού¹⁷⁵.

Αξίζει τέλος να αναφερθεί ότι αναφορικά με την προστασία των οικοσυστημάτων της Αρκτικής, η Ένωση έχει αιτηθεί να λάβει τον ρόλο μόνιμου παρατηρητή και στο Αρκτικό Συμβούλιο, τον διεθνή δηλαδή οργανισμό που έχει ως αντικείμενο του την συνεργασία των κρατών της Αρκτικής για την προστασία του αρκτικού περιβάλλοντος¹⁷⁶. Παρότι το αίτημα αυτό της Ένωσης δεν έχει ακόμα τελεσφορήσει εντούτοις τα τρία από τα οκτώ μέλη του Αρκτικού Συμβουλίου, και πιο συγκεκριμένα, η Δανία, η Σουηδία και η Φινλανδία είναι και κράτη-μέλη της Ένωσης, γεγονός που συνεπάγεται όπως σημειώθηκε και προγενέστερα, ότι η δράση τους εντός του πλαισίου του εν λόγω διεθνούς οργανισμού, απαιτείται να πληροί παράλληλα τις εκ του ενωσιακού δικαίου απαιτήσεις και να συνάδει με τους σκοπούς της Ένωσης, στους οποίους συγκαταλέγεται βεβαίως και ο στόχος της αειφόρου ανάπτυξης.

B.4.3.: περιφερειακή συνεργασία για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος της Βαλτικής θάλασσας

Αντίστοιχα περιφερειακό πλαίσιο συνεργασίας με την συμμετοχή της Ένωσης λειτουργεί και στην περιοχή της Βαλτικής θάλασσας. Η σημασία της Βαλτικής θάλασσας για την Ευρωπαϊκή Ένωση είναι θεμελιώδης, καθώς μετά την μεγάλη διεύρυνση της Ένωσης το 2004, οκτώ από τα εννέα κράτη, που περιβρέχονται από την Βαλτική (όλα δηλαδή πλην της Ρωσικής Ομοσπονδίας), είναι και κράτη-μέλη της Ένωσης.

Στην συγκεκριμένη περιοχή, η Ένωση έχει αναπτύξει μια στρατηγική συνεργασίας, η οποία αναλύεται στην Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών της 10^{ης} Ιουνίου του 2009. Η στρατηγική αποτελεί μέθοδο συντονισμού της δράσης των οκτώ κρατών-μελών της Ένωσης (Γερμανία, Πολωνία, Σουηδία, Δανία, Φινλανδία, Λιθουανία, Λεττονία, Εσθονία), που περιβρέχονται από την Βαλτική, ώστε να επιτευχθεί μια κοινή οικολογική διαχείριση του θαλάσσιου περιβάλλοντος της. Εκτός από τον συντονισμό της δράσης των ως άνω κρατών-μελών, περιλαμβάνεται και η συμμετοχή στην στρατηγική εκπροσώπων περιφερειών, τοπικών φορέων και φορέων της κοινωνίας των πολιτών.

Τα σχέδια δράσης που περιλαμβάνει η στρατηγική χρηματοδοτούνται από τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία. Συγχρόνως, αξιοποιούνται και ποικίλες άλλες χρηματοδοτικές πηγές, όπως τα προγράμματα «ορίζοντας 2020», «LIFE», «BONUS» και το πρόγραμμα Interreg, που αφορά ειδικά την περιοχή της Βαλτικής. Η στρατηγική εντάσσεται στο διεθνές περιφερειακό σχήμα της Βόρειας Διάστασης, το οποίο καλύπτει την κοινή δράση της Ένωσης με την Ρωσία, την Νορβηγία και την Ισλανδία. Ανάμεσα στα ποικίλα έργα που έχουν υιοθετηθεί στα πλαίσια της στρατηγικής είναι το πρόγραμμα Baltic Deal, το οποίο στοχεύει στην αντιμετώπιση του φαινομένου του ευτροφισμού μέσα από την συνεργασία στον αγροτικό τομέα,

¹⁷⁵ Απόφαση 98/249/ΕΚ: Απόφαση του Συμβουλίου της 7ης Οκτωβρίου 1997 σχετικά με τη σύναψη, εξ ονόματος της Κοινότητας, της σύμβασης για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος του Βορειοανατολικού Ατλαντικού *Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 104 της 03/04/1998 σ. 0001 - 0001*

¹⁷⁶ <https://arctic-council.org/en/about/observers/> « At the Kiruna Ministerial Meeting in 2013, the Arctic Council “receive[d] the application of the EU for Observer status affirmatively”, but deferred a final decision. Until such time as Ministers of the Arctic States may reach a final decision, the EU may observe Council proceedings.»

το πρόγραμμα «Clean Ship», με στόχο την μείωση της ρύπανσης από σκάφη και το πρόγραμμα «LNG feasibility study», που αποτελεί μια μελέτη σκοπιμότητας για την βιώσιμη μεταφορά υδροποιημένου φυσικού αερίου. Παράλληλα, η από κοινού ανάδειξη θαλάσσιων προστατευόμενων περιοχών στα πλαίσια της στρατηγικής, οι οποίες καλύπτουν πλέον του δέκα τοις εκατό της συνολικής επιφάνειας της Βαλτικής, αναδεικνύουν την σημασία της στον τομέα προστασίας της βιοποικιλότητας. Στα πλαίσια του προγράμματος λειτουργεί η Επιτροπή για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος της Βαλτικής (HELCOM), η οποία επέχει θέση συντονιστή σε πολλά από τα ανωτέρω έργα¹⁷⁷.

Από το σύνολο της στρατηγικής προκύπτει ότι θέτει ένα στενό και πολυεπίπεδο πλέγμα συνεργασίας. Όχημα της συνεργασίας αποτελούν αφενός η χρηματοδότηση και από κοινού υλοποίηση συγκεκριμένων έργων και προγραμμάτων δράσης και αφετέρου η προσέγγιση των επιμέρους πολιτικών και τεχνικών διακυβέρνησης, ώστε να υπηρετούν τους στόχους της αειφόρου ανάπτυξης και της περιβαλλοντικά βιώσιμης ανάπτυξης της οικονομικής δραστηριότητας στο θαλάσσιο περιβάλλον της Βαλτικής. Όπως και άλλα τέτοια σχήματα συνεργασίας, περιλαμβάνει συνεργασία κρατών-μελών με την Ένωση, με τρίτα κράτη, αλλά και με φορείς της κοινωνίας των πολιτών και με τοπικούς και περιφερειακούς φορείς. Η σημασία δε των τελευταίων στην υλοποίηση της στρατηγικής είναι ιδιαίτερη σημαντική και προσομοιάζει αυτήν των εθνικών κυβερνήσεων.

Η στρατηγική αυτή αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα της διείσδυσης της Ένωσης σε πολυμερή σχήματα προστασίας του περιβάλλοντος, στα οποία μετείχαν αρχικά τα κράτη-μέλη της. Πιο συγκεκριμένα, η Ένωση επέλεξε να λάβει ηγετικό ρόλο και να θέσει υπό την σκέπη της, τις προσπάθειες συνεργασίας στην περιοχή της Βαλτικής, οι οποίες μέχρι τότε διενεργούνταν υπό την πρωτοβουλία των κρατών. Προς τον σκοπό αυτό ασφαλώς διευκόλυναν οι σημαντικές χρηματοδοτικές δυνατότητες της Ένωσης, που οδήγησαν στην υλοποίηση σημαντικών προγραμμάτων δράσης αλλά και το πραγματικό γεγονός πως από τις εννέα χώρες που έχουν όχθες στην Βαλτική, οι οκτώ, όπως προαναφέρθηκε, αποτελούν κράτη-μέλη της Ένωσης. Τέλος, ακολουθείται η τακτική της Ένωσης για ένταξη του σχήματος συνεργασίας σε προϋπάρχοντα σχήματα, καθώς η στρατηγική εντάσσεται στην συνολική συνεργασία της Βόρειας Διάστασης.

Παράλληλα, η Ένωση έχει προσχωρήσει με την απόφαση του Συμβουλίου της 21^{ης} Φεβρουαρίου του 1994 στην σύμβαση του Ελσίνκι για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος της Βαλτικής θάλασσας¹⁷⁸. Η σύμβαση του Ελσίνκι θέτει ως στόχο την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος της Βαλτικής από κάθε πηγή μόλυνσης, από γης, αέρος ή θάλασσα, με σκοπό την προστασία της βιοποικιλότητας και των φυσικών πόρων της Βαλτικής.

Είναι ιδιαίτερο σημαντικό, ότι η σύμβαση κατοχυρώνει την ήδη επικρατούσα στο ενωσιακό δίκαιο προστασίας του περιβάλλοντος αρχή της προφύλαξης, καθώς και την αρχή ο ρυπαίνων

¹⁷⁷ COM/2011/0381 τελικό / Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών για την εφαρμογή της στρατηγικής της ΕΕ για την περιοχή της Βαλτικής Θάλασσας (EUSBSR)

¹⁷⁸ Απόφαση 94/156/ΕΚ : Απόφαση του Συμβουλίου της 21^{ης} Φεβρουαρίου του 1994 για προσχώρηση της Κοινότητας στην σύμβαση του 1974 για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος της περιοχής της Βαλτικής θάλασσας (σύμβαση του Ελσίνκι), Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L.073 της 16/03/1994/ σ.0001-0001

πληρώνει, καθώς ορίζει στο άρθρο 3 αυτής ότι: «1. Τα συμβαλλόμενα μέρη λαμβάνουν μεμονωμένα ή από κοινού όλα τα ενδεδειγμένα νομοθετικά, διοικητικά ή άλλα συναφή μέτρα προκειμένου να προλαμβάνουν και να εξαλείφουν τη ρύπανση, έτσι ώστε να προαχθεί η οικολογική αποκατάσταση της περιοχής της Βαλτικής Θάλασσας και η διαφύλαξη της οικολογικής της ισορροπίας. 2. Τα κράτη μέλη εφαρμόζουν την αρχή της προφύλαξης, δηλαδή λαμβάνουν προληπτικά μέτρα όταν έχουν λόγους να υποθέτουν ότι ουσίες ή ενέργεια που έχουν εισαχθεί, άμεσα ή έμμεσα, στο θαλάσσιο περιβάλλον, μπορούν να δημιουργήσουν κίνδυνο για την υγεία του ανθρώπου, να βλάψουν έμβιους πόρους και θαλάσσια οικοσυστήματα, να καταστρέψουν το φυσικό κάλλος ή να παρεμβληθούν σε άλλες έννομες χρήσεις της θάλασσας εφόσον δεν υπάρχουν πειστικά στοιχεία για τη σχέση μεταξύ αιτίας και αιτιατού ανάμεσα στις εισροές και τα εικαζόμενα αποτελέσματά τους. 3. Προκειμένου να προλαμβάνουν και να εξαλείφουν τη ρύπανση στην περιοχή της Βαλτικής Θάλασσας, τα συμβαλλόμενα μέρη προωθούν τη χρήση της ορθότερης περιβαλλοντικής πρακτικής και της καλύτερης διαθέσιμης τεχνολογίας. Εάν η μείωση των εισροών που προκύπτουν από τη χρήση της καλύτερης περιβαλλοντικής πρακτικής και της καλύτερης διαθέσιμης τεχνολογίας, όπως αυτές περιγράφονται στο παράρτημα II, δεν οδηγήσει σε παραδεκτά από περιβαλλοντική άποψη αποτελέσματα, εφαρμόζονται πρόσθετα μέτρα. 4. Τα συμβαλλόμενα μέρη εφαρμόζουν την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει». 5. Τα συμβαλλόμενα μέρη εξασφαλίζουν την εκτέλεση μετρήσεων και υπολογισμών των εκπομπών από πηγές σημειακής ρύπανσης στα ύδατα και την ατμόσφαιρα και των εισροών από πηγές διάχυτης ρύπανσης στα ύδατα και την ατμόσφαιρα με τον κατάλληλο επιστημονικό τρόπο, έτσι ώστε να εκτιμούν την κατάσταση του θαλασσίου περιβάλλοντος της περιοχής της Βαλτικής Θάλασσας και να εξακριβώνουν την εφαρμογή της παρούσας σύμβασης. 6. Τα συμβαλλόμενα μέρη καταβάλλουν κάθε προσπάθεια προκειμένου να διασφαλίσουν ότι η εφαρμογή της παρούσας σύμβασης δεν προκαλεί διαμεθοριακή ρύπανση σε περιοχές εκτός της Βαλτικής Θάλασσας. Επιπλέον, τα σχετικά μέτρα δεν πρέπει να οδηγήσουν ούτε σε περιβαλλοντικά απαράδεκτη αλλοίωση της ποιότητας του αέρα και της ατμόσφαιρας ή των υδάτων, του εδάφους και των υπογείων υδάτων, σε απαράδεκτα επιβλαβή ή αυξημένη διάθεση αποβλήτων ή σε αυξημένους κινδύνους για την υγεία του ανθρώπου». Παράλληλα, εκτός από τα εν λόγω μέτρα για την πρόληψη και αντιμετώπιση της ρύπανσης, προβλέπεται στο άρθρο 6 μια σειρά υποχρεώσεων των μερών για την αντιμετώπιση της ρύπανσης από χερσαίες πηγές, στο άρθρο 7 συνεργασία στο σκέλος της εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων, καθώς και στο άρθρο 8 η υποχρέωση λήψης μέτρων για την πρόληψη και αντιμετώπιση της ρύπανσης από πλοία.

Συγχρόνως, ακολουθώντας τα συνήθη ισχύοντα στον χώρο του διεθνούς και ενωσιακού δικαίου προστασίας του περιβάλλοντος, προβλέπεται συνεργασία των συμβαλλομένων μερών στο σκέλος της πληροφόρησης για κινδύνους και καταστροφές του περιβάλλοντος, μέσα από την θεσπιζόμενη στο άρθρο 13 υποχρέωση ειδοποίησης το ταχύτερο δυνατόν κάθε παράκτιου κράτους που ενδέχεται να επηρεαστεί από τυχόν περιστατικό ρύπανσης στην επικράτεια ενός συμβαλλομένου μέρους, ενώ αντίστοιχα το άρθρο 16 προβλέπει ανταλλαγή πληροφοριών αναφορικά με την εφαρμογή της σύμβασης, τα ληφθέντα από τα συμβαλλόμενα μέρη μέτρα αλλά και τυχόν εμπόδια που αντιμετωπίζουν. Ακόμα το άρθρο 17 της σύμβασης προβλέπει και υποχρέωση των συμβαλλομένων μερών για πληροφόρηση του κοινού, αναφορικά με την περιβαλλοντική κατάσταση των θαλασσίων υδάτων της Βαλτικής. Παράλληλα, η σύμβαση εγκαθιδρύει και ένα όργανο για την εκτέλεση της, που είναι η προβλεπόμενη στο άρθρο 19 Επιτροπή Προστασίας του θαλάσσιου περιβάλλοντος της Βαλτικής. Η Επιτροπή εξασφαλίζει την επιτήρηση της εφαρμογής της σύμβασης, την διατύπωση τυχόν συστάσεων στα

συμβαλλόμενα μέρη αλλά και την προώθηση της τεχνικής και επιστημονικής συνεργασίας των συμβαλλομένων μερών, όπως προβλέπεται στο άρθρο 20 της Σύμβασης. Τέλος, την επιστημονική και τεχνολογική συνεργασία μεταξύ των συμβαλλομένων μερών θεσπίζει και το άρθρο 24 της Σύμβασης, το οποίο ορίζει ειδικότερα στην πρώτη παράγραφο αυτού ότι *«1. Τα συμβαλλόμενα μέρη αναλαμβάνουν απευθείας, ή όποτε χρειάζεται μέσω αρμοδίων περιφερειακών ή άλλων διεθνών οργανώσεων, να συνεργάζονται στα πεδία της επιστήμης, τεχνολογίας και άλλης έρευνας, και να ανταλλάσσουν δεδομένα και άλλες επιστημονικές πληροφορίες για τους σκοπούς της παρούσας σύμβασης. Για να διευκολυνθούν οι δραστηριότητες έρευνας και παρακολούθησης στην περιοχή της Βαλτικής Θάλασσας, τα συμβαλλόμενα μέρη δεσμεύονται να εναρμονίσουν τις πολιτικές τους που αφορούν τις διαδικασίες παροχής αδείας για την διεξαγωγή των δραστηριοτήτων αυτών»*.

Παρότι η σύμβαση του Ελσίνκι, συνάφθηκε αρχικά χωρίς την συμμετοχή της Ένωσης, η οποία μετέπειτα προσχώρησε σε αυτήν, αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο στο ενωσιακό νομικό οπλοστάσιο για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος. Αφενός, η ευελιξία των διατάξεων της μέσα από την θέσπιση πολυμερών σχημάτων συνεργασίας με την δυνατότητα συμμετοχής κρατών αλλά και διεθνών οργανισμών, και αφετέρου η αποτύπωση στην σύμβαση αρχών που ισχύουν και στο ενωσιακό δίκαιο, όπως είναι η αρχή της προφύλαξης, η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει», αλλά και η υποχρέωση για πληροφόρηση του κοινού, ως έκφανση της αρχής της διαφάνειας, οδηγούν στο να συμπληρώνει η σύμβαση εντέλει την συνολική στρατηγική της Ένωσης για την περιοχή της Βαλτικής θάλασσας. Αξίζει δε να επισημανθεί αναφορικά με το σύνολο και των τριών διεθνών συμφωνιών που εξετάστηκαν ανωτέρω ότι, κατά τον χρόνο που συνήφθησαν αλλά και κυρώθηκαν από την Ένωση, ο τομέας του περιβάλλοντος δεν αποτελούσε προτεραιότητα της ενωσιακής στρατηγικής. Το γεγονός αυτό, καταδεικνύει το ενδιαφέρον της Ευρωπαϊκής Ένωσης ήδη από τα πρώτα στάδια της ενοποίησης για την ευρύτερη γεωγραφική της περιφέρεια, όχι μόνον ως προς το σκέλος της περιβαλλοντικής προστασίας αλλά και ως γενικότερη στρατηγική της ενωσιακής πολιτικής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο : Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΣΕ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ- ΤΟ ΟΧΗΜΑ ΤΩΝ ΜΕΙΚΤΩΝ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ

Το αποτελεσματικότερο ωστόσο νομικό εργαλείο προστασίας του περιβάλλοντος στο διεθνές πεδίο αποτελεί η συμμετοχή της Ένωσης σε μεικτές διεθνείς συμβάσεις προστασίας του περιβάλλοντος, από κοινού με τα κράτη-μέλη. Με το εργαλείο των μεικτών συμβάσεων επιτυγχάνεται μια διττή δέσμευση των κρατών-μελών τόσο βάσει του διεθνούς δικαίου όσο και βάσει του ενωσιακού δικαίου, με αποτέλεσμα να υφίσταται ούτως ένας σημαντικός βαθμός εγγυήσεων περί τήρησης των συμφωνηθέντων. Το εν λόγω εργαλείο, οδηγεί παράλληλα, σε μια ενιαία στάση της Ένωσης και των κρατών-μελών στο διεθνές πεδίο.

Πρέπει δε να επισημανθεί, ότι όπως γίνεται χαρακτηριστικά δεκτό, « η μεικτότητα των διεθνών συμφωνιών, την οποία συνεπάγεται η “κοινή αρμοδιότητα”, τόσο υπό την έννοια της συντρέχουσας αρμοδιότητας, όσο και της αρμοδιότητας Κοινότητας και κρατών-μελών να συνάπτουν διαφορετικές πτυχές της ίδιας συμφωνίας-, χαρακτηρίζει τις συμφωνίες αυτές από το στάδιο της διαπραγμάτευσης μέχρι και εκείνο της σύναψης και εφαρμογής τους. Η δε παρουσία των κρατών μελών θεωρείται από το ΔΕΚ ως ειδικότερη έκφανση του καθήκοντος συνεργασίας που υπέχουν τα κοινοτικά όργανα και τα κράτη-μέλη για την υλοποίηση των στόχων της Κοινότητας»¹⁷⁹. Επομένως, η ενεργή συμμετοχή των κρατών-μελών σε μια διεθνή σύμβαση αποτελεί από μόνη της και έκφραση της ενωσιακής τους υποχρέωσης για συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Γ.1.: Η συμμετοχή της Ένωσης σε διεθνείς συμβάσεις για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής

Η Ένωση διαδραματίζει ιδιαίτερα ενεργό ρόλο σε διεθνές επίπεδο και στο πεδίο της αντιμετώπισης των περιβαλλοντικών προκλήσεων της κλιματικής αλλαγής. Πρόκειται για ένα πεδίο, ως προς το οποίο οι νομοθετικές δράσεις τόσο του ενωσιακού όσο και του διεθνούς δικαίου, πυκνώνουν συν τω χρόνω, με την παράλληλη επίταση και του ίδιου του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής. Εκτός από τις δράσεις στο πεδίο αυτό στο εσωτερικό της Ένωσης μέσα από νομοθετήματα όπως η νέα Ευρωπαϊκή Πράσινη συμφωνία και η πρόβλεψη περί κλιματικής ουδετερότητας, η Ένωση υπήρξε διαχρονικά θερμός υποστηρικτής της υιοθέτησης ανάλογων δράσεων σε διεθνές επίπεδο. Η στάση αυτή προέρχεται από την επίγνωση του ότι η κλιματική αλλαγή αποτελεί ένα παγκόσμιο φαινόμενο. Ως εκ του λόγου αυτού, οποιαδήποτε προσπάθεια επίλυσης του ζητήματος αυτού, αποκλειστικά μέσα από τον μονομερή περιορισμό των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, θα ήταν τουλάχιστον ημιτελής αν δεν συνοδευόταν από ένα διεθνές συμβατικό πλαίσιο, που θα δέσμευε τον μέγιστο δυνατό αριθμό κρατών, συμπεριλαμβανομένων ει δυνατόν και εκείνων που είναι οι μεγαλύτεροι ρυπαντές, όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και η Κίνα. Παράλληλα, το πεδίο της κλιματικής αλλαγής αποτελεί πεδίο ανάδειξης της ήπιας πολιτικής ισχύος της Ένωσης σε διεθνές επίπεδο, καθώς η τελευταία διαδραματίζει καίριο ρόλο στις διαπραγματεύσεις για την σύναψη των εν λόγω συμφωνιών.

¹⁷⁹ Παπαδοπούλου Ρεβέκκα- Εμμανουέλα, «Η συνεργασία στο δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προς μια τυπολογία», εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, έκδοση 2005, σελίδες 138, 139

Γ.1.1.: το Πρωτόκολλο του Κιότο

Αναλυτικότερα ως προς το πεδίο της κλιματικής αλλαγής, θεσπίστηκε το 1997 το Πρωτόκολλο του Κιότο, το οποίο τέθηκε σε ισχύ τον Φεβρουάριο 2005, και κυρώθηκε από την Ένωση με την Απόφαση του Συμβουλίου 2002/358¹⁸⁰. Πρόκειται για ένα πρωτόκολλο της σύμβασης πλαισίου του ΟΗΕ για την κλιματική αλλαγή (CCNUCC), το οποίο εγκρίθηκε τον Δεκέμβριο του 1997 και αποτελεί ένα από τα πρώτα και σπουδαιότερα κείμενα διεθνούς δικαίου, με αντικείμενο την αντιμετώπιση του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής.

Το πρωτόκολλο του Κιότο συνεπαγόταν μια πρώτη δέσμη δεσμεύσεων διεθνούς δικαίου, για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Στα πλαίσια αυτού, τίθενται διαφορετικές υποχρεώσεις για τις ανεπτυγμένες και τις αναπτυσσόμενες χώρες, με τις πρώτες να υποχρεούνται να μειώσουν, τις εκπομπές των κυριότερων έξι αερίων που ευθύνονται για το φαινόμενο του θερμοκηπίου (διοξείδιο του άνθρακα, μεθάνιο, μονοξείδιο του αζώτου, υδροφθοράνθρακες, φθοράνθρακες και εξαφθοριούχο θείο) κατά 5% τουλάχιστον σε σύγκριση με τα επίπεδα του 1990. Για τα κράτη-μέλη της Ένωσης το ποσοστό αυτό ανέρχεται σε 8%. Ως μακροπρόθεσμος στόχος, με όριο το έτος 2020, τίθεται ο περιορισμός των εκπομπών αυτών κατά 20-40%¹⁸¹.

Κατά παρέκκλιση από τα κλασικά εργαλεία του διεθνούς δικαίου, το πρωτόκολλο του Κιότο χρησιμοποιούσε τους μηχανισμούς της αγοράς για την επίτευξη των περιβαλλοντικών του στόχων, με πρωτεύοντα εκείνον της ανταλλαγής ποσοστώσεων εκπομπών αερίων μεταξύ των συμβαλλομένων χωρών του πρωτοκόλλου. Ειδικότερα, στο πλαίσιο του άρθρου 17 του Πρωτοκόλλου του Κιότο θεσπίζεται ένας μηχανισμός εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπών αερίων θερμοκηπίου. Κατ' εφαρμογή του εν λόγω άρθρου ανάλογο σύστημα εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπής αερίων θερμοκηπίου εντός της ενωσιακής επικράτειας θέσπισε η Οδηγία 2003/87, η οποία τροποποιήθηκε με τις Οδηγίες 2008/101, η οποία ενέταξε τις αεροπορικές δραστηριότητες στο σύστημα εμπορίας ρύπων, από 1.1.2012 και η Οδηγία 2009/29, η οποία διεύρυνε το σύστημα εμπορίας ρύπων. Οι εμπορικές συναλλαγές εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, διαμορφώνουν ένα σύστημα κατανομής μεριδίων εκπομπών αερίων θερμοκηπίου σε επιχειρήσεις με βάση την αρχή της αντιστάθμισης. Ορισμένες επιχειρήσεις δηλαδή επιτρέπεται να εκπέμπουν περισσότερο από το γενικό όριο, εφ' όσον μια άλλη επιχείρηση, οι εκπομπές της οποίας υπολείπονται του επιτρεπόμενου ορίου, τους μεταβιβάζει το δικό της μερίδιο. Πρόκειται για το πρώτο διακρατικό εργαλείο αγοραπωλησίας μεριδίων εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου σε παγκόσμιο επίπεδο, το οποίο δημιουργεί μια αγορά «δικαιωμάτων» ρύπανσης¹⁸².

Αποτελεί ένα προσαρμοσμένο στους μηχανισμούς της αγοράς πολυμερές πλαίσιο συνεργασίας Ένωσης, κρατών-μελών και επιχειρήσεων. Πρόκειται για ένα εργαλείο που ανήκει στο οπλοστάσιο των ηπίου δικαίου μέσω περιβαλλοντικής προστασίας της Ένωσης, που

¹⁸⁰ 2002/358/EK: Απόφαση του Συμβουλίου, της 25ης Απριλίου 2002, για την έγκριση, εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, του Πρωτοκόλλου του Κιότο στη Σύμβαση-Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για τις κλιματικές μεταβολές και την από κοινού τήρηση των σχετικών δεσμεύσεων, OJ : JOL_2002_130_R_0001_01

¹⁸¹ Καλλία – Αντωνίου Α., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 2_2012, Απρίλιος - Μάιος - Ιούνιος - Δίκαιο Περιβάλλοντος της Ευρωπαϊκής Ένωσης - Σύντομη επισκόπηση_ Ατμόσφαιρα και Κλιματική αλλαγή - Ύδατα - Απόβλητα και Ανακύκλωση- Φύση και Βιοποικιλότητα - Περιβαλλοντική ευθύνη, σελίδα 6 επόμενη

¹⁸² Ibid

διακρίνονται από την απουσία επιβολής κανονιστικών ρυθμίσεων, την ευελιξία και την καίρια οικειοθελή συμμετοχή των οικονομικών φορέων και επιχειρήσεων.

Στο πλαίσιο αυτό, κάθε κράτος μέλος υποχρεούται να ορίσει εθνικά όρια εκπομπών CO₂ και να τα καταναείμει ανάμεσα σε επιχειρηματικούς κλάδους που καταναλίσκουν σημαντικά ποσά ενέργειας (όπως ενδεικτικά σταθμοί ηλεκτροπαραγωγής, χαλυβουργεία, διυλιστήρια πετρελαίου, χαρτοποιίες, υαλουργίες και τσιμεντοβιομηχανίες, παραγωγή αλουμινίου, χημική βιομηχανία και μεταφορές), εκδίδοντας ένα συνολικό αριθμό αδειών ρύπανσης. Στην εφαρμογή του συστήματος σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν, συνεπώς, τα κράτη-μέλη με την κατάρτιση εθνικών σχεδίων κατανομής, με αντικείμενο τα δικαιώματα που κατανέμονται στις επιχειρήσεις για καθορισμένη χρονική περίοδο, καθώς και τον τρόπο κατανομής τους στις επιμέρους βιομηχανικές εγκαταστάσεις¹⁸³.

Γ.1.2.: Η διεθνής συνθήκη των Παρισίων του 2015

Στο πλαίσιο αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής εντάσσεται και η Συμφωνία των Παρισίων του έτους 2015. Πρόκειται επίσης για μια μεικτή διεθνή σύμβαση, στην οποία μετέχουν τόσο η Ευρωπαϊκή Ένωση, όσο και τα κράτη-μέλη της. Συνοπτικά, ο κύριος στόχος της εν λόγω διεθνούς συνθήκης είναι η αποτροπή της αύξησης της θερμοκρασίας του πλανήτη άνω των δύο βαθμών κελσίου, με υποχρέωση για προσπάθεια περιορισμού της αύξησης στους 1,5 βαθμούς κελσίου.

Παράλληλα, προβλέπεται σύνοδος ανά πενταετία των μερών, ώστε να εξετάζεται τακτικά κατά πόσον τα εθνικά σχέδια τους για αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής ανταποκρίνονται στους συνολικούς στόχους, ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των μερών και δημοσιοποίηση τους, αλλά και ενδυνάμωση των κοινωνιών από τις εθνικές κυβερνήσεις, ώστε να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικότερα τις προκλήσεις και τις αρνητικές επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, με ειδική μνεία στην υποστήριξη των αναπτυσσόμενων χωρών. Τέλος, στην προσπάθεια επίτευξης των στόχων της συμφωνίας εμπλέκονται και μη συμβαλλόμενα μέρη, όπως ιδιωτικοί φορείς αλλά και φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης των μερών. Συγχρόνως, σε πλείονα σημεία της συμφωνίας, όπως για παράδειγμα στα άρθρα 4,9 και 11, αναγνωρίζονται οι ιδιαίτερες προκλήσεις, που οι αναπτυσσόμενες χώρες θα αντιμετωπίσουν για την προσαρμογή στις διατάξεις της συμφωνίας, αλλά και προβλέπεται υποστήριξη από τις ανεπτυγμένες χώρες (στις οποίες συγκαταλέγονται και η Ένωση και τα κράτη-μέλη της), προς τις αναπτυσσόμενες για την προσαρμογή τους στους κλιματικούς στόχους, που θέτει η συμφωνία.

Η σύμβαση κυρώθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση, με την Απόφαση (ΕΕ) 2016/1841 του Συμβουλίου, της 5ης Οκτωβρίου 2016¹⁸⁴. Ως μέρος της εν λόγω συμφωνίας, η Ευρωπαϊκή Ένωση υπέβαλε με την σειρά της και το δικό της σχέδιο προς επίτευξη των τιθέμενων στόχων. Αυτό προβλέπει μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου κατά ποσοστό 40% τουλάχιστον έως το 2030 σε σύγκριση με τις εκπομπές του 1990, ενώ εντάσσεται στην

¹⁸³ Καλλία – Αντωνίου Α., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 2_2012, Απρίλιος - Μάιος - Ιούνιος - Δίκαιο Περιβάλλοντος της Ευρωπαϊκής Ένωσης - Σύντομη επισκόπηση_ Ατμόσφαιρα και Κλιματική αλλαγή - Ύδατα - Απόβλητα και Ανακύκλωση- Φύση και Βιοποικιλότητα - Περιβαλλοντική ευθύνη, σελίδα 6 επόμενα

¹⁸⁴ Απόφαση (ΕΕ) 2016/1841 του Συμβουλίου, της 5ης Οκτωβρίου 2016, για τη σύναψη, εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της συμφωνίας του Παρισίου που εγκρίθηκε στο πλαίσιο της σύμβασης-πλαίσου των Ηνωμένων Εθνών για την κλιματική αλλαγή, *OJ L* 282, 19.10.2016

γενικότερη ενωσιακή στρατηγική για το κλίμα και την ενέργεια, που περιλαμβάνει επίσης ως προϋπόθεση ελάχιστο ποσοστό ενέργειας προερχόμενης από ανανεώσιμες πηγές τουλάχιστον 32% , και βελτίωση της ενεργειακής αποτελεσματικότητας κατά ένα ποσοστό τουλάχιστον της τάξης του 32,5%¹⁸⁵.

Ως προς τον συντονισμό της Ένωσης και των κρατών-μελών για την επίτευξη των στόχων της συμφωνίας, προβλέπεται κοινή δήλωση τους, σύμφωνα με τις προδιαγραφές που θέτει η παράγραφος 3 του άρθρου 20 της συμφωνίας για την συμμετοχή σε αυτήν οργανισμών περιφερειακής οικονομικής ολοκλήρωσης. Η δήλωση ορίζει ότι «*Η Ευρωπαϊκή Ένωση δηλώνει ότι η δέσμευση που περιέχεται στην εθνικά καθορισμένη πρόθεση συνεισφοράς της, που υποβλήθηκε στις 6 Μαρτίου 2015, θα εκπληρωθεί με κοινή δράση της Ένωσης και των κρατών μελών της στο πλαίσιο των αντίστοιχων αρμοδιοτήτων τους. Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα εξακολουθήσει να παρέχει τακτικά πληροφορίες σχετικά με τυχόν ουσιώδεις τροποποιήσεις όσον αφορά το εύρος των αρμοδιοτήτων της, σύμφωνα με το άρθρο 20 παράγραφος 3 της συμφωνίας*».

Συνολικά, η Ένωση υπήρξε ένθερμος υποστηρικτής της συμφωνίας των Παρισίων, ενώ αποτέλεσε και σημαντικό παράγοντα στην θέσπιση συγκεκριμένων μέτρων για την υλοποίηση της, όπως αναγνωρίστηκε και από τον αρμόδιο τότε Επίτροπο για την Κλιματική Δράση και Ενέργεια (Commissioner for Climate Action and Energy) Miguel Arias Cañete, μετά το πέρας της συνόδου των Ηνωμένων Εθνών για το κλίμα στο Katowice της Πολωνίας, το 2018¹⁸⁶. Αξίζει δε να σημειωθεί ότι μέρος των ρυθμίσεων της Συνθήκης αλλά και των απαιτήσεων που θέτει, επαναλαμβάνονται και στους στόχους της νέας Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας (European Green New Deal), γεγονός που επιβεβαιώνει ότι η Συνθήκη αποτελεί γνώμονα για την συνολική κλιματική νομοθεσία αλλά και γενικότερα πολιτική της Ένωσης.

Γ.2.: Το όχημα των μεικτών συμβάσεων

Αυξημένης σημασίας όχημα της ευρωπαϊκής πολιτικής για την προστασία του περιβάλλοντος στο διεθνές πεδίο αποτελεί και το εργαλείο των μεικτών συμβάσεων, όπως εκείνες που προαναφέρθηκαν στις προγενέστερες ενότητες. Η σύναψη μεικτών συμβάσεων με δεσμευτικές για την προστασία του περιβάλλοντος διατάξεις εμφανίζει σημαντικά πλεονεκτήματα, καθώς αυτές έχουν δεσμευτική ισχύ σε πολλαπλά επίπεδα, τόσο έναντι της Ένωσης και του αντισυμβαλλομένου της, όσο και έναντι των κρατών-μελών.

¹⁸⁵ [EUComission/https://ec.europa.eu/clima/policies/international/negotiations/paris_en#:~:text=The%20Paris%20Agreement%20sets%20out,support%20them%20in%20their%20efforts](https://ec.europa.eu/clima/policies/international/negotiations/paris_en#:~:text=The%20Paris%20Agreement%20sets%20out,support%20them%20in%20their%20efforts).

¹⁸⁶ [EUComission/https://ec.europa.eu/clima/news/un-climate-talks-eu-plays-instrumental-role-making-paris-agreement-operational_en](https://ec.europa.eu/clima/news/un-climate-talks-eu-plays-instrumental-role-making-paris-agreement-operational_en)

Παρατίθεται ολόκληρη η δήλωση του Επιτρόπου: "In Europe, and working united as Europeans, we have reached a balanced deal on the rules to turn the Paris Agreement into action. The EU played an instrumental role in reaching this outcome, working with allies from both developed and developing countries and with major economies, in particular China, to raise ambition and strengthen global efforts to fight climate change. We have responded to the urgency of science by acknowledging positively the IPCC special report on global warming of 1.5°C. This was a key ask for the EU and its allies. The Paris rulebook is fundamental for enabling and encouraging climate action at all levels worldwide – and success here also means success for multilateralism and the rules-based global order. The EU will continue to lead by turning our commitments into concrete action, leaving no one behind in the transition to a climate-neutral future, and inspiring other countries to make this necessary transition. I would like to thank Minister Kurtyka and the Polish COP Presidency for a job well done, and Minister Köstinger and her team from the Austrian Presidency for helping the EU stay united and leading."

Γ.2.1.: Οι όροι για την προστασία του περιβάλλοντος στην συμφωνία ελευθέρων συναλλαγών Ευρωπαϊκής Ένωσης και Σιγκαπούρης

Η σημασία των μεικτών συμβάσεων για τον τομέα του περιβάλλοντος αποτυπώνεται μέσα από την συμφωνία ελευθέρων συναλλαγών Ευρωπαϊκής Ένωσης και Σιγκαπούρης, η οποία προβλέπει ότι «Ως προς την προστασία του περιβάλλοντος, τα άρθρα 13.6 έως 13.10 της σχεδιαζόμενης συμφωνίας προβλέπουν, περὶν διαφόρων δεσμεύσεων των συμβαλλομένων μέρων για συνεργασία, ανταλλαγή πληροφοριών και συνεκτίμηση επιστημονικών στοιχείων, την υποχρέωσή τους για αποτελεσματική εφαρμογή των πολυμερών περιβαλλοντικών συμφωνιών στις οποίες είναι συμβαλλόμενα μέρη (άρθρο 13.6, παράγραφος 2), την πάταξη του εμπορίου παρανόμως υλοτομημένης ξυλείας και προϊόντων της (άρθρο 13.7, στοιχείο β'), την αειφόρο εκμετάλλευση των ιχθυοαποθεμάτων, όπως αυτή ορίζεται στις διεθνείς πράξεις που έχουν κυρωθεί από τα συμβαλλόμενα μέρη (άρθρο 13.8, στοιχείο α'), την πάταξη της παράνομης, λαθραίας και άναρχης αλιείας (άρθρο 13.8, στοιχείο β'), καθώς και τη θέσπιση αποτελεσματικών μέτρων παρακολούθησής και ελέγχου με στόχο την εξασφάλιση της συμμόρφωσης με τα μέτρα διατηρήσεως (άρθρο 13.8, στοιχείο γ')¹⁸⁷». Παρότι από το άρθρο 13.1, παράγραφος 4, της σχεδιαζόμενης συμφωνίας προκύπτει ότι τα συμβαλλόμενα μέρη «δεν αποσκοπούν στην εναρμόνιση των εργασιακών ή περιβαλλοντικών προτύπων τους», ενώ από το άρθρο 13.2, παράγραφος 1, της συμφωνίας αυτής προκύπτει ότι «τα συμβαλλόμενα μέρη αναγνωρίζουν το δικαίωμα κάθε μέρους να θεσπίζει δικά του επίπεδα περιβαλλοντικής και κοινωνικής προστασίας, καθώς και να εγκρίνει ή να τροποποιεί συνακολούθως τη νομοθεσία και την πολιτική του κατά τρόπο συνεπή προς τις διεθνείς δεσμεύσεις του στους συγκεκριμένους τομείς»¹⁸⁸, εντούτοις, οι σχετικές με την προστασία του περιβάλλοντος διατάξεις της συμφωνίας έχουν άμεσες συνέπειες στις εμπορικές συναλλαγές μεταξύ της Ένωσης και της Σιγκαπούρης. Αυτό απορρέει και από το άρθρο 207, παράγραφος 1, δεύτερη περίοδος, ΣΛΕΕ, κατά τον οποίο «[η] κοινή εμπορική πολιτική ασκείται στο πλαίσιο των αρχών και των στόχων της εξωτερικής δράσης της Ένωσης»¹⁸⁹.

Συνεπώς, στις αρχές αυτές, προς τις οποίες οφείλει να είναι σύμφωνη οποιαδήποτε διεθνής συμφωνία της Ένωσης, θα πρέπει να περιλαμβάνεται και ο στόχος της αειφόρου ανάπτυξης και της προστασίας του περιβάλλοντος¹⁹⁰. Αξίζει δε να σημειωθεί το γεγονός, πως όπως διαφαίνεται από τις ανωτέρω διατάξεις, η συμφωνία δεν περιορίζεται μόνο στην διασφάλιση των περιβαλλοντικών εγγυήσεων που θέτει το εσωτερικό δίκαιο των δύο μερών, αλλά θέτει και περαιτέρω θετική υποχρέωση συνεργασίας τους σε μια πλειάδα περιβαλλοντικών ζητημάτων.

¹⁸⁷ ECLI:EU:C:2017:376, ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΗ 2/15 ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (ολομέλεια) της 16ης Μαΐου 2017, σκέψη 150

¹⁸⁸ Ibid, σκέψη 165

¹⁸⁹ ΣΛΕΕ 207 παράγραφος 1

¹⁹⁰ ECLI:EU:C:2017:376, ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΗ 2/15 ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (ολομέλεια) της 16ης Μαΐου 2017, σκέψη 142

Γ.2.2.: Οι όροι για την προστασία του περιβάλλοντος στην Συνολική Οικονομική και Εμπορική Συμφωνία Ευρωπαϊκής Ένωσης και Καναδά

Αντίστοιχα, η CETA (Comprehensive and Economic Trade Agreement/ Συνολική Οικονομική και Εμπορική Συμφωνία)¹⁹¹, που αποτελεί μεικτή συμφωνία μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των κρατών-μελών της αφενός και του Καναδά αφετέρου, περιλαμβάνει πλήθος διατάξεων αναφορικά με την προστασία του περιβάλλοντος. Πιο συγκεκριμένα, το άρθρο 1.9. της συμφωνίας, διασφαλίζει την προστασία των φυσικών πηγών υδάτων των μερών, ορίζοντας ότι η συμφωνία αποκλείει οποιαδήποτε νομική υποχρέωση των μερών για αδειοδότηση προς εμπορική χρήση των κοιτασμάτων νερού που διαθέτουν. Παράλληλα, το εικοστό δεύτερο κεφάλαιο της συμφωνίας ρυθμίζει ειδικά το ζήτημα της αειφόρου ανάπτυξης, προβλέποντας συγκεκριμένες δεσμεύσεις για τα κράτη-μέλη. Ειδικότερα, τα άρθρα 22.1 και 22.3 θέτουν ηπίου δικαίου στόχους για τα δύο μέρη, ώστε να ανταποκριθούν στην υλοποίηση της αρχής της αειφόρου ανάπτυξης, αλλά και να προσαρμοστούν σε ένα πλέγμα διεθνούς ηπίου δικαίου προστασίας του περιβάλλοντος, ενώ το άρθρο 22.4 προβλέπει και την εγκαθίδρυση ανάλογου θεσμικού πλαισίου.

Ειδικότερα, προβλέπεται η σύσταση Επιτροπής εμπορίου και αειφόρου ανάπτυξης, η οποία «αποτελείται από εκπροσώπους υψηλού επιπέδου των μερών οι οποίοι είναι υπεύθυνοι για τα θέματα που καλύπτονται από το παρόν κεφάλαιο και από τα κεφάλαια είκοσι τρία (Εμπόριο και εργασία) και είκοσι τέσσερα (Εμπόριο και περιβάλλον). Η επιτροπή εμπορίου και αειφόρου ανάπτυξης επιβλέπει την εφαρμογή αυτών των κεφαλαίων, όπου περιλαμβάνονται οι δραστηριότητες συνεργασίας και η επισκόπηση του αντικτύπου της παρούσας συμφωνίας στην αειφόρο ανάπτυξη, και εξετάζει με ενιαίο τρόπο όλα τα θέματα που παρουσιάζουν κοινό ενδιαφέρον για τα μέρη και τα οποία αφορούν τη συσχέτιση μεταξύ οικονομικής ανάπτυξης, κοινωνικής ανάπτυξης και προστασίας του περιβάλλοντος. Σε ό,τι αφορά τα κεφάλαια είκοσι τρία (Εμπόριο και εργασία) και είκοσι τέσσερα (Εμπόριο και περιβάλλον), η επιτροπή εμπορίου και αειφόρου ανάπτυξης μπορεί επίσης να εκτελεί τα καθήκοντά της μέσω ειδικών συνόδων όπου συμμετέχουν τα άτομα που είναι υπεύθυνα για κάθε θέμα που καλύπτεται, αντίστοιχα, από αυτά τα κεφάλαια¹⁹²». Τέλος, προβλέπεται από το άρθρο 22.5. η ύπαρξη ενός φόρουμ κοινωνίας των πολιτών, που περιλαμβάνει «ανεξάρτητους αντιπροσωπευτικούς εργοδότες, συνδικάτα, οργανώσεις εργαζομένων και επιχειρηματικές οργανώσεις, περιβαλλοντικές ομάδες, καθώς και άλλες συναφείς οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, ανάλογα με την περίπτωση¹⁹³», και το οποίο έχει ως στόχο την διεξαγωγή διαλόγου σχετικά με τις πτυχές της συμφωνίας που αφορούν την αειφόρο ανάπτυξη.

Ακόμα σημαντικότερο για τον τομέα του περιβάλλοντος είναι το εικοστό τέταρτο κεφάλαιο της συμφωνίας, το οποίο εμπεριέχει διατάξεις που διασφαλίζουν την διατήρηση του επιπέδου περιβαλλοντικής προστασίας των μερών από την εφαρμογή της συμφωνίας. Μεταξύ αυτών βαρύνουσας σημασίας είναι η διάταξη του άρθρου 24.3 σύμφωνα με την οποία, «τα μέρη αναγνωρίζουν το δικαίωμα κάθε μέρους να ορίζει τις δικές του περιβαλλοντικές προτεραιότητες, να καθορίζει τα δικά του επίπεδα προστασίας του περιβάλλοντος και να θεσπίζει ή να τροποποιεί αναλόγως τη νομοθεσία και τις πολιτικές του, κατά τρόπο που να συνάδει με τις πολυμερείς

¹⁹¹ CETA (Comprehensive and Economic Trade Agreement/ Συνολική Οικονομική και Εμπορική Συμφωνία)

¹⁹² CETA, άρθρο 22,4

¹⁹³ Ibid, άρθρο 22,5

περιβαλλοντικές συμφωνίες στις οποίες είναι συμβαλλόμενο μέρος καθώς και με την παρούσα συμφωνία. Κάθε μέρος προσπαθεί να διασφαλίζει ότι οι εν λόγω νόμοι και πολιτικές προβλέπουν και ενθαρρύνουν υψηλά επίπεδα προστασίας του περιβάλλοντος, και καταβάλλει κάθε δυνατή προσπάθεια για την περαιτέρω βελτίωση αυτών των νόμων και πολιτικών και των επιπέδων προστασίας που συνεπάγονται¹⁹⁴», καθώς και η διάταξη του άρθρου 24.5, η οποία διασφαλίζει ότι η ενθάρρυνση των επενδύσεων και του εμπορίου δεν γίνεται με υποβάθμιση του επιπέδου περιβαλλοντικής προστασίας των μερών. Παράλληλα, διασφαλίζεται η προσήλωση των μερών στις πολυμερείς διεθνείς συμβάσεις προστασίας του περιβάλλοντος (άρθρο 24.4.), η ύπαρξη μέσων έννομης προστασίας και διαδικαστικών εγγυήσεων αναφορικά με παραβάσεις της περιβαλλοντικής νομοθεσίας (άρθρο 24.5.), η λήψη υπόψη των επιστημονικών δεδομένων και τεχνικών πληροφοριών πριν από την λήψη μέτρων προστασίας του περιβάλλοντος (άρθρο 24.8), η διευκόλυνση της άρσης των εμποδίων αναφορικά με το εμπόριο φιλικών προς το περιβάλλον αγαθών (άρθρο 24.9.), καθώς και η ύπαρξη καθεστώτος συνεργασίας, ανταλλαγής πληροφοριών και ενισχυμένων εγγυήσεων ώστε να διασφαλιστεί η καταπολέμηση του εμπορίου προϊόντων προερχόμενων μέσα από δραστηριότητες παράνομης υλοτομίας ή παράνομης, λαθραίας και άναρχης αλιείας (άρθρα 24.10 και 24.11 αντίστοιχα). Ακόμη, το άρθρο 24.12 περιλαμβάνει δέσμευση των μερών για συνεργασία σε πλείστα περιβαλλοντικά ζητήματα αναφορικά με το εμπόριο, η οποία μπορεί να περιλαμβάνει ανταλλαγές τεχνογνωσίας, ανταλλαγές πληροφοριών και βέλτιστων πρακτικών, ερευνητικά προγράμματα, μελέτες, εκθέσεις, συνέδρια και εργαστήρια. Τέλος, τα άρθρα 24.13, 24.14 και 24.15 διαμορφώνουν ένα διευρυμένο πλαίσιο συνεργασίας που περιλαμβάνει θεσμικούς μηχανισμούς διαβούλευσης, πλαίσιο διενέργειας των διαβουλεύσεων καθώς και την ύπαρξη και λειτουργία μιας ομάδας εμπειρογνομόνων με επικουρικό χαρακτήρα. Ως προς την επίλυση διαφορών σχετικά με την συμφωνία εγγύηση για την διαφύλαξη του επιπέδου περιβαλλοντικής προστασίας των μερών αποτελεί το άρθρο 28.3, βάσει του οποίου: «οι διατάξεις της Συμφωνίας δεν μπορούν να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι εμποδίζουν οποιοδήποτε συμβαλλόμενο μέρος να λαμβάνει και να εφαρμόζει μέτρα αναγκαία για την προστασία της δημόσιας ασφάλειας ή της δημόσιας ηθικής, της δημόσιας τάξης, της υγείας και της ζωής των ανθρώπων, των ζώων και των φυτικών οργανισμών¹⁹⁵».

Η ύπαρξη εντός της συμφωνίας Ευρωπαϊκής Ένωσης –Καναδά, ενός τόσο διευρυμένου συνόλου όρων για την προστασία του περιβάλλοντος, οδηγεί σε ιδιαίτερα σημαντικές διαπιστώσεις τόσο για την θέση που διαδραματίζει η προστασία του περιβάλλοντος και ο στόχος της αειφόρου ανάπτυξης και της πράσινης οικονομίας στο εσωτερικό της Ένωσης, όσο και για τις προσπάθειες που η Ένωση καταβάλλει να αποτελέσει ο εν λόγω στόχος και γνώμονα της δράσης της στο διεθνές πεδίο. Ειδικότερα, η CETA αποτελεί το προϊόν ενός ιστορικού συμβιβασμού ανάμεσα στην επιθυμία της Ένωσης για σύναψη συμφωνιών ελεύθερου εμπορίου με ένα σύνολο τρίτων κρατών και σημαντικών παραγόντων της διεθνούς Κοινότητας αφενός, με παράλληλη όμως διασφάλιση της κατοχύρωσης ορισμένων εγγυήσεων εκ μέρους της Ένωσης αφετέρου. Μια θεμελιώδης εγγύηση εξ' αυτών αποτελεί και η διασφάλιση ότι τυχόν συμφωνία ελευθέρων συναλλαγών δεν θα διακινδύνευε τις νομικές εγγυήσεις προστασίας του περιβάλλοντος, που έχουν επιτευχθεί τις τελευταίες δεκαετίες στο πεδίο του ενωσιακού δικαίου. Πρόκειται για τον ίδιο συγκερασμό, που επικρατεί και στο εσωτερικό της Ένωσης, ανάμεσα στην υψηλότερη δυνατή κατοχύρωση της προστασίας του περιβάλλοντος αφενός, αλλά και στην διατήρηση μιας

¹⁹⁴ CETA, άρθρο 24,3

¹⁹⁵ Ibid, άρθρο 28,3

οικονομίας της ελεύθερης αγοράς, απαλλαγμένης από τον προστατευτισμό αφετέρου. Υπό το πρίσμα αυτό, θα μπορούσε να λεχθεί ότι η CETA αποτελεί ένα μάλλον επιτυχημένο μοντέλο οικονομικής και εμπορικής συμφωνίας, που θα μπορούσε δυνητικά να αποτελέσει το πρότυπο και άλλων αντίστοιχων συμφωνιών της Ένωσης με άλλα κράτη.

Γ.3.: Η διεθνής συνθήκη του Aarhus και η ενσωμάτωση της στην ενωσιακή έννομη τάξη

Κομβικό σημείο στην προστασία του περιβάλλοντος στον χώρο του διεθνούς δικαίου αποτελεί και η Σύμβαση του Aarhus αναφορικά με την κατοχύρωση των περιβαλλοντικών διαδικαστικών δικαιωμάτων, η οποία επίσης κατατάσσεται στις μεικτές συμβάσεις, καθώς προσχωρούν σε αυτήν τόσο τα κράτη-μέλη όσο και η ίδια η Ένωση. Η σημαντικότερη ιδιαιτερότητά της έγκειται στο γεγονός ότι καλύπτει τις διαδικαστικές και δικονομικές πτυχές του δικαίου προστασίας του περιβάλλοντος, σε διεθνές επίπεδο. Η Σύμβαση του Aarhus, αποτελεί θεμελιώδες νομικό εργαλείο παγκοσμίως όσον αφορά την κατοχύρωση περιβαλλοντικών διαδικαστικών δικαιωμάτων και εγγυήσεων.

Η εν λόγω Σύμβαση δομείται από τρεις πυλώνες, ο καθένας εκ των οποίων θεσπίζει και το αντίστοιχο δικαίωμα. Ειδικότερα, ο πρώτος πυλώνας αφορά την πρόσβαση στην περιβαλλοντική πληροφορία (άρθρα 4 και 5 της Σύμβασης), ο δεύτερος τη συμμετοχή του κοινού στη διαδικασία αδειοδότησης σχεδίων και προγραμμάτων σχετικά με το περιβάλλον (άρθρα 6 και 7) και ο τρίτος την δικονομική πλευρά, ήτοι την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά ζητήματα (άρθρο 9)¹⁹⁶. Ειδικότερα, ο τρίτος πυλώνας στοχεύει στο να εξασφαλίσει την πρόσβαση των θιγομένων φυσικών ή νομικών προσώπων σε ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο ιδρυθέν εκ του νόμου, προκειμένου να διενεργηθεί ο έλεγχος των πράξεων ή παραλείψεων που αφορούν «τις περιπτώσεις άρνησης χορήγησης πρόσβασης στην περιβαλλοντική πληροφορία» (άρθρο 9 παρ. 1), «τις περιπτώσεις αδειοδότησης έργων ή δραστηριοτήτων, για την οποία προβλέπεται η συμμετοχή του κοινού σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο άρθρο 6 της Σύμβασης» (άρθρο 9 παρ. 2) καθώς και «τις περιπτώσεις παραβιάσεων της περιβαλλοντικής νομοθεσίας από δημόσιες αρχές ή από ιδιώτες, οι οποίες δεν περιλαμβάνονται στις ανωτέρω περιπτώσεις» (άρθρο 9 παρ. 3).

Ειδικότερα προβλέπεται, στην παρ. 4 του άρθρου 9 της Συνθήκης του Άαρχους¹⁹⁷, η υποχρέωση των κρατών μελών να θεσπίζουν τις κατάλληλες δικονομικές διαδικασίες ώστε να διασφαλίζονται τόσο η αντιμετώπιση τυχόν παραβάσεων της περιβαλλοντικής νομοθεσίας, όσο και η επανόρθωση της προκληθείσας περιβαλλοντικής ζημιάς, μέσω και της παροχής προσωρινής δικαστικής προστασίας, αλλά και με έναν τρόπο αποτελεσματικό, αμερόληπτο, δίκαιο, και μη απαγορευτικά δαπανηρό¹⁹⁸.

¹⁹⁶ Καραγεώργου Β., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 4/2017, Οκτώβριος - Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2017 –Η δικαστική προστασία στις περιβαλλοντικές διαφορές υπό το πρίσμα της Σύμβασης Άαρχους και του άρθρου 47 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων: Σκέψεις με αφορμή τις Αποφάσεις του ΔΕΕ στις Υποθέσεις LZ I (C-240/09) και LZ II (C-243/15), σελίδα 2

¹⁹⁷ Συνθήκη του Άαρχους, άρθρο 9 παράγραφος 4. «In addition and without prejudice to paragraph 1 above, the procedures referred to in paragraphs 1, 2 and 3 above shall provide adequate and effective remedies, including injunctive relief as appropriate, and be fair, equitable, timely and not prohibitively expensive. Decisions under this article shall be given or recorded in writing. Decisions of courts, and whenever possible of other bodies, shall be publicly accessible».

¹⁹⁸ Καραγεώργου Β., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 2_2013, Απρίλιος - Μάιος - Ιούνιος - Η πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά ζητήματα υπό το πρίσμα της επιρροής της Σύμβασης Άαρχους και της πρόσφατης νομολογίας του Δικαστηρίου

Ιδιαίτερη σημαντική καινοτομία της Σύμβασης του Aarhus συνιστά και η ίδρυση, ήδη από την πρώτη Σύνοδο των Συμβαλλομένων Μερών, ενός πολυμερούς διεθνούς οργάνου συνεργασίας, ήτοι της Επιτροπής Συμμόρφωσης (Compliance Committee), η οποία εμφανίζει ορισμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, που τη διαφοροποιούν από τους αντίστοιχους μηχανισμούς που έχουν θεσπιστεί στο πλαίσιο Πολυμερών Περιβαλλοντικών Συμφωνιών. Το σημαντικότερο εξ' αυτών είναι η συμμετοχή ιδιωτών στις διαδικασίες του ως άνω οργάνου, ήτοι η δυνατότητα απευθείας προσφυγής σε αυτή των φυσικών προσώπων και μη κυβερνητικών οργανώσεων σε περιπτώσεις ενδεχόμενης μη συμμόρφωσης των συμβαλλομένων μερών με τις προβλέψεις της Σύμβασης, καθώς και η δυνατότητα των περιβαλλοντικού χαρακτήρα ΜΚΟ να προτείνουν στις Διασκέψεις των Συμβαλλομένων Μερών μέλη για την Επιτροπή Συμμόρφωσης. Παράλληλα, προβλέπεται η ανεξαρτησία των μελών της Επιτροπής υπό την έννοια ότι αυτά δεν εμφανίζουν καμία σχέση διασύνδεσης με τις κυβερνήσεις των χωρών από τις οποίες προέρχονται, κατά την τέλεση του έργου τους. Τέλος, υπάρχει σημαντικός βαθμός διαφάνειας, η οποία έγκειται στο γεγονός της προσβασιμότητας στο διαδίκτυο όλων των εγγράφων της Επιτροπής¹⁹⁹.

Τα ως άνω χαρακτηριστικά και ιδίως αυτό της συμμετοχής ιδιωτών, καταδεικνύουν το γεγονός ότι η συνθήκη του Άρχους βαίνει πέραν των κλασσικών εργαλείων του διεθνούς δικαίου, αναπτύσσοντας μια ευρεία δυναμική αλλά και έναν πολύ σημαντικό αντίκτυπο. Το γεγονός, ότι εκτός από κράτη και διεθνείς οργανισμούς, προβλέπει διαδικασίες με την συμμετοχή ιδιωτών, οδηγεί στην κατοχύρωση στον χώρο του διεθνούς δικαίου προστασίας του περιβάλλοντος του ρόλου και της θέσης του ιδιώτη. Βεβαίως, σε πολυμερή σχήματα στο διεθνές πεδίο με την συμμετοχή της Ένωσης, είναι συνήθης και η παράλληλη συμμετοχή ιδιωτών, όπως διαφάνηκε και σε προγενέστερο κεφάλαιο, στην εξέταση των σχημάτων συνεργασίας, που υφίστανται μεταξύ της Ένωσης και τρίτων κρατών.

Περαιτέρω, η Επιτροπή Συμμόρφωσης λειτουργεί κατά τρόπο συμβουλευτικό, λειτουργώντας ενισχυτικά στην δράση των κρατών για την εκπλήρωση των συμβατικών τους υποχρεώσεων, μέσω εργαλείων ηπιού δικαίου, όπως συστάσεις και προτάσεις, σε περίπτωση που διαπιστώσει τη μη συμβατότητα των εθνικών ρυθμίσεων με τις προβλέψεις της Σύμβασης²⁰⁰.

Η σύμβαση του Άρχους κυρώθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση με την Απόφαση 2005/370/ΕΚ του Συμβουλίου της 17^{ης} Φεβρουαρίου 2005 για σύναψη εξ' ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, της σύμβασης για την συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων και την πρόσβαση στην δικαιοσύνη σε θέματα περιβάλλοντος²⁰¹.

¹⁹⁹ Καραγεώργου Β., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 4/2017, Οκτώβριος - Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2017 –Η δικαστική προστασία στις περιβαλλοντικές διαφορές υπό το πρίσμα της Σύμβασης Άρχους και του άρθρου 47 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων: Σκέψεις με αφορμή τις Αποφάσεις του ΔΕΕ στις Υποθέσεις LZ I (C-240/09) και LZ II (C-243/15), σελίδα 2, 3

²⁰⁰ Καραγεώργου Β., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 2_2013, Απρίλιος - Μάιος - Ιούνιος - Η πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά ζητήματα υπό το πρίσμα της επιρροής της Σύμβασης Άρχους και της πρόσφατης νομολογίας του Δικαστηρίου

²⁰¹ Απόφαση 2005/370/ΕΚ του Συμβουλίου της 17^{ης} Φεβρουαρίου 2005 για σύναψη εξ' ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, της σύμβασης για την συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων και την πρόσβαση στην δικαιοσύνη σε θέματα περιβάλλοντος, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L124/1

Η Σύμβαση του Άρχους συνδέεται με τη θέσπιση της Οδηγίας 2003/4/ΕΚ²⁰² για την πρόσβαση στην περιβαλλοντική πληροφόρηση, καθώς και της Οδηγίας 2003/35/ΕΚ²⁰³ για τη συμμετοχή του κοινού σε σχέδια ή προγράμματα σχετικά με το περιβάλλον. Με τη θέσπιση των δύο αυτών Οδηγιών ενσωματώθηκαν στην ενωσιακή έννομη τάξη ο πρώτος και ο δεύτερος πυλώνας της εν λόγω Σύμβασης (πρόσβαση στην περιβαλλοντική πληροφόρηση και συμμετοχή του κοινού σε σχετικές με το περιβάλλον αποφάσεις) και εν μέρει ο τρίτος πυλώνας (πρόσβαση στη δικαιοσύνη), καθώς στις προαναφερθείσες Οδηγίες εμπεριέχονται διατάξεις, οι οποίες θεσπίζουν τις προϋποθέσεις για την πρόσβαση στη δικαιοσύνη στις περιπτώσεις άρνησης χορήγησης πρόσβασης στην περιβαλλοντική πληροφορία (άρθ. 9 παρ. 1 της Σύμβασης Άρχους), αλλά και στις περιπτώσεις αδειοδότησης έργων ή δραστηριοτήτων, στα οποία προβλέπεται η συμμετοχή του κοινού (άρθ. 9 παρ. 2 της Σύμβασης Άρχους)²⁰⁴. Επιπροσθέτως, αντίστοιχη ρύθμιση για την πρόσβαση στη δικαιοσύνη, η οποία ενσωματώνει τις προβλέψεις των παρ. 2 και 4 του άρθρου 9 της Σύμβασης Άρχους εμπεριέχει και η Οδηγία SEVESO III για την πρόληψη από βιομηχανικά ατυχήματα (άρθρο 23). Τέλος, σχετική πρόβλεψη για την πρόσβαση στη δικαιοσύνη, η οποία θεωρείται ότι ενσωματώνει τις προβλέψεις της παρ. 3 του άρθρου 9 της Σύμβασης Άρχους εμπεριέχει η Οδηγία για την περιβαλλοντική ευθύνη (άρθρο 13)²⁰⁵.

Ο χαρακτήρας της σύμβασης ως μεικτής επιβεβαιώνεται και από την σκέψη 7 στο προοίμιο της εν λόγω απόφασης, που αναφέρεται στην συμβατότητα των ρυθμίσεων της σύμβασης με τους στόχους της περιβαλλοντικής πολιτικής της Κοινότητας, όπως ορίζονται στο πρωτογενές δίκαιο. Πιο συγκεκριμένα αναφέρει ότι: *«όπως απαριθμούνται στο άρθρο 174 της συνθήκης, δυνάμει του οποίου η Κοινότητα, η οποία έχει εν προκειμένω από κοινού αρμοδιότητα με τα κράτη-μέλη της, έχει ήδη θεσπίσει μια σειρά νομοθετικών πράξεων, οι οποίες εξελίσσονται και συμβάλλουν στην επίτευξη του στόχου της σύμβασης, όχι μόνο από τα όργανα της Κοινότητας αλλά και από τις δημόσιες αρχές των κρατών-μελών...»*. Παράλληλα, στην δήλωση που επισυνάπτεται στην απόφαση, επισημαίνεται το γεγονός ότι πλείονες επιταγές που θέτει η συνθήκη του Άρχους, είχαν ήδη ενσωματωθεί, όπως προαναφέρθηκε, στο παράγωγο ενωσιακό δίκαιο.

Συνακόλουθα, η θέσπιση του κανονιστικού πλαισίου για την πρόσβαση των πολιτών στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά ζητήματα, επαφίεται σε σημαντικό βαθμό στη διακριτική

²⁰² Οδηγία 2003/4/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 28ης Ιανουαρίου 2003, για την πρόσβαση του κοινού σε περιβαλλοντικές πληροφορίες και για την κατάργηση της οδηγίας 90/313/ΕΟΚ του Συμβουλίου, ΕΕ L 41 της 14.2.2003

²⁰³ Οδηγία 2003/35/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Μαΐου 2003, σχετικά με τη συμμετοχή του κοινού στην κατάρτιση ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων που αφορούν το περιβάλλον και με την τροποποίηση όσον αφορά τη συμμετοχή του κοινού και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη, των οδηγιών 85/337/ΕΟΚ και 96/61/ΕΚ του Συμβουλίου - ΔΗΛΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ, ΕΕ L 156 της 25.6.2003

²⁰⁴ Καραγεώργου Β., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 2_2013, Απρίλιος - Μάιος - Ιούνιος - Η πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά ζητήματα υπό το πρίσμα της επιρροής της Σύμβασης Άρχους και της πρόσφατης νομολογίας του Δικαστηρίου

²⁰⁵ Καραγεώργου Β., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 4_2017, Οκτώβριος - Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2017 - Η δικαστική προστασία στις περιβαλλοντικές διαφορές υπό το πρίσμα της Σύμβασης Άρχους και του άρθρου 47 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων: Σκέψεις με αφορμή τις Αποφάσεις του ΔΕΕ στις Υποθέσεις LZ I (C-240/09) και LZ II (C-243/15)

ευχέρεια των κρατών μελών, μέσα στο εθνικό δίκαιο των οποίων υπάρχουν ειδικότερες ρυθμίσεις²⁰⁶.

Η ιδιαιτερότητα εντούτοις της Συνθήκης του Άαρχους έγκειται στο γεγονός ότι εμπλέκει ουσιαστικά τον πολίτη στο δίκαιο προστασίας του περιβάλλοντος, θέτοντας στα κράτη την υποχρέωση διαμόρφωσης μιας διαδικασίας που επιδρά στον πυρήνα του δικαίου προστασίας του περιβάλλοντος, διασφαλίζοντας την πραγματική και ουσιαστική εφαρμογή του. Πρόκειται για μια συνθήκη που θέτει τα θεμέλια της δικονομικής διάστασης του δικαίου περιβάλλοντος στις έννομες τάξεις των συμβαλλομένων μερών, και ως εκ τούτου συνάδει απόλυτα με τις ήδη υφιστάμενες αρχές του ενωσιακού δικαίου αλλά και της ΕΣΔΑ (όπως η αρχή του κράτους δικαίου ή της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας) αλλά και με την αυξημένη εν γένει συμμετοχή του πολίτη της Ένωσης, ως υποκείμενο αυτού.

Γ.4. Συμπεράσματα

Όπως γίνεται επομένως φανερό, η συνθήκη του Άαρχους αποτελεί ένα εργαλείο του διεθνούς δικαίου, το οποίο η Ένωση ενσωμάτωσε στο νομικό της οπλοστάσιο για να επιτύχει τον στόχο της πρόσβασης των πολιτών στην δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά ζητήματα και συνεπώς τον ευρύτερο στόχο της αποτελεσματικότερης δυνατής προστασίας του περιβάλλοντος τόσο στο εσωτερικό της όσο και διεθνώς. Αντίθετα, οι προαναφερθείσες μεικτές συμβάσεις Ένωσης-Καναδά και Ένωσης-Σιγκαπούρης είναι το πρώτον εμπορικές συμφωνίες οικονομικής φύσεως ,που δεν αφορούν αμιγώς περιβαλλοντικά ζητήματα.

Έχουν ωστόσο και εκείνες με την σειρά τους, ιδιαίτερα αυξημένη σημασία και στην ενότητα που εν προκειμένω εξετάζεται, καθώς επιτυγχάνουν την συμπερίληψη των περιβαλλοντικών ζητημάτων στις διμερείς εμπορικές και οικονομικές σχέσεις της Ένωσης με τρίτες χώρες, καταδεικνύοντας ούτως τον βαθμό στον οποίο τα ζητήματα περιβαλλοντικής προστασίας επηρεάζουν πλέον κάθε πτυχή της ενωσιακής πολιτικής και δη όχι μόνο ως προς το εσωτερικό της Ένωσης, αλλά και αναφορικά με τις εξωτερικές της σχέσεις.

Παράλληλα, η επιλογή του εργαλείου των μεικτών συμβάσεων σε ζητήματα προστασίας του περιβάλλοντος, όπως είναι η συνθήκη του Άαρχους αλλά και η διεθνής συνθήκη των Παρισίων για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, επιβεβαιώνει την συντρέχουσα αρμοδιότητα της Ένωσης με τα κράτη-μέλη και την διατήρηση σημαντικού βαθμού κυριαρχίας των τελευταίων στον τομέα του περιβάλλοντος, γεγονός που δεν ισχύει για άλλους τομείς της ενωσιακής πολιτικής, ως προς τους οποίους υπάρχει αποκλειστική αρμοδιότητα της Ένωσης στο εσωτερικό της αλλά και στο πεδίο της σύναψης διεθνών συνθηκών.

Είναι δε ιδιαίτερα σημαντικό το γεγονός, ότι οι διεθνείς συνθήκες, των οποίων η Ένωση αποτελεί μέρος, βρίσκονται ιεραρχικά σε ανώτερη θέση από το παράγωγο ενωσιακό δίκαιο, με αποτέλεσμα να επιτυγχάνουν έναν αυξημένο βαθμό κατοχύρωσης των επιταγών προστασίας του περιβάλλοντος.

²⁰⁶ Καραγεώργου Β., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 2_2013, Απρίλιος - Μάιος - Ιούνιος - Η πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά ζητήματα υπό το πρίσμα της επιρροής της Σύμβασης Άαρχους και της πρόσφατης νομολογίας του Δικαστηρίου

ΕΠΙΛΟΓΟΣ- ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Αδιαμφισβήτητη πραγματικότητα αποτελεί το γεγονός, ότι η αειφόρος ανάπτυξη και η μετάβαση προς ένα οικονομικό πρότυπο, φιλικό προς το περιβάλλον αποτελεί πλέον έναν από τους πρωταρχικούς στόχους της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο στόχος αυτός οδήγησε την Ένωση στην θεμελίωση μιας σειράς μορφών συνεργασίας τόσο στο εσωτερικό αυτής όσο και σε διεθνές επίπεδο. Οι μορφές αυτές συνεργασίας εμφανίζουν ιδιαίτερη ποικιλομορφία και περιλαμβάνουν πλείονες και διαφορετικούς παράγοντες, όπως τα ενωσιακά όργανα, τα κράτη-μέλη αλλά και τρίτα κράτη ή ακόμη και ιδιώτες, όπως επιχειρήσεις, μη κυβερνητικές οργανώσεις και φορείς της κοινωνίας των πολιτών.

Παρά την σημαντική τους ωστόσο ποικιλομορφία, εμφανίζουν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά, που καταδεικνύουν την συνολική αντιμετώπιση της περιβαλλοντικής πολιτικής από την Ευρωπαϊκή Ένωση σε ένα κοινό πλαίσιο. Πιο συγκεκριμένα, οι μορφές συνεργασίας, που επιλέγονται, διακατέχονται στις περισσότερες περιπτώσεις, τόσο όταν αφορούν το εσωτερικό της Ένωσης όσο και το διεθνές πεδίο από τα ακόλουθα χαρακτηριστικά: εμπλέκουν πλείονες παράγοντες όπως ενωσιακά όργανα, κράτη-μέλη ή ιδιώτες, αποτελούνται από έναν δεσμευτικό κανόνα δικαίου, που συμπληρώνεται από ένα ευρύ πλέγμα ηπίου δικαίου, ενώ ακολουθούν την λογική της εξειδικευμένης συνεργασίας πάνω σε συγκεκριμένο κάθε φορά ζήτημα αντί μιας συνολικότερης πολιτικής προστασίας του περιβάλλοντος εν γένει.

Παράλληλα, όσον αφορά την δράση με σκοπό την κατοχύρωση της περιβαλλοντικής προστασίας στο εσωτερικό της Ένωσης, επιλέγεται ως κύριο μέσο ρύθμισης η οδηγία, γεγονός που καταδεικνύει την αυξημένη συμμετοχή των κρατών-μελών στο σκέλος της υλοποίησης των τιθεμένων στόχων, αλλά και το γεγονός ότι ο τομέας του περιβάλλοντος απέχει από την πλήρη ενωσιακή εναρμόνιση, που θα συνεπαγόταν η επιλογή του μέσου των κανονισμών. Βεβαίως, παρά την τάση αυτή, πράγματι ορισμένες πτυχές του ενωσιακού δικαίου προστασίας του περιβάλλοντος έχουν εναρμονισθεί μέσα από το εργαλείο των κανονισμών.

Συγχρόνως, εμφανίζει ενδιαφέρον η ολοένα και αυξημένη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα στα σχήματα συνεργασίας τόσο στο εσωτερικό της Ένωσης όσο και στην συνεργασία αυτής με τρίτα κράτη, γεγονός που καταδεικνύει την βούληση της Ένωσης για μια περιβαλλοντική προστασία προσαρμοσμένη στις ανάγκες της αγοράς, που χρησιμοποιεί τα εργαλεία αυτής, με στόχο την οικειοθελή συμμόρφωση των κοινωνιών του δικαίου, έναντι της επιβολής. Στο πλαίσιο αυτό επιβεβαιώνεται η σπουδαιότητα του ηπίου δικαίου για το ενωσιακό δίκαιο, αλλά και ο τρόπος που το δίκαιο προστασίας του περιβάλλοντος, γίνεται εντέλει αντιληπτό από την Ευρωπαϊκή Ένωση μέσα από το πρίσμα του συνολικού οικονομικού προτύπου. Στο πρότυπο αυτό της κοινωνικής οικονομίας της αγοράς, έχουν προστεθεί τα χαρακτηριστικά της αειφόρου και βιώσιμης ανάπτυξης, ωστόσο δεν αναιρείται επ' ουδενί και σε καμία περίπτωση ο αρχικός της χαρακτήρας, αυτός δηλαδή της οικονομίας της αγοράς με ελεύθερο ανταγωνισμό. Τέλος, δεν πρέπει να παραβλέπεται ότι τόσο στο εσωτερικό της Ένωσης όσο και στο σκέλος της διεθνούς συνεργασίας, επιλέγεται συχνά η συνεργασία σε τεχνικό και επιστημονικό επίπεδο, με την εξειδικευμένη μορφή της ανταλλαγής πληροφοριών και επιστημονικών δεδομένων.

Στο διεθνές επίπεδο, αναλυτικότερα, η Ευρωπαϊκή Ένωση αξιοποιεί τα ήδη διαθέσιμα εργαλεία της περιφερειακής συνεργασίας αλλά και των διμερών διπλωματικών της σχέσεων με τρίτα κράτη για να εντάξει σε αυτά και τον στόχο της προστασίας του περιβάλλοντος. Η σύνδεση,

συνεπώς, εντός του πλαισίου αυτού, του τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος και συγκεκριμένων οικολογικών στόχων με ένα συνολικό πλαίσιο πολιτικών και οικονομικών σχέσεων με την μεγαλύτερη οικονομική Ένωση του πλανήτη, καθίσταται κατά τον τρόπο αυτό ένα σημαντικό κίνητρο για τα αντισυμβαλλόμενα της κράτη της διεθνούς κοινότητας να υιοθετήσουν τις περιβαλλοντικές επιταγές, που επιτάσσει η συνεργασία με την Ένωση. Τον ίδιο σκοπό επιτυγχάνει εξάλλου και η ένταξη περιβαλλοντικών εγγυήσεων στις μεικτές διεθνείς εμπορικές συμφωνίες, που συνάπτει η Ένωση, εξασφαλίζοντας παράλληλα ότι εκτός από την προώθηση των περιβαλλοντικών ζητημάτων στο αντισυμβαλλόμενο κράτος, δεν θα υποβαθμίζεται και η περιβαλλοντική προστασία, που η ίδια η Ένωση κατοχυρώνει στο εσωτερικό της.

Συνοψίζοντας, γίνεται επομένως φανερό, ότι ο τομέας του περιβάλλοντος, αποτελεί έναν τομέα με αυξημένη διακυβερνητικότητα, όπου κυρίαρχος παράγοντας για την υλοποίηση των ρυθμίσεων παραμένουν σε ενωσιακό επίπεδο τα κράτη-μέλη. Ωστόσο, πρόκειται για έναν τομέα, η σημασία και εξέλιξη του οποίου αυξάνεται δραστικά συν τω χρόνω, λόγω και των δραματικών περιβαλλοντικών προκλήσεων, που αντιμετωπίζει ο πλανήτης, γεγονός που οδηγεί και σε ραγδαία αύξηση και των νομοθετικών ρυθμίσεων αναφορικά με την προστασία του περιβάλλοντος σε ενωσιακό επίπεδο, υπό την πρωτοβουλία της Επιτροπής. Συγχρόνως, είναι εμφανής η βούληση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παρά την έλλειψη αποκλειστικής της αρμοδιότητας και παρά τον αυξημένο ρόλο των κρατών-μελών να αποτελέσει εκείνη την κινητήριο δύναμη για την νομοθετική κατοχύρωση της περιβαλλοντικής προστασίας στην ευρωπαϊκή ήπειρο αλλά και να ηγηθεί της προσπάθειας για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προκλήσεων παγκοσμίως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ:

ΑΡΘΡΑ/ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ:

- Αποστολάκης Γ., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 2_2002, Απρίλιος - Μάιος - Ιούνιος - Το ευρωπαϊκό οικολογικό δίκτυο «Φύση (Natura) 2000». Η ένταξη των Μετεώρων στο δίκτυο
- Βαλατσός Α., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 3/2013, Ιούλιος - Αύγουστος - Σεπτέμβριος - Κοινοτικό Πρόγραμμα Natura 2001
- Βλαστός Θ., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 1_2001, Ιανουάριος - Φεβρουάριος - Μάρτιος - Η ευρωπαϊκή Οδηγία - πλαίσιο για την καταπολέμηση της ρύπανσης του αέρα και η άτολμη μεταφορά της στην ελληνική νομοθεσία
- Βρεττού Φ., Κουβαράς Η., Πουλάκος Δ., Σπυροπούλου Ε., Χασιώτης Γ., Χριστοπούλου Γ., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 1_2016, Ιανουάριος - Φεβρουάριος - Μάρτιος - Οι ευρωπαϊκές Οδηγίες για τη βιοποικιλότητα - Με αφορμή τη διαδικασία REFIT
- Γκιζάρη – Ξανθοπούλου Α., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 4_2012, Οκτώβριος - Νοέμβριος - Δεκέμβριος - Το οικολογικό σήμα ως εργαλείο της περιβαλλοντικής πολιτικής της ΕΕ - Με αφορμή την επέκταση της απονομής του και στα τουριστικά καταλύματα
- Γκλαβίνης Π., η αδύνατη ένωση της Μεσογείου: Δέκα χρόνια από την ίδρυση της «Ένωσης για την Μεσόγειο», περιοδικό «Ευρωπαϊκό Δίκαιο», τεύχος 2/2019, Απρίλιος-Ιούνιος 2019
- Διαμαντής Ι., Πλιάκας Φ., Πεταλάς Χ., Καλλιώρας Α., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 4/2004, Οκτώβριος - Νοέμβριος - Δεκέμβριος - Η εναρμόνιση του εθνικού δικαίου με την Οδηγία 2000/60/ΕΚ για την προστασία και διαχείριση των υδάτων
- Καλλικαντζάρου Ε., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 4/2009, Οκτώβριος - Νοέμβριος - Δεκέμβριος - Διοικητικές δομές και λειτουργίες της περιβαλλοντικής πολιτικής σε 14 κράτη μέλη της ΕΕ πριν τη διεύρυνση
- Καλλία Α. - Αντωνίου, Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 2_2006, Απρίλιος - Μάιος - Ιούνιος - Η νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την αντιμετώπιση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης και η εφαρμογή της στην Ελλάδα

- Καλλία Α. - Αντωνίου, Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 1/2007, Ιανουάριος - Φεβρουάριος - Μάρτιος - Η Ευρωπαϊκή πολιτική για τη Διαχείριση και την Προστασία του Θαλάσσιου Περιβάλλοντος
- Καλλία Α. - Αντωνίου, Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 4_2009, Οκτώβριος - Νοέμβριος - Δεκέμβριος - Το ευρωπαϊκό νομικό πλαίσιο διαχείρισης αποβλήτων και η εφαρμογή του στην Ελλάδα, σελίδα 4
- Καλλία Α. - Αντωνίου, Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 2/2012, Απρίλιος - Μάιος - Ιούνιος - Δίκαιο Περιβάλλοντος της Ευρωπαϊκής Ένωσης - Σύντομη επισκόπηση: Ατμόσφαιρα και Κλιματική αλλαγή - Ύδατα - Απόβλητα και Ανακύκλωση - Φύση και Βιοποικιλότητα - Περιβαλλοντική ευθύνη
- Καραγεώργου Β., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 2_2013, Απρίλιος - Μάιος - Ιούνιος - Η πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά ζητήματα υπό το πρίσμα της επιρροής της Σύμβασης Άαρχους και της πρόσφατης νομολογίας του Δικαστηρίου
- Καραγεώργου Β., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 4_2017, Οκτώβριος - Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2017 - Η δικαστική προστασία στις περιβαλλοντικές διαφορές υπό το πρίσμα της Σύμβασης Άαρχους και του άρθρου 47 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων: Σκέψεις με αφορμή τις Αποφάσεις του ΔΕΕ στις Υποθέσεις LZ I (C-240/09) και LZ II (C-243/15)
- Καράμπελα Α., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 1_2001, Ιανουάριος - Φεβρουάριος - Μάρτιος - Περιβαλλοντική διαχείριση και περιβαλλοντικά εργαλεία
- Κάτσος Χ., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 1_2003, Ιανουάριος - Φεβρουάριος - Μάρτιος - Εφαρμογή και επιβολή του Κοινοτικού Περιβαλλοντικού Δικαίου ή συμμετοχή σε εθελοντικές περιβαλλοντικές ρυθμίσεις; Εισαγωγικές σκέψεις με βάση την κοινοτική περιβαλλοντική νομοθεσία σχετικά με τις βιομηχανικές εγκαταστάσεις
- Κουσκουνά Μεταξία , «η Ευρωπαϊκή Στρατηγική ολοκληρωμένης διαχείρισης των παράκτιων ζωνών: ένα παράδειγμα εφαρμογής της ανοικτής μεθόδου συντονισμού στον τομέα του περιβάλλοντος», Ιούλιος 2007, Νόμος και Φύση
- Λιάσκα Α., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 3/2003, Ιούλιος - Αύγουστος - Σεπτέμβριος - Το νομικό καθεστώς προστασίας του θαλάσσιου περιβάλλοντος της Μεσογείου - Μία πολυεθνική περιφερειακή συνεργασία

- Μειδάνη Ε., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 2_2017, Απρίλιος - Μάιος - Ιούνιος 2017 - Οι Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας ως θεσμική παρέμβαση ενάντια στην κλιματική αλλαγή
- Παπαδοπούλου Ρεβέκκα- Εμμανουέλα, «Η συνεργασία στο δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προς μια τυπολογία», εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, έκδοση 2005
- Παυλάκη Σ., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 1_2017, Ιανουάριος - Φεβρουάριος - Μάρτιος 2017 - Η συμμετοχή των πολιτών στην προστασία του περιβάλλοντος
- Πουϊκλή Κ., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 3/2015, Ιούλιος - Αύγουστος - Σεπτέμβριος , Η περιβαλλοντική ευθύνη υπό την Οδηγία 2004/35/EK - Μεταξύ καινοτομίας και αναποτελεσματικότητας
- Πουϊκλή Κ., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 4_2018, Οκτώβριος - Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2018 - Κυκλική οικονομία και ενωσιακό δίκαιο περιβάλλοντος_ Θεμέλια περιεχόμενο προοπτικές
- Χριστιανός Α. Βασίλειος «Εισαγωγή στο Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης», σελίδα 29, Νομική Βιβλιοθήκη, έκδοση 2010, 2011
- Χριστοπούλου Ο., Ψηφιακή Νομική Βιβλιοθήκη - Περιοδικά - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ - 3_2001, Ιούλιος - Αύγουστος - Σεπτέμβριος - Θεσμικό πλαίσιο προστασίας των ευρωπαϊκών δασών
- Bär Stefani, Gering Thomas, Ingmar von Homeyer, Kraemer R. Andreas, Anne-Gabrielle Mazurek, Anneke Klasing, Richard G. Tarasofky, Closer Co-operation, a new instrument for European Environmental Policy?, European Integration Online Papers, Vol. 4, ημερομηνία δημοσίευσης 11.10.2000
- Black Laura J. “The Environment and the Economy :Serbia’ s accession to the European union”, Suffolk Transnational Law Review, έκδοση 2016
- Burhenne Wolfgang E., Schoenbaum Thomas J., “The European Community and Management of the Environment: a Dilemma”, Nat. Resources J. 494, έκδοση 1973, σελίδα 496
- Buzogany Aron and Oriol Costa “Greening in the Neighborhood? The environmental dimension of the ENP in Morocco and Ukraine”, European Foreign Affairs Review, έκδοση 2009, σελίδα 528
- Freestone David, “European Community Environmental Policy and Law”, σελίδα 139, 6η έκδοση 1991

- Glachant Jean-Michel, Pedro Linares, Andreas Loeschel, Ottmar Edenhofer, Simone Tagliapietra, Georg Zachmann, “The European Union energy transition: key priorities for the next five years”, European Energy and Climate Journal, 2020, σελίδες 9,10
- Kleining Bettina “The future of Natura 2000 Network in Post—Brexit Britain” Aberdeen Student Law Review Volume 9, έκδοση 2019
- Mwebaza Rose “Regulating the environment in the European Union: a critical review of the general law of European Union external environmental relations” Int’l & Comp. Envntl. L. 1 έκδοση 2008
- Neumayer Eric, “Improvement without Convergence: Pressure on the Environment in European Union Countries”, Journal Common Market Stud, vol 39, έκδοση 2001, σελίδα 928
- Orlando Emanuela “The evolution of EU policy and law in the environmental field: achievements and current challenges” The transatlantic relationship and the future global governance, working paper 21, Απρίλιος 2013
- Lord Slynn of Hadley ,“the European community and the environment”, σελίδα 268, 6η έκδοση 1993
- Selin Henrik, Frederic S. Pardee, Stacy D. VanDeveer “EU Environmental Policy Making and Implementation: Challenging Processes and Mixed Outcomes”, Annual Review of Environment and Resources (2015)
- Westbrook David A., “Environmental Policy in the European Community: Observations on the European Environmental Agency”, Harvard Environmental Law Review, έκδοση 1991, σελίδα 257,258

NΟΜΟΘΕΣΙΑ:

KΑΝΟΝΙΣΜΟΙ:

- Κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ. 1210/90 του Συμβουλίου της 7ης Μαΐου 1990 για την ίδρυση του ευρωπαϊκού οργανισμού περιβάλλοντος και του ευρωπαϊκού δικτύου πληροφοριών και παρατηρήσεων σχετικά με το περιβάλλον, OJ : JOL_1990_120_R_0001_029, CELEX : 31990R1210
- Κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91 του Συμβουλίου της 24ης Ιουνίου 1991 περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής ,Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 198 της 22/07/1991 σ. 0001 - 0015
- Κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ. 880/92 του Συμβουλίου της 23ης Μαρτίου 1992 σχετικά με κοινοτικό σύστημα απονομής οικολογικού σήματος

,Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 099 της 11/04/1992 σ. 0001 – 0007, CELEX : 31992R0880, OJ : JOL_1992_099_R_0001_003

- Κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ. 1836/93 του Συμβουλίου της 29ης Ιουνίου 1993 για την εκούσια συμμετοχή των επιχειρήσεων του βιομηχανικού τομέα σε κοινοτικό σύστημα οικολογικής διαχείρισης και οικολογικού ελέγχου
,OJ L 168, 10.7.1993, p. 1–18
- Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1980/2000 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Ιουλίου 2000, περί αναθεωρημένου κοινοτικού συστήματος απονομής οικολογικού σήματος, OJ L 237, 21.9.2000, p. 1–12
- Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 2099/2002 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 5ης Νοεμβρίου 2002 για την επιτροπή ασφάλειας στη ναυτιλία και πρόληψης της ρύπανσης από τα πλοία (COSS) και για την τροποποίηση των κανονισμών για την ασφάλεια στη ναυτιλία και την πρόληψη της ρύπανσης από τα πλοία (EE L 324 της 29.11.2002, σ. 1), 2002R2099 — EL — 07.08.2009 — 003.001 — 1
- Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1907/2006 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 18ης Δεκεμβρίου 2006 για την καταχώριση, την αξιολόγηση, την αδειοδότηση και τους περιορισμούς των χημικών προϊόντων (REACH) και για την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Χημικών Προϊόντων καθώς και για την τροποποίηση της οδηγίας 1999/45/ΕΚ και για κατάργηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 793/93 του Συμβουλίου και του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1488/94 της Επιτροπής καθώς και της οδηγίας 76/769/ΕΟΚ του Συμβουλίου και των οδηγιών της Επιτροπής 91/155/ΕΟΚ, 93/67/ΕΟΚ, 93/105/ΕΚ και 2000/21/ΕΚ, (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L 396 της 30.12.2006), όπως ισχύει έπειτα από σειρά τροποποιήσεων με τελευταία τον Κανονισμό (ΕΕ) 2020/1149 της Επιτροπής της 3ης Αυγούστου 2020
- Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 401/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Απριλίου 2009 για τον ευρωπαϊκό οργανισμό περιβάλλοντος και το ευρωπαϊκό δίκτυο πληροφοριών και παρατηρήσεων σχετικά με το περιβάλλον, ΕΕ L 126 της 21.5.2009
- Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1221/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 25ης Νοεμβρίου 2009 περί της εκούσιας συμμετοχής οργανισμών σε κοινοτικό σύστημα οικολογικής διαχείρισης και οικολογικού ελέγχου (EMAS) και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 761/2001 και των αποφάσεων της Επιτροπής 2001/681/ΕΚ και 2006/193/ΕΚ, ΕΕ L 342 της 22.12.2009 (όπως ισχύει στην τρέχουσα ενοποιημένη έκδοση της 25ης Νοεμβρίου 2009, έπειτα από τροποποίηση από τους Κανονισμούς αριθ. 517/2013 του Συμβουλίου της 13ης Μαΐου 2013, L 158 1 10.6.2013, 2017/1505 της Επιτροπής της 28ης Αυγούστου 2017, L 222 1, 29.8.2017 και 2018/2026 της Επιτροπής της 19ης Δεκεμβρίου 2018 L 325 18 20.12.2018).

- Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 66/2010 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 25ης Νοεμβρίου 2009 σχετικά με το οικολογικό σήμα της ΕΕ (EU Ecolabel), ΕΕ L 27 της 30.1.2010, όπως τροποποιήθηκε από τον Κανονισμό (ΕΕ) αριθ. 782/2013 της Επιτροπής της 14ης Αυγούστου 2013 και τον Κανονισμό (ΕΕ) 2017/1941 της Επιτροπής της 24ης Οκτωβρίου 2017

ΟΔΗΓΙΕΣ:

- Οδηγία 91/271/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 21ης Μαΐου 1991 για την επεξεργασία των αστικών λυμάτων, ως ισχύει, ΕΕ L 135 της 30.5.1991, με τελευταία τροποποίηση την Οδηγία 2013/64/ΕΕ του Συμβουλίου της 17ης Δεκεμβρίου 2013
- Οδηγία 91/676/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 12ης Δεκεμβρίου 1991 για την προστασία των υδάτων από τη νιτρορύπανση γεωργικής προέλευσης, ως ισχύει, ΕΕ L 375 της 31.12.1991, όπως έχει τροποποιηθεί από τον Κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1882/2003 ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 29ης Σεπτεμβρίου 2003 και τον Κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1137/2008 ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 22ας Οκτωβρίου 2008
- Οδηγία 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 21ης Μαΐου 1992 για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας, ως ισχύει, Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 206 της 22/07/1992, όπως τροποποιήθηκε από την Οδηγία 97/62/ΕΚ του Συμβουλίου της 27ης Οκτωβρίου 1997, τον Κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1882/2003 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 29ης Σεπτεμβρίου 2003, την Οδηγία 2006/105/ΕΚ του Συμβουλίου της 20ής Νοεμβρίου 2006 και την Οδηγία 2013/17/ΕΕ του Συμβουλίου της 13ης Μαΐου 2013
- Οδηγία 1999/31/ΕΚ του Συμβουλίου της 26ης Απριλίου 1999 περί υγειονομικής ταφής των αποβλήτων, ΕΕ L 182 της 16.7.1999, όπως τροποποιήθηκε από τον Κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1882/2003 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 29ης Σεπτεμβρίου 2003, τον Κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1137/2008 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 22ας Οκτωβρίου 2008, την Οδηγία του Συμβουλίου 2011/97/ΕΕ της 5ης Δεκεμβρίου 2011 και την Οδηγία (ΕΕ) 2018/850 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 30ής Μαΐου 2018
- Οδηγία 2000/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Οκτωβρίου 2000 για τη θέσπιση πλαισίου κοινοτικής δράσης στον τομέα της πολιτικής των υδάτων, ως ισχύει, ΕΕ L 327 της 22.12.2000, όπως τροποποιήθηκε από την Απόφαση αριθ. 2455/2001/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20ής Νοεμβρίου 2001, την Οδηγία 2008/32/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 11ης Μαρτίου 2008, την Οδηγία 2008/105/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16ης Δεκεμβρίου 2008, την Οδηγία 2009/31/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Απριλίου 2009 και την Οδηγία 2013/39/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 12ης Αυγούστου 2013

- Οδηγία 2001/42/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Ιουνίου 2001, σχετικά με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων, ΕΕ L 197 της 21.7.2001
- Οδηγία 2001/77/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Σεπτεμβρίου 2001, για την προαγωγή της ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται από ανανεώσιμες πηγές στην εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, ΕΕ L 283 της 27.10.2001
- Οδηγία 2003/4/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 28ης Ιανουαρίου 2003, για την πρόσβαση του κοινού σε περιβαλλοντικές πληροφορίες και για την κατάργηση της οδηγίας 90/313/ΕΟΚ του Συμβουλίου, ΕΕ L 41 της 14.2.2003, όπως διορθώθηκε από το Διορθωτικό, ΕΕ L 105, 21.4.2017, σ. 22 (2003/4/ΕΚ)
- Οδηγία 2003/35/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Μαΐου 2003, σχετικά με τη συμμετοχή του κοινού στην κατάρτιση ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων που αφορούν το περιβάλλον και με την τροποποίηση όσον αφορά τη συμμετοχή του κοινού και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη, των οδηγιών 85/337/ΕΟΚ και 96/61/ΕΚ του Συμβουλίου - ΔΗΛΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ,ΕΕ L 156 της 25.6.2003, όπως τροποποιήθηκε από την Οδηγία 2011/92/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13ης Δεκεμβρίου 2011 και την Οδηγία ΕΕ 2016/2284 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 14^{ης} Δεκεμβρίου του 2016
- Οδηγία 2004/35/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 21ης Απριλίου 2004, σχετικά με την περιβαλλοντική ευθύνη όσον αφορά την πρόληψη και την αποκατάσταση περιβαλλοντικής ζημίας, ΕΕ L 143 της 30.4.2004, όπως τροποποιήθηκε από την Οδηγία 2006/21 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15^{ης} Μαρτίου του 2006, 2009/31 ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23^{ης} Απριλίου του 2009, 2013/30 ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12^{ης} Ιουνίου του 2013 και τον Κανονισμό 2019/1010 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5^{ης} Ιουνίου του 2019
- Οδηγία 2006/7/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Φεβρουαρίου 2006 , σχετικά με τη διαχείριση της ποιότητας των υδάτων κολύμβησης και την κατάργηση της οδηγίας 76/160/ΕΟΚ, ως ισχύει, ΕΕ L 64 της 4.3.2006, όπως τροποποιήθηκε από τον Κανονισμό 596/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 18^{ης} Ιουνίου του 2009 και την Οδηγία 2013/64 ΕΕ του Συμβουλίου της 17^{ης} Δεκεμβρίου του 2013
- Οδηγία 2006/12/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 2006 , περί των στερεών αποβλήτων (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ), ΕΕ L 114 της 27.4.2006

- Οδηγία 2008/50/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 2008 , για την ποιότητα του ατμοσφαιρικού αέρα και καθαρότερο αέρα για την Ευρώπη, ως ισχύει, ΕΕ L 152 της 11.6.2008, όπως τροποποιήθηκε από την Οδηγία 2015/1480 της Επιτροπής, της 28^{ης} Αυγούστου του 2015
- Οδηγία 2008/56/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Ιουνίου 2008 , περί πλαισίου κοινοτικής δράσης στο πεδίο της πολιτικής για το θαλάσσιο περιβάλλον (οδηγία-πλαίσιο για τη θαλάσσια στρατηγική) (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ), ως ισχύει, ΕΕ L 164 της 25.6.2008, όπως τροποποιήθηκε από την Οδηγία 2017/845 της Επιτροπής της 17^{ης} Μαΐου του 2017
- Οδηγία 2008/98/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 19ης Νοεμβρίου 2008 , για τα απόβλητα και την κατάργηση ορισμένων οδηγιών (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ), ως ισχύει, ΕΕ L 312 της 22.11.2008, όπως τροποποιήθηκε από τον Κανονισμό 1357/2014 της Επιτροπής της 18^{ης} Δεκεμβρίου του 2014, την Οδηγία 2015/1127 της Επιτροπής της 10^{ης} Ιουλίου του 2015, τον Κανονισμό 2017/997 του Συμβουλίου της 8^{ης} Ιουνίου του 2017 και την Οδηγία 2018/851 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 30^{ης} Μαΐου του 2018
- Οδηγία 2009/147/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 30ής Νοεμβρίου 2009 , περί της διατηρήσεως των αγρίων πτηνών, ως ισχύει, ΕΕ L 20 της 26.1.2010
- Οδηγία 2009/28/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Απριλίου 2009 , σχετικά με την προώθηση της χρήσης ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές και την τροποποίηση και τη συνακόλουθη κατάργηση των οδηγιών 2001/77/EK και 2003/30/EK (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ), ως ισχύει, ΕΕ L 140 της 5.6.2009, όπως τροποποιήθηκε από την Οδηγία 2013/18/ΕΕ του Συμβουλίου της 13ης Μαΐου 2013 και την Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (ΕΕ) 2015/1513 της 9ης Σεπτεμβρίου 2015
- Οδηγία 2010/75/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24ης Νοεμβρίου 2010 , περί βιομηχανικών εκπομπών (ολοκληρωμένη πρόληψη και έλεγχος της ρύπανσης) Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ, ως ισχύει, ΕΕ L 334 της 17.12.2010
- Οδηγία 2011/92/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011 , για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ, ως ισχύει, ΕΕ L 26 της 28.1.2012, όπως τροποποιήθηκε με την Οδηγία 2014/52 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16^{ης} Απριλίου του 2014
- Οδηγία (ΕΕ) 2016/2284 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 14ης Δεκεμβρίου 2016, σχετικά με τη μείωση των εθνικών εκπομπών ορισμένων

ατμοσφαιρικών ρύπων, την τροποποίηση της οδηγίας 2003/35/EK και την κατάργηση της οδηγίας 2001/81/EK (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ), ΕΕ L 344 της 17.12.2016

- Οδηγία 2019/904 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 5^{ης} Ιουνίου 2019, σχετικά με την μείωση των επιπτώσεων ορισμένων πλαστικών προϊόντων στο περιβάλλον (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ), ΟJ L 155, 12.6.2019

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ:

- Απόφαση 77/585/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 25ης Ιουλίου 1977, περί συνάψεως συμβάσεως για την προστασία της Μεσογείου Θαλάσσης από τη ρύπανση, καθώς και του πρωτοκόλλου του σχετικού με την πρόληψη της ρυπάνσεως της Μεσογείου Θαλάσσης από τις βυθίσεις αποβλήτων που πραγματοποιούν τα πλοία και τα αεροσκάφη (ΕΕ L 240 της 19.9.1977, σ. 1)
- Απόφαση 81/462/ΕΟΚ: Απόφαση του Συμβουλίου της 11ης Ιουνίου 1981 για τη σύναψη της σύμβασης για τη διαμεθοριακή ρύπανση της ατμόσφαιρας σε μεγάλη απόσταση, ΕΕ L 171 της 27.6.1981, σ. 11 έως 24 (DA, DE, EL, IT, NL) ,ΕΕ L 171 της 27.6.1981, σ. 11 έως 12 (EN, FR)
- Απόφαση 94/156/ΕΚ : Απόφαση του Συμβουλίου της 21^{ης} Φεβρουαρίου του 1994 για προσχώρηση της Κοινότητας στην σύμβαση του 1974 για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος της περιοχής της Βαλτικής θάλασσας (σύμβαση του Ελσίνκι), Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L.073 της 16/03/1994/ σ.0001-0001
- Απόφαση 98/249/ΕΚ: Απόφαση του Συμβουλίου της 7ης Οκτωβρίου 1997 σχετικά με τη σύναψη, εξ ονόματος της Κοινότητας, της σύμβασης για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος του Βορειοανατολικού Ατλαντικού *Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 104 της 03/04/1998 σ. 0001 - 0001*
- Απόφαση 1999/802/ΕΚ του Συμβουλίου, της 22ας Οκτωβρίου 1999, σχετικά με την αποδοχή των τροποποιήσεων της σύμβασης για την προστασία της Μεσογείου Θαλάσσης από τη ρύπανση καθώς και του πρωτοκόλλου για την πρόληψη της ρύπανσης από τις βυθίσεις αποβλήτων που πραγματοποιούν τα πλοία και τα αεροσκάφη (σύμβαση της Βαρκελώνης) (ΕΕ L 322 της 14.12.1999, σ. 32).
- Απόφαση αριθ. 2850/2000/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20ής Δεκεμβρίου 2000 για τη θέσπιση κοινοτικού πλαισίου συνεργασίας στον τομέα της ακούσιας ή εκούσιας θαλάσσιας ρύπανσης
ELI: <http://data.europa.eu/eli/dec/2000/2850/2004-05-20>

- Απόφαση 2002/358/EK: Απόφαση του Συμβουλίου, της 25ης Απριλίου 2002, για την έγκριση, εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, του Πρωτοκόλλου του Κυότο στη Σύμβαση-Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για τις κλιματικές μεταβολές και την από κοινού τήρηση των σχετικών δεσμεύσεων, OJ : JOL_2002_130_R_0001_01
- Απόφαση αριθ. 1600/2002/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Ιουλίου 2002, για τη θέσπιση του έκτου κοινοτικού προγράμματος δράσης για το περιβάλλον, EE L 242 της 10.9.2002, ισχύς ως τις 21/7/2012
- Απόφαση 2005/370/EK του Συμβουλίου της 17ης Φεβρουαρίου 2005 για σύναψη εξ' ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, της σύμβασης για την συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων και την πρόσβαση στην δικαιοσύνη σε θέματα περιβάλλοντος, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L124/1, 17.5.2005
- Απόφαση (ΕΕ) 2016/1841 του Συμβουλίου, της 5ης Οκτωβρίου 2016, για τη σύναψη, εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της συμφωνίας του Παρισιού που εγκρίθηκε στο πλαίσιο της σύμβασης-πλαισίου των Ηνωμένων Εθνών για την κλιματική αλλαγή, OJ L 282, 19.10.2016

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ:

- Διακήρυξη Schuman, της 9^{ης} Μαΐου 1950
- COM2007/414 ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΛΕΙΨΥΔΡΙΑΣ ΚΑΙ ΞΗΡΑΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
- COM/2011/0381 τελικό / ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ, ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ για την εφαρμογή της στρατηγικής της ΕΕ για την περιοχή της Βαλτικής Θάλασσας (EUSBSR)
- JOINT DECLARATION BY THE REPUBLIC OF INDIA AND THE EUROPEAN UNION (EU) ON AN INDIA-EU WATER PARTNERSHIP (IEWP), Brussels, [30th March 2016]
- Έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής, Επισκόπηση της εφαρμογής της περιβαλλοντικής πολιτικής της ΕΕ 2019, έκθεση χώρας Ελλάδα, 4.4.2019
- European Commission, High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy, “Joint Communication to the European Parliament, the European

Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Eastern Partnership policy beyond 2020, Reinforcing Resilience- an Eastern Partnership that delivers for all”, Brussels 18.3.2020

ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΕΙΣ/ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ:

- ECLI:EU:C:2017:376, ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΗ 2/15 ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (ολομέλεια) της 16ης Μαΐου 2017
- ECLI identifier: ECLI:EU:C:1979:110, C-148/78, αίτηση της Pretura Penale του Μιλάνου προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογή του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του παραπέμποντος δικαστηρίου μεταξύ Εισαγγελικής Αρχής και Tullio Ratti, κατοίκου Μιλάνου η έκδοση προδικαστικής απόφασης/European Court Reports 1979 -01629
- ECLI:EU:C:2000:600 ,ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ της 7ης Νοεμβρίου 2000 ,στην υπόθεση C-371/98, που έχει ως αντικείμενο αίτηση του High Court of Justice (England & Wales), Queen's Bench Division (Divisional Court) (Ηνωμένο Βασίλειο), προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 234 ΕΚ), με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ The Queen Και Secretary of State for the Environment, Transport and the Regions, ex parte: First Corporate Shipping Ltd, παρισταμένων των: World Wide Fund for Nature UK (WWF) Και Avon Wildlife Trust, η έκδοση προδικαστικής απόφασης

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ /ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ:

<http://www.ypeka.gr/el-gr/%CE%A5%CF%80%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B3%CE%B5%CE%AF%CE%BF/%CE%93%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%B5%CE%AF%CE%BF-%CE%A4%CF%8D%CF%80%CE%BF%CF%85/%CE%94%CE%B5%CE%BB%CF%84%CE%AF%CE%B1-%CE%A4%CF%8D%CF%80%CE%BF%CF%85/ID/305>

https://ec.europa.eu/environment/enlarge/med/horizon_2020_en.htm

https://ec.europa.eu/environment/international_issues/arctic_en.htm

<https://arctic-council.org/en/about/observers/>

https://ec.europa.eu/environment/international_issues/relations_usa_en.htm

https://ec.europa.eu/environment/international_issues/relations_canada_en.htm

https://ec.europa.eu/environment/international_issues/relations_russia_en.htm

https://ec.europa.eu/environment/international_issues/relations_china_en.htm

https://ec.europa.eu/environment/international_issues/relations_india_en.htm

https://ec.europa.eu/environment/international_issues/relations_africa_en.htm

https://ec.europa.eu/environment/enlarge/med/regional_cooperation_en.htm

https://ec.europa.eu/clima/policies/international/negotiations/paris_en#:~:text=The%20Paris%20Agreement%20sets%20out,support%20them%20in%20their%20efforts.

https://ec.europa.eu/clima/news/un-climate-talks-eu-plays-instrumental-role-making-paris-agreement-operational_en

https://asean.org/asean-eu-enhance-cooperation-protection-environment-climate-change/?fbclid=IwAR2EA_3o94bSe48hFDcXdGhVN3vai8Bj-Tz044EP6hal9GjJAqVZnnLU1Xk

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_09_1788